YIL: 4 • SAYI: 43

ŞUBAT 2022 • 20 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

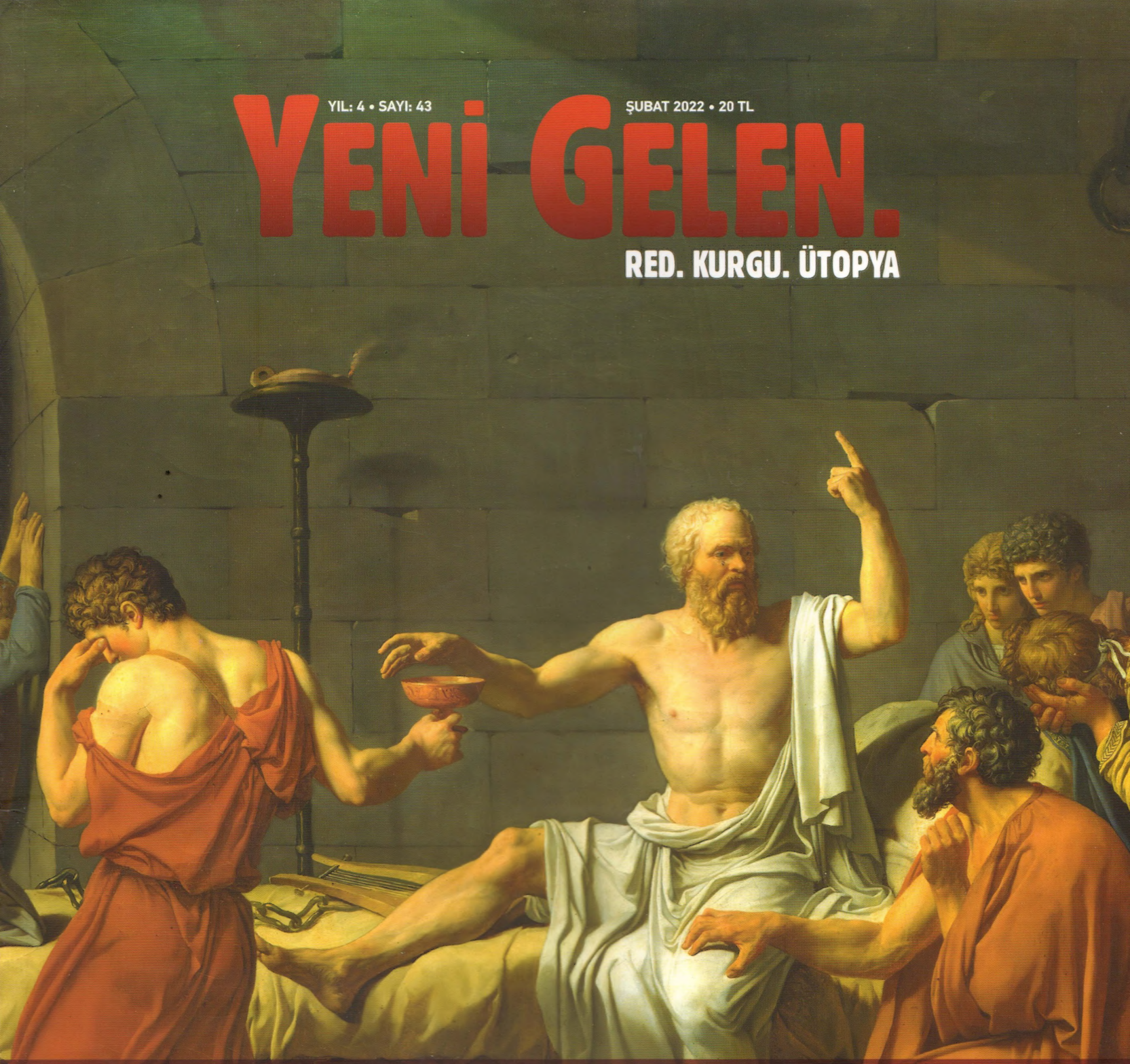

Zafer Hoca: Cumhuriyet'te Doktriner Zafer
YALÇIN KÜÇÜK

Sinan Cemgil'in Cebindeki Albay
ORHAN GÖKDEMİR

Michel Foucault ve Judith Butler
Sağcı mıdır Solcu mudur?
TAYLAN KARA

"Şahsım Devleti": Monarşik Yönetim
Tarzının Tarihsel Serancamı-I
UFUK ÖZCAN

Bilim ve Sosyalizm Yayınları
Kurucusu Süleyman Ege
SERPİL GÜVENÇ

"Sokrates'in Savunması"nın Yaratıcıları Anlattı
SÖYLEŞİ: SERAP ŞAHİN

Akp Türkiye'nin Tek Şansıdır
EKREM ATAER

Bazen Büyük Yayınevi Olmak da Yetmiyor
DR. ULVİ ÖZDEMİR

Safa Önal'ın Tarık Akan'lı Melodramları:
Toplumcu Değil Ama Toplumdan
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

"Canım Ağabeyim" Tarık Akan
MÜSLÜM KABADAYI

Roman Tarihimizin Eksik Bir Özeti-2
B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

ADANA'DAN İSTANBUL'A BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN YAZARI

ORHAN KEMAL

B. SADIK ALBAYRAK

"B. Sadık Albayrak bu çalışmasında, Orhan Kemal eserlerinin yazıldığı dönem Türkiye'sinin ana hatlarıyla toplumsal yapısı, ilişkileri, gelişim ve değişim süreçlerini, gerilimlerini analiz ederek edebiyatla bir bağ kuruyor. İlave olarak Orhan Kemal'in eserlerinde bu yapı, ilişkiler, gerilimler ve değişimlere hangi ölçüde nasıl ve niçin temas ettiğini gayet anlaşılır biçimde serimliyor. Orhan Kemal'in hangi eserinde hangi sosyal olguyu hangi bağlamda tartıştığına dair oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor. Bu yönüyle çalışma, bir edebiyat okumasının yanı sıra, sosyolojik okumaya da imkân sağlıyor."

Prof. Dr. Şükrü Aslan

İSTANBUL KİTAPÇISI'NIN ŞUBELERİNDE VE İNTERNET KİTAPÇILARINDA

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 4 • SAYI: 43 • ŞUBAT 2022
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

EDİTÖR:
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

İNTERNET EDİTÖRÜ:
BUKET ÖZSANAT

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAKTAKİ RESİM:
JACQUES-LOUİS DAVİD,
SOKRATES'İN ÖLÜMÜ, 1787, AYRINTI

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
DÜĞMECİLER MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com
FACEBOOK: yenigelendergisi
İNSTAGRAM: yenigelendergi

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU,
İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929 HESABINA
VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU
POSTA ÇEKİ HESABINA
300 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **ALTINCI DEVRİMİMİZ**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

4 • **SİNAN CEMGİL'İN CEBİNDEKİ ALBAY**
ORHAN GÖKDEMİR

7 • **YARIM SAAT DAHA / YABANCI DİYARLARDA**
AYKUT KUTUCU

8 • **MİCHEL FOUCAULT VE JUDİTH BUTLER SAĞCI MIDIR SOLCU MUDUR?**
TAYLAN KARA

12 • **ZAFER HOCA: CUMHURİYET'TE DOKTRİNER ZAFER**
YALÇIN KÜÇÜK

18 • **KİTABIN ATEŞLE DANSI / KİTAPLARI DA YAKARLAR BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI KURUCUSU SÜLEYMAN EGE**
SERPİL GÜVENÇ

22 • **"ŞAHSIM DEVLETİ":MONARŞİK YÖNETİM TARZININ TARİHSEL SERENCAMI -I**
UFUK ÖZCAN

28 • **"SOKRATES'İN SAVUNMASI"NIN YARATICILARI ANLATTI "BU OYUN AYNI ZAMANDA ESTETİK PERFORMANSIN DIŞINDA BİLGİNİN EYLEME DÖNÜŞMÜŞ HALİ"**
SÖYLEŞİ: SERAP ŞAHİN

33 • **YENİ ORTA ÇAĞ / UMUTLAR TÜKENMEZ / DOSTLARA**
VASIF TURHAN KAYACIK

34 • **YUVARLANAN EKMEĞİN PEŞİNDE KOŞARKEN AKLIMDA HEP ATATÜRK'ÜN SÖZÜ: "GELDİKLERİ GİBİ GİDECEKLER!"**
ARİF BASAR

37 • **BİR ÜLKE DÜŞÜ**
BURHANETTİN KAYA

38 • **AKP TÜRKİYE'NİN TEK ŞANSIDIR!**
EKREM ATAER

44 • **GÖKSU IRMAĞI, GÜNEYLİ BİR GELİN**
CELAL İLHAN

46 • **BAZEN BÜYÜK YAYINEVİ OLMAK DA YETMİYOR**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

49 • **BAKIŞ / FELSEFE ÖRGÜSÜ DİLİMİZ**
MUSTAFA GÖKSOY

50 • **SAFA ÖNAL'IN TARIK AKAN'LI MELODRAMLARI: TOPLUMCU DEĞİL AMA TOPLUMDAN**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

55 • **MÜMKÜN**
MUTAHHAR AKSARI

56 • **GÖÇMEN BİR ŞAİRDEN: "AŞKIN YARASIDIR"**
ALİ EKBER ATAŞ

60 • **"CANIM AĞABEYİM" TARIK AKAN**
MÜSLÜM KABADAYI

62 • **ORHAN TÜLEYLİOĞLU'YLA SÖYLEŞİ "CİNAYETLERİN ARDINDAN YAKALANANLAR HEP "TETİKÇİLER" OLDU. TETİĞİ ÇEKTİRENLER MEÇHUL KALDI."**
SÖYLEŞİ: HALİL YENİ

66 • **BAFRA'DA BİR DON KİŞOT: CELAL KARACA**
SÖYLEŞİ: DAVUT KÖKSOY

69 • **İNSAN ÖLÜR FAKAT EĞİLMEZ**
SERTAN BALKAN

70 • **ORSA SEYRİ VE KÖPEK**
AHMET KURTLUTEPE

73 • **RULET MASASI**
MUSTAFA EROĞLU

73 • **KAYNAKÇILAR**
OSMAN ÇALIN

74 • **ROMAN TARİHİMİZİNEKSİK BİR ÖZETİ-2**
B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

ALTINCI DEVRİMİMİZ

Tanzimat'ı da sayarsak, Yalçın Hoca bu sayıdaki yazısında onu devrim kabul eden birkaç tarihçiden biri olduğunu belirtiyor, yakın tarihimizde beş büyük devrim yapmışız. 1839 Tanzimat'ını 1876 Meşrutiyet Devrimi izliyor; başında Mithat Paşa ve Yeni Osmanlılar var. Namık Kemal, ilk anayasa Kanun-i Esasi'yi hazırlayan komisyonda yer alıyor. Anayasa ile birlikte seçimle oluşturulmuş Mebusan Meclisi açılıyor. Padişahın yetkilerini sınırlayan meşruti monarşiye geçiliyor. II. Abdülhamit bir fermanla 1878'de meclisi kapatıp Kanun-i Esasi'yi kolayca rafa kaldırıyor, büyük bir ihbarcı ve polis ağı kurarak ülkeyi 32 yıl "İstibdat" idaresinde karanlığa boğuyor. Tevfik Fikret'in "Sis" şiiri Abdülhamit karanlığındaki İstanbul'un çürümüşlüğünü betimler.

Yeniden anayasalı ve meclisli bir toplum olmak için istibdata karşı devrim yapmak gerekiyor. 1908 Devrimi, Makedonya dağlarına çıkan üç genç subayın, Resneli Niyazi, Enver, Eyüp Sabri komutasında giderek büyüyen gerilla birliklerinin yarattığı korkuyla başlıyor; II. Abdülhamit'i yeniden anayasayı tanımaya ve Meclisi Mebusan'ı açmaya zorluyor. Jön Türk Devrimi olarak da anılıyor; 23 Temmuz yıldönümleri Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar "Hürriyet Bayramı" olarak kutlanmıştır.

Devrimin üzerinden dokuz ay geçmeden istibdatçıların örgütlediği 31 Mart karşıdevrim girişimi, Selanik'ten gelen "Hareket Ordusu"nun İstanbul'u savaşarak geri almasıyla bastırıldı. İsyancılardan kaçarak Hareket Ordusu'nun korumasında Yeşilköy'de toplanan Meclis, karar alarak Abdülhamit'i tahttan indirmiştir. Padişahın Meclis kararıyla tahttan indirilmesi ilk kez olmaktadır. Daha sonra Cumhuriyet Devrimi, Meclis kararıyla saltanatı kaldıracaktır. Bu, dördüncü devrimimiz oluyor. Sadece Osmanlı sömürüsünden kurtaran devrim değil, emperyalizme karşı büyük Kurtuluş Savaşı'dır.

Tanzimat'la başlarsak, yüz yıl dolmadan dört devrim yapmış oluyoruz. Cumhuriyet'e kavuşmak için toplumsal ve tarihsel açıdan büyük bir yolculuk diyebiliriz. Büyük şairimizin tarihimizde "ulusal gurur" duymamıza gerekçe olacak devrim bulmak için 15. Yüzyıla, Şeyh Bedrettin isyanına gitmesine gerek yoktu da diyebiliriz; yüz yıldan az zamana devrimler ve karşıdevrimler sığdıran bir halkın çocuklarıyız. Ama Nâzım Hikmet'e haksızlık edemeyiz; Cumhuriyet Devrimi'nin en güzel şiirini, Kuvayi Milliye Destanı'nı da o yazmıştır.

***

Yüz yıl içinde dört devrim yetmedi, beşincisi de ihtiyaç oldu; 1960 baharında 27 Mayıs Devrimi geldi. Demokrat Parti iktidarında 1950-1960 arası yeni bir "istibdat" düzeniyle geçmişti. Ülkenin aydınları, sanatçıları hapishanede sürgündeydi, gazeteleri sansürlü çıkıyordu. Hukuk ayaklar altına alınmıştı. Halk bugünkü gibi yoksulluk kuyruklarındaydı. 28-29 Nisan'da üniversite gençliği ayaklanmıştı. Ordu içinde örgütlenmiş genç subaylar DP istibdatını yıkmak için idareye el koydu. Bir kez daha "hürriyet ilan edildi"; 1961 Anayasası'yla toplumsal hak ve özgürlükleri genişleten çift meclisli bir siyasi düzen kuruldu. Anayasayı hazırlayan mecliste Doğan Avcıoğlu, Muammer Aksoy, Mümtaz Soysal gibi aydınlar vardı. 27 Mayıs'ın yıldönümleri 12 Eylül darbesi kaldırıncaya kadar "Hürriyet ve Anayasa Bayramı" olarak kutlanmıştır.

27 Mayıs Devrimi Anayasa Mahkemesi, Devlet Planlama Teşkilatı, Millet Meclisi'ne ek olarak Senato Meclisi gibi önemli kurumlar getirmiştir. Türkiye'nin özgürleşmesinde ve sola açılmasında 1960'lı yılların ne kadar büyük bir canlanma getirdiğini biliyoruz; beşinci devrimimizle açılmasının ürünüdür.

Devrimler, toplumları arındırır, geleceği fethe çıkarır.

***

27 Mayıs 1960'tan sonraki tarihimiz, geleceğe yürümek isteyen emekçi halkımızla, onu kullaştırmaya çalışan kapitalist sınıf arasındaki savaşın tarihidir. Bu savaşın açılışında emekçi halkımız 61 Anayasası'nın getirdiği özgürlükleri yaşama geçirmeye çalışırken egemen sınıf onları budamaya uğraşmıştır. 12 Mart darbesi devrimcileri hapse atarken 27 Mayıs Anayasası'nın özgürlükçü maddelerini değiştirmeyi de ihmal etmemiştir. 12 Eylül darbesiyle onu bütünüyle kaldırdılar.

Sürekli devrimler çağından sürekli karşıdevrimler çağına geçtik, diyebiliriz.

Yaklaşık yüz elli yıldır devrimlerle elde ettiğimiz, anayasası olan ve halk meclisiyle yönetilen bir toplum olma kazanımlarımızı bütünüyle kaybetmiş bulunmaktayız. Yeni bir istibdat idaresinde yine en gözde sözcüğümüz hürriyet olmaktadır. Beş devrimin yükselttiği ve onurlandırdığı bir halk olmaktan geriye düşmek, hepimizin dinmez acısıdır.

Altıncı devrimimiz, bugünün en yakıcı ihtiyacıdır. Bir emekçi devrimi olacaktır. Cumhuriyet devriminin yüzüncü yılına giderken memleket devrime hasrettir.

■ B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Bazı yasa maddeleri her şeyden önce aklın, vicdanın maddeleridir, Medeni Kanun'un başlangıç maddeleri gibi... Orada kimsenin ters dönen hilesine dayanarak hak talebinde bulunamayacağı da yazılıdır.

***

Kara deliği gördüm
Kara bir delik
Kilitli

Resmini çekmişiz
Büyük mü büyük
Yüz değirmen taşından
Öğütür kemiklerimizi

Bir deli düşer içine
Çıkaramaz bin astrofizikçi

Kara deliği gördüm
Bildiğin gibi

***

Bir yapı iki türlü yükselir: Haksızlık üstüne haksızlıkla ya da hak hak üstüne. Bugüne dek ilkini gördük. İkincisini başarmalıyız. Sökerken yine haksızlık etmemeliyiz. İlkine dönmüş oluruz.

***

Çocuğa yetişkin zırvasını dayatmak ağır işkencedir. Yetişkinlere çocuk sevincini anımsatmaksa en güzel armağan olsa gerek.

***

Yenilmek başkadır, bozguna uğramak başka... Bunlar bozguna uğradılar. Bozguna uğramak içinden yenilmektir çünkü. Devrimciler bozguna uğramazlar.

***

İçimden kopmayan hiçbir sözü
söylemedim
Kimi zaman kan lekesiydi mendilimde
Beynimde bir pıhtı
Bir neşeydi
İçimde
Kimi zaman
Demeseydim keşke dediğim bir
ağuydu
Hiçbiri sahte değildi

***

Kuralsız oyun, zorbanın bir oyunudur.

***

Umuttan korkar oluyor insan
zamanla
Zamanla unutkan oluyor insan

Hangi rüzgâr ne getirdiydi unutuyor
Hangi dalını kırdıydı açmışken

İnsan toprağa çiziyor güneşli bir
günde
Bir çiçeği açıyor açmıyor mu bilmiyor

***

Siyaseti dinsel söylem ve davranışlara dayandırmak aklı ve gerçeği, gerçekliği peçeleyip, zulmün ve sömürünün kapısını açık tutmaktır. Çünkü tüm zulüm ve sömürü kendini daima dinle meşrulaştırmıştır. Benim sol siyasetin bu yola düşmesine yaptığım eleştiri ağır sövgüye uğruyor. Çok yazık!

*

Rakıda karanfil
Devrimde karanfil
Öldükte karanfil

Karanfille bekliyorum
Kızıl bir karanfille yakamda
Görünce tanı diye o benim

***

Nazı bata. Noldu? İşte geldi mazbata. Bakelim nolcek bundan garisi? Hangi tekke, hangi anıt, hangi lastikli söz, hangi lastik mühür? Demokrat olmak da zor zenaat. Bin çeşit nabız, bin çeşit şerbet. Bizim nabzımız, şerbetimiz de bu oyunda yok. Biz şarap içeriz, yüksek nabız gezeriz. Oyumuz birkaç tanedir. Ancak burun kıvırmaya yeter. Lakin sözlerimiz kurşun gibi ağır, güneş gibi parlaktır. Zamanla ezer ve yakar. Bigâne kalanlar helak olmuştur hep.

***

Eh işi verdik ehline
Şöyle bir
Gerine gerine yatalım

Haber verin
Devrim gelince
Bir cıgara yakalım

Uzanalım şöyle bir
Giderken zincirkıran'da
Karpuz keselim

Demıkrasi comhuriyet
Fazilettir yazalım dıvara
İki duble rakı atıp yatalım

Böyle geldik böyle gidelim
Onlar ersin muradına
Biz çıkalım kerevetlerine

***

Suç duyuracak savcı kaldı mı?

***

Yasalar insan işidir, ama insan değildir. Bozulmazlar. Devlet işlerini insanlara değil, yasalara yaptırmalıdır.

Mehmet Ali & Akşamsefası

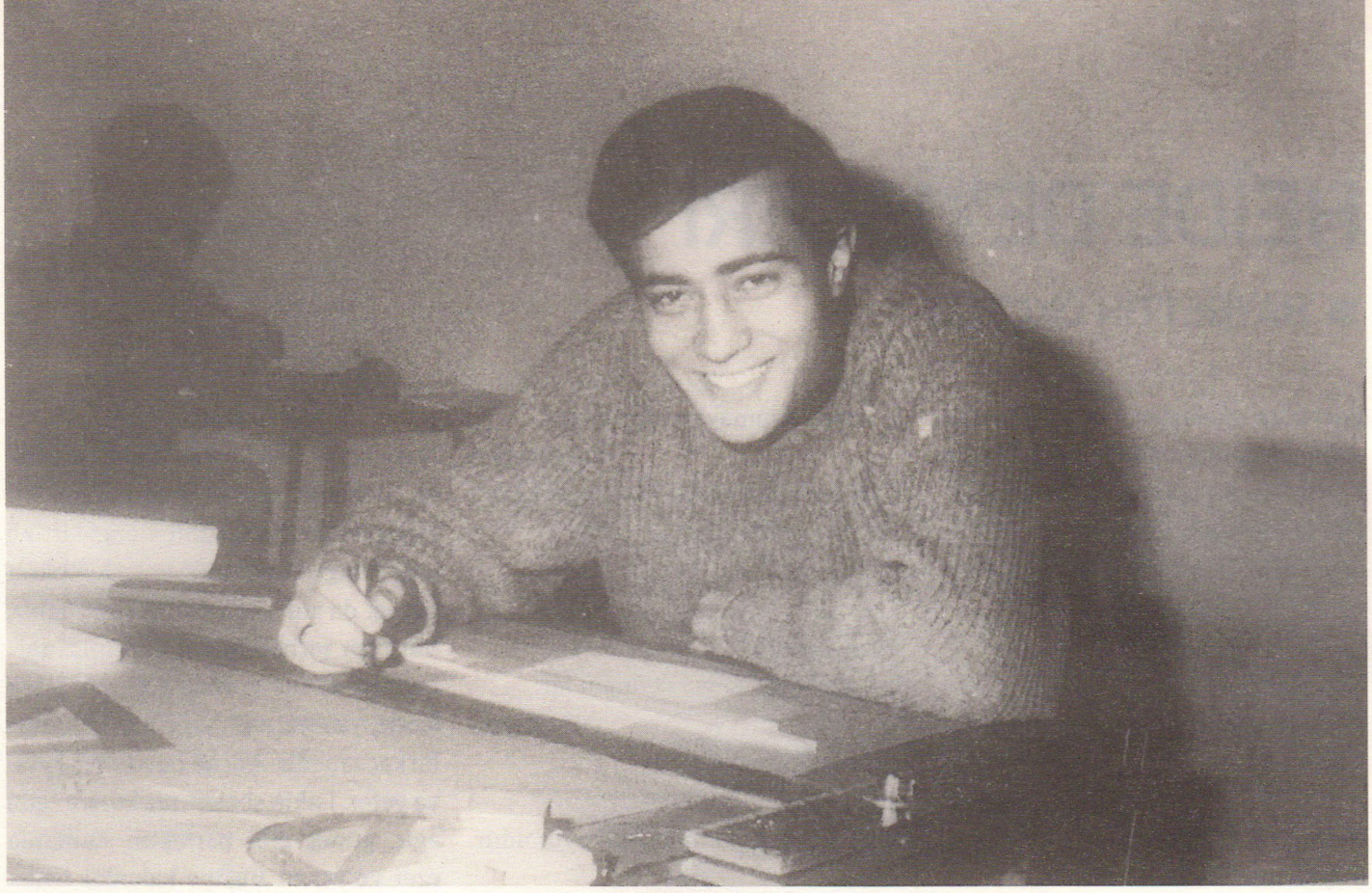

SİNAN CEMGİL'İN CEBİNDEKİ ALBAY

■ ORHAN GÖKDEMİR

Sinan Cemgil Nurhak'ta öldürüldüğünde cebinde kâğıda yazılı bir şiir bulunmuş. Şiirin yazarı bir Kurmay Albay, Erdoğan Çokduru'ymuş. Hal böyle olunca o şiir sebebiyle Albay-Şair Çokduru "teröristin cebinde şiirinin ne işi var" diye sorguya çekilmiş, kıdem indirimi cezası verilip paşa yapılmamış.

Devrimin şiirini yazanlara, onlara...

Ben hikâyeyi bizim İnönü Alpat'a borçluyum. Sosyal medya hesabından paylaştı; o da ilk kez duyduğunu söyleyince "buna yazmak gerekir" dedim. Konuyla ilgili yazının linkini paylaştı benimle, borçlandım.

Hikâyesi şöyle: Sinan Cemgil Nurhak'ta öldürüldüğünde cebinde kâğıda yazılı bir şiir bulunmuş. Şiirin yazarı bir Kurmay Albay, Erdoğan Çokduru'ymuş. Hal böyle olunca o şiir sebebiyle Albay-Şair Çokduru "teröristin cebinde şiirinin ne işi var" diye sorguya çekilmiş, kıdem indirimi cezası verilip paşa yapılmamış.

Ama şiir bu, kâğıda yazıldığı gibi durmaz. Albayın kaleminden havalanır, Sinan Cemgil'in gönlüne konar. Şiir söz konusuysa her şey mümkündür.

Sinan, Albay Çokduru'nun şiirini neden cebinde taşıyordu peki? Kendisini vuran jandarmanın başına fırlatmak için değil tabii. Belki yüreğinin derinliklerinde bir yerlere değmiştir dizeleri, belki o şiirde kendisini görmüştür.

Uzatmayalım, şiire gelelim; Erdoğan Çokduru'nun "Bir adam öldü" başlıklı şiiri şöyle.

Bir adam öldü
Gazeteler bile yazdı öldüğünü
Ajanslar bile verdi
Ama gömülemedi
Ne bok yesin mezarcı başı
Nasıl örtsün toprağını
Adam ha babam bağırmakta
Batan güneşe karşı

Mehmet Ali & Akşamsefası

Nüfusunu düşseler kütükten
Helvasını kotarsalar
Vasiyetini yazsalar
Adam ha babam ummakta
Doğan güneşe karşı
Adam adam değil ki
Adam kurtuluş marşı.

Adam kurtuluş marşı... Albay Çokduru Sinan Cemgil'in ardından bir şiir yazsaydı sanırım kelimesi kelimesine tıpkı böyle olurdu; adam adam değil ki, adam kurtuluş marşı!

İnönü Alpat'ın linkini paylaştığı makalenin yazarı Çetin Altıngüneş. Altıngüneş'in yazısı da şiirle aynı başlığı taşıyor: Bir adam öldü... Sinan Cemgil'i layığıyla anlattığından uzunca bir alıntıyla sizinle de paylaşmak isterim:

"Felsefe öğretmeni bir anne ve edebiyat öğretmeni bir babadan 15 Kasım 1944'te dünyaya geldi Sinan Cemgil. Anne ve babası haksızlığa karşı çıkan bir mizaca sahiptiler. İşte bu yüzden babası Adnan Cemgil, Menderes Hükümeti'nin Kore'ye Meclis kararı olmaksızın asker göndermesini protesto edince tutuklandı ve hapis cezasına çarptırıldı. Annesi Nazife Cemgil ise bu dava yüzünden Yozgat'a sürgüne gönderildi. Böylece Sinan Cemgil küçük yaşta sürgün ve hapisle tanışmış oldu.

Sinan Cemgil, ODTÜ Mimarlık'ta okurken devrimci mücadeleye katıldı ve öğrenci liderliği yaptı. İngilizce, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca ve Latince biliyordu. Zaman zaman arkadaşlarına Dante'den İtalyanca dizeler okurdu. Sinan Cemgil, 'Hocam' sözcüğünü çok kullanırdı. Fakat onun "hocam" dedikleri hocalar değildi. Hocam kelimesi onda sen benden iyi bilirsin anlamı taşıyordu. Odacıya da, arkadaşına da, otobüs biletçisine de "hocam" derdi o. Hüseyin İnan'la birlikte THKO'nun ideolojik altyapısını oluşturan Sinan Cemgil, 1970 yılında THKO kadrolarının şehir eylemlerine katıldı. 1971 darbesinin ardından Ankara'dan çıkarak, arkadaşlarıyla Elbistan bölgesindeki Nurhak Dağları'na çıkan Sinan Cemgil; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarını engellemek için Kürecik Radar Üssü'ne yapacakları baskın öncesinde, İnekli Köyü muhtarının ihbarı üzerine askerler tarafından kuşatıldı. 31 Mayıs 1971'de Nurhak dağlarında askerlerle çıkan çatışmada, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan ile birlikte öldürüldü.

Sinan Cemgil, ODTÜ Mimarlık'ta okurken devrimci mücadeleye katıldı ve öğrenci liderliği yaptı. İngilizce, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca ve Latince biliyordu. Zaman zaman arkadaşlarına Dante'den İtalyanca dizeler okurdu. Sinan Cemgil, 'Hocam' sözcüğünü çok kullanırdı. Fakat onun "hocam" dedikleri hocalar değildi.

Öldürüldüğünde babası Adnan Cemgil köylülere bir konuşma yaptı. Konuşmanın bir bölümü şöyleydi:

'Ben varlıklı bir aileden geliyorum. Öğretmenim. Ekonomik durumum oldukça iyi. Oğlumu en iyi şekilde yetiştirdim. En iyi okullarda okuttum. Ülkenin en güzide üniversitesi Odtü'de okuyordu. Hiçbir şeye ihtiyacı yoktu. Ölmese yüksek mühendis çıkacak ve o da varlıklı bir hayat yaşayacaktı. Fakat o sizin iyiliğiniz için öldü. Bunu bilesiniz diye söylüyorum.'

Öldürüldüğünde naaşı etrafında toplanan kişiler gene onu ihbar eden uğruna ölümü göze aldığı köylülerdi. Bu kez de naaşı almaya geldiğinde Sinan Cemgil'in annesi Nazife Hanım bir konuşma yaptı. Nazife öğretmen konuşmasında şöyle diyordu:

'Bu oğlum Sinan. Bunlar da onun arkadaşları Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan. Onlar da benim çocuklarım. Bu çocuklar, bu oğullar; bu ülkeyi, halkı, sizleri sevdiler. Başka bir istekleri yoktu. Her biri birer dehaydı. Her biri üstün zekâlı güzel çocuklardı. Dileselerdi, düzenin adamları olsalardı, şimdi burada cansız yatmazlardı. Birer milyoner olurlardı. Ama onlar, halkı, sizleri sevdiler. Sizin sorunlarınızı omuzladılar.'

Evet, uğruna ölümü göze aldığı köylülerin ihbarı sonucu katledilmişti Sinan Cemgil."

ŞİİR GİBİ BİR HAYAT

Cebinde şiirle yakalanan Sinan'ın hikâyesine eklenmesi gerekenler var:

15 Kasım 1944 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. Dedesi Erzurumlu Cemal Bey Kurtuluş Savaşı'nda Muğla Kuvayı Milliye örgütünün başındaydı. 1964'te sınıf arkadaşı Kadir Manga ile İzmir Atatürk Lisesi'nden mezun olduktan sonra ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ne girdi, devrimci mücadeleye katıldı. ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü'nün kuruluşuna katıldı, bir süre genel başkanlığını yaptı. Sonra ver elini Türkiye İşçi Partisi.

1969'da Vietnam kasabı olarak bilinen ABD Büyükelçisi Robert Kommer'ın arabasını yakanlar arasındaydı. Aynı yıl yoldaşı Şirin Yazıcıoğlu ile evlendi. 1970 yılında doğan oğluna öldürülen arkadaşı Taylan Özgür'ün adını verdi. Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Alpaslan Özdoğan, Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin'le birlikte Türkiye

Halk Kurtuluş Ordusu'nun kuruluş çalışmalarını yürüttü. 12 Mart 1971 muhtırasından sonra, arkadaşlarıyla birlikte Ankara'yı terk etti, dağa çıktı. Kürecik Radar Üssünü basmaya hazırlanırlarken 31 Mayıs 1971'de Nurhak dağlarında askerlerle çıkan çatışmada Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan ile birlikte katledildi. Kurtuluş marşı gibi bir hayattır onunki.

ALBAYLARIN ŞAİR OLABİLDİĞİ ZAMANLAR

Gelelim çatışmadan "sağ kurtulan" bizim şair Albay'a...

Marmaris'te dünyaya gelmiş, Ankara'da 62 yaşında toprağa verilmiş. Ama gelin görün ki İzmirli şair olarak tanınıyor.

Mesleği askerlik olmakla birlikte tüm yaşamı boyunca şiirler, yazılar yazmış, resimler, portreler ve karikatürler yapmış. Tiyatroda oynamış. Biyografisine göre çok yönlü yetenekleri olan, yaratıcı bir sanatkâr ve iyi bir pilot hocası. Şair olmakla birlikte, daha çok tiyatro oyuncusu olmak istemiş. Hatta bunun için ordudan ayrılmayı bile göze almış fakat babasını

Gerisi bir hazin hikâye. "Bir Adam Öldü" şiiri, sıra dışı bir gencin cebinde bulununca bizim Albay Şair şiirlerini yazıya geçirmekten vazgeçmiş. Yani 31 Mayıs 1971'de, Nurhak'daki o kuşatmada şiiri de öldürmüşler sessizce.

ikna edememiş. Arkadaşı Şadan Gökovalı'nın anlatımına göre yaşamını istediği gibi sürdürememenin gerilimiyle yaşamış hep. Şiirlerini Şey ve Adam adlı kitaplarda toplayıp yayımlamış. Ölümünden sonra, daha önce yayımlanmamış şiirleriyle birlikte, yazdığı tüm şiirler Şadan Gökovalı tarafından derlenmiş ve Salihli Belediyesi Kültür Yayınları tarafından Karnaval Gecesi adıyla kitaplaştırılmış.

Bilmeyenler olur mu bilmiyorum, Şadan Gökovalı da önemli bir yazarımızdır. Halikarnas Balıkçısı'nın manevi oğlu olarak eserlerini ölümünden sonra yayımlayan, tüm kitaplarına önsöz yazan, Balıkçı'nın manevi mirasını yaşatan kişi olarak tanınmıştır. Aynı zamanda Azra Erhat'ın da çok yakınıdır.

Gökovalı, "Rüzgârın getirdiği şarkılar" başlıklı yazısında Albay şairle tanışmasını şöyle anlatıyor: "Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde okuttuğum 'Yazı Türleri' dersi için 500 sayfalık bir çoğaltma (teksir) hazırlamıştım. O çalışmamda yazı türlerini 24'e ayırmıştım. 'Tanıtma' bölümünde, 'Tanıtma'yı şöyle tanımlamıştım: 'Bir kişinin, bir yerin ya da bir şeyin belirgin özelliklerinin okura öğretilmesi amacıyla kaleme alınmış yazı türü.' Bu türe örnek olarak Sabahattin Eyüboğlu'nun, Balıkçı'nın 'Mavi Sürgün' kitabıyla, Erdoğan Çokduru'nun kendi şiir kitabı 'Adam'ın arka kapağına koyduğu tanıtma yazısını göstermiştim. Şöyle diyordu 'Şair-i maderzat' (anadan doğma) şair Erdoğan Çokduru: 'Marmaris'te doğdum. İlkokulu bitirdiğimden bu yana askerim. Zati benim babam da 17 yıl uzatmalı jandarma onbaşılığı yapmış adamdı. İlk kitabım 'Şey'i ona adamıştım. Bu ikinci kitabım 'Adam'ı anam Karadumanların Fatma'ya adıyorum. Ama bu bir şeyi değiştirmez ki; ha onlar, ha siz!"

Şadan Gökovalı'ya göre Erdoğan Çokduru anadan doğma şairdir. 1960'lı yıllarda, İzmir'de, hemen her cumartesi Konak'ta, Bornova'da, Karşıyaka'da, Güzelyalı'da hınca hınç dolu salonlarda şiir matineleri düzenlenmektedir. Bu şenlikli toplantıların üç esas oğlanından biri Attila İlhan, ikincisi Erdoğan Çokduru'dur. Erdoğan'ın her söylediği şiir gibidir. Kısacık şiirleri, gençler arasında selamlaşma veya vedalaşma sözü olarak kullanılır, kâğıtlara yazılır, sevgililerle paylaşmak üzere ceplerde taşınırdı.

Yaman bir pilottur aynı zamanda. Akşehir göklerinde 18 bin feet yukarı çıkarak aynı anda Karadeniz ile Akdeniz'i gören, sevdiği kızın (Cansel) gözüne ve gönlüne girmek için, onun evinin üzerinde uçurtma gibi gezen, ses duvarını aşmayı rutin eğlence haline getiren, bahçelerin üstünde alçaktan uçarak, dikmekte olduğum fidanları uçurtan bir çılgındır.

Gerisi bir hazin hikâye. "Bir Adam Öldü" şiiri, sıra dışı bir gencin cebinde bulununca bizim Albay Şair şiirlerini yazıya geçirmekten vazgeçmiş. Yani 31 Mayıs 1971'de, Nurhak'daki o kuşatmada şiiri de öldürmüşler sessizce.

Mehmet Ali & Akşamsefası

YARIM SAAT DAHA

■ AYKUT KUTUCU

Galata'nın önünde neden dikildiğimi bilmiyorum.
Hava soğuk
Bira pahalı
imkansız sarhoşluğun
Tatlı huzuruna erişebilmek

Devriyedeki polislerden çekinmekteyim
Kimliğim kayıp
Varlığım şüpheli

Şarapçılar ve tinerciler
farklı köşelerinde ringin

Kulede mor ışık yok bu gece
Fotoğraf çeken turistler hüzünlü
Dolar sekiz TL oldu sabah
Fakat benim dolarım yok
İşte diyorum
Mutlu olmak için bir neden daha.

Tam üç dal sigaram kalmış
son Kadıköy vapuruna on beş dakika
Eve gitmek istemiyorum

Evim sıcak.

Odamda insanları göremiyorum
Seslerini duyamıyorum

Yarın kar yağacak (diyorlar)
Çocukluğumdaki gibi değil hiçbir şey
Tutmayacak biliyorum
Okul tatil olmayacak

Yarım saat daha kalmalıyım burada
En az yarım saat
yüz insan daha saymalıyım
En az on tanesi bebek olmalı
mutlu olmalılar

Mutsuz insanları nasıl
Sayacağımı bilmiyorum

Galata'da bir bira daha içmeliyim
Param fazlasına yetmiyor ama
Bir bira daha içersem
Kaçırabilirim son vapuru.

YABANCI DİYARLARDA

söyleyip dururum onlara
ben de sizden biriyim
ayaklarım nasır tuttu
ekmeğimin peşinde
şehri arşınlamaktan
şimdi hak etmiyor muyum
soğuk bir birayı
ve biraz laflamayı aranızda
hükümetin çürümüşlüğünden
ay sonunu getirmenin çetinliğinden
dün geceki futbol maçını
hakemin nasıl katlettiğinden
veya yalnızlıktan
kişinin hissettiği
yabancı diyarlarda

Mehmet Ali & Akşamsefası

YÜZ BURUŞTURUCU BİR SORU:

MİCHEL FOUCAULT VE JUDİTH BUTLER SAĞCI MIDIR SOLCU MUDUR?

■ TAYLAN KARA

Soğuk Savaş sonrası sosyal bilimleri en çok etkileyen isimler listesi yapılacak olsa M. Foucault ve J. Butler rahatlıkla ilk 10'a girecektir. Soğuk Savaş sonrası toplumsal muhalefetin bakışını ve sokak hareketlerini en çok yönlendiren düşünürleri içeren bir liste yapılsa M. Foucault ve J. Butler'ın o listede ilk sıralarda yer alacağı kesindir.

Felsefe, teori alanındaki sınıf kavgasını temsil eder.

L. Althusser

(Bir Devrim Silahı Olarak Felsefe)

Bu sorunun oldukça kaba bir soru olduğu açıktır ve kabalaşmadan bu soruyu yanıtlamak olanaklı değildir.

"Sol" veya "sağ" derken ne kast edilmektedir? Bir felsefe konusunu ya da bir filozofun düşüncelerini "sağcı-solcu" gibi sözcüklere sıkıştırıp bayağılaştırmak neyin nesidir?

"Sol" ya da "sağ" kategorisi genel bir kategoriyi mi yoksa bunların belli ve dar bir yorumunu mu işaret etmektedir? Bu soru M. Foucault'nun felsefesinin içeriğini mi yoksa onun güncel siyasetteki tavırlarını mı kast etmektedir?

Mehmet Ali & Akşamsefası

Bütün bunları yok saysak bile siyasi yelpazenin sağında duran bir düşünür sol görüşlü bir düşünürü (tersi de doğru) okuyamaz ya da onun düşüncelerinden yararlanamaz mı?

Soruları çoğaltabiliriz. Detaya indiğimizde bu sorunun kabalığı daha da belirginleşir. Bütün risklerini göze alarak sorduğumuz bu çok kaba, duyduğumuzda yüzümüzü buruşturabileceğimiz bu soru hâlâ orada durmaktadır:

M. Foucault solcu mudur sağcı mıdır?

BU SORU NEDEN MEŞRU BİR SORUDUR?

Aristoteles, Platon ya da Kant solcu mudur sağcı mıdır? Sosyal bilimlerin birçok alanında ilk kavramları oluşturmuş ve insan düşüncesinin en temelini oluşturan Aristoteles, Platon gibi "kurucu" filozoflar için bu tür bir sorunun sorulması saçmadır elbette.

Modern insan yaşamını şekillendiren öncü kavramlar ve düşünceler geliştirmiş, fikirleriyle düşünce yelpazesinin tümünü etkileyen Descartes, Spinoza, Kant ya da Hegel gibi filozoflar için bu tür bir soru elbette gülünçtür. Başlıkta kullanılan jargonla konuşmak gerekirse modern siyasette kendini sağ ya da sol olarak tanımlayan bütün siyasi akımlar az ya da çok bu filozofların düşüncelerinden payını almıştır.

Bu soru Marx için sorulduğunda makul ama Schopenhauer ya da Kierkegaard için sorulduğunda saçmadır. Bunun nedeni tarihte hiç "Schopenhauerci Kurtuluş Ordusu" ya da "Kierkegaardist Varoluşçu Hareketi" gibi örgütlerin olmamasına karşın yüzlerce Marxist parti ya da kurumun olması değildir sadece. Hepsinin altında yatan neden Marx'ın fikirlerinin doğrudan politik ve pratik sonuçlarının olması, Schopenhauer ya da Kierkegaard gibi filozofların düşüncelerinin ise doğrudan toplumsal ya da politik çıktılarının olmamasıdır.

Kısacası düşünceleri toplumda maddeleşmiş, birçok siyasal ve toplumsal harekete yol göstermiş, kısa dönemli pratik çıktıları yaşadığımız siyasal atmosferi belirleyen bir düşünür için bu soru sorulabilir. Ancak bir filozofun fikirlerinin toplumsal sonuçlarının olması için illa onun adına örgütlenen kurumların olması şart değildir.

Dünyanın birçok ülkesinde düşüncelerini savunan yüzlerce dernek, binlerce kurum varsa, sokakta onun düşüncelerinin kılavuzluk ettiği on binlerce insan varsa bu soru elbette sorulur.

Yüz binlerce LGBT üyesi ve yüzlerce kurumun düşüncelerinden yola çıktığı, her yıl yürüyüşlerde, düşüncelerinin slogan olarak haykırıldığı bir düşünür için bu soru sorulmazsa, büyük bir eksiklik olur.

Soğuk Savaş sonrası sosyal bilimleri en çok etkileyen isimler listesi yapılacak olsa M. Foucault ve J. Butler rahatlıkla ilk 10'a girecektir. Soğuk Savaş sonrası toplumsal muhalefetin bakışını ve sokak hareketlerini en çok yönlendiren düşünürleri içeren bir liste yapılsa M. Foucault ve J. Butler'ın o listede ilk sıralarda yer alacağı kesindir.

Bugün dünyadaki sokak muhalefetinde baskın olan damar, geçmiştekilerin aksine Marxist İşçi hareketi, Maocu köylülük ya da Anarşizm değil çeşitli kollarıyla feminizm ve LGBT hareketidir. Her iki düşünür de bu hareketleri hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemiştir.

Kitaptan çıkıp eyleme geçmiş, pratiğe dökülmüş, toplumda maddeleşmiş düşünceleri artık kitabın ve teorinin ölçütlerinden farklı ölçütler gerektirir. Solcu-sağcı, kaba bir sokak ölçütüdür. Ancak M. Foucault da J. Butler da kitaplardan çıkıp çeşitli düzeylerde sokağı etkiledikleri için kaçınılmaz olarak bu sorunun radarına girmektedir.

***

Kaba sorulara ince yanıtlar vermek zordur. Bu kaba sorunun çevresinde dolanıp daha dar kapsamlı ama daha anlamlı bir soru soralım:

M. Foucault, devrim düşüncesini savunan bir Marxistin ya da kendisini sosyalist-komünist olarak tanımlayan bir partinin kılavuzu olabilir mi?

Aslında M. Foucault yaşarken bu ve benzeri soruların yanıtını oldukça net olarak vermiştir.

Örneğin şunları söylemiştir:

Kendimizin tarihsel ontolojisi, küresel ve radikal iddiada bulunan tüm projelerden uzak durmalıdır. Deneyimlerimiz bize gösterdi ki, güncel gerçekliğin oluşturduğu sistemden kaçma ve başka bir toplum, başka bir düşünme biçimi, başka bir kültür, dünyaya başka bir bakış programı oluşturma iddiası, bizi daima geleneklerin en tehlikelilerini yeniden üretmeye itti.[1]

***

M. Foucault, 1977'de verdiği mülakatta SSCB, Küba, Çin ve Vietnam'ın da dâhil olduğu uzun bir sosyalist ülkeler listesi vererek, bu ülkelerde en ufak bir umut ışığı ya da işe yarar bir yönelim işareti göremediğini söylemiş ve şu yargıda bulunmuştur:

Sosyalizm geleneği kökten bir biçimde sorgulanmalı, çünkü mevcut sosyalist gelenek bugüne kadar kınanmayacak hiçbir şey ortaya koyamadı.[2]

***

Ölümünden 9 yıl önce bir göstericiye, kendi grubuna Marx hakkında konuşmasını istediği bir göstericiye M. Foucault şöyle demiştir:

Artık bana Marx'tan bahsetme. O beyefendinin adını bir daha duymak istemiyorum. Git ve profesyonellerle konuş. Bunu yapmak için para alanlar. Onun memurları olanlar. Kendi adıma, Marx'la işim tamamen bitti.[3]

Örnekleri çoğaltabiliriz. Bütün bunlarda elbette bir tuhaflık yoktur. Bir düşünür/filozof elbette Marxist olmak ya da sosyalizm deneyimlerine sempati duymak zorunda değildir. Bir düşünür/filozof devrim düşüncesini savunmak zorunda da değildir. Örneklerden görüldüğü gibi M. Foucault bunlardan birisidir.

Peki burada tuhaf olan şey nedir?

Tuhaf olan, bu kadar açık Marxizm karşıtı olduğunu ifade eden bir düşünürün sosyalist-komünist partiler ile sosyalist ve komünistler arasındaki yüksek itibarıdır. Sorun, Marxizme karşı son derece net ve tutarlı bir tavır almış M. Foucault'da değil, M. Foucault'yu "zorla" Marxist görmeye çalışıp onda Marxizm referansları arayan Marxistlerdedir.

Bu konuda epeyce çalışmış olan felsefeci Gabriel Rockhill şunları yazar:

Marxist gelenek sayısız özgürleşme

mücadelesine ve devrime katkıda bulunmuşken, Foucaultcu geleneğin böyle bir etkisi hiç olmadı. Ne var ki Foucault, komünizm karşıtı akademisyenlerden müteşekkil çok güçlü bir küçük ölçekli sanayi yarattı. Bu sanayidekiler, devrimci teori ve pratikten kaçabilecekleri ama aynı zamanda radikal imajlarını koruyabilecekleri şekilde efendilerinin dünya merkezli evrenini savunmaya devam ediyor.[4]

Gabriel Rockhill, "Foucault, Komünizm Karşıtlığı ve Küresel Teori Endüstrisi" başlıklı makalesinde M. Foucault ve "French Theory" adıyla tanımlanan diğer düşünürlerin çalışmalarının tarihsel bağlamını şöyle ifade etmiştir:

Küresel teori endüstrisi tarafından bu kişilerin "radikal" düşünürler, tüm dünyadaki teorisyenlerin okuması gereken entelektüel öncüler olarak sunulması şaşırtıcı olmasa gerek. Devrimci projeden yoksun söylemsel "eleştiri" biçimleri, dünyayı değiştirme sürecinde olan tehlikeli teori biçimlerine karşı kullanışlı bir panzehir oldu.[5]

RADİKALLİĞİN FETHEDİLMESİ

Başlıkta geçen diğer isim ise Judith Butler'dır. J. Butler'in düşünceleri muhalif ya da radikal olarak nitelendirilebilir mi? Dünyada Queer teori ya da LGBT siyaseti, siyaset yelpazesinin hangi tarafında alıcı bulur?

J. Butler'ın düşünceleri ilk bakışta son derece radikal bir görüntü verir. Queer teori, bütün dünyada hızla yükselen ve örgütlenen LGBT aktivistleri için temel oluşturur. Daha da ötesi feminist hareket içinde de J. Butler'ın düşünceleri oldukça önemli bir yer kaplar. Bütün bu toplumsal örgütlenmeler ya da siyasi akımlar, dünyanın her yerinde muhafazakâr ya da sağ kanatta değil en genel anlamıyla sol kanatta karşılık bulur ya da örgütlenir. LGBT hakları, neredeye bütün ülkelerde sosyal demokratından sosyalistine dek sol yelpazede duran siyasetin sorunudur. Siyasette sağa doğru gidildikçe, LGBT hareketine ya da Queer teoriye itiraz ve giderek toptan reddediş ağır basar.

(Görselin alındığı kaynak)[6]

Bütün dünyada sistem karşıtları ve muhalifler arasında en hızlı büyüyen iki hareketin, LGBT ve feminizm hareketlerini etkileyen ve yön veren birkaç düşünürden birisidir J. Butler...

Bu durumda Queer teorinin teorisyeni konumunda sayılabilecek bir düşünür olan J. Butler'ın yaşadığı ülkedeki sol ve hatta belki sosyalist bir siyaseti ve onların kurumlarını desteklemesi beklenir.

Ancak pratik gerçekten böyle midir?

California Üniversitesi'nde profesör olan J. Butler, ABD seçimlerinde, şu an ABD başkan yardımcısı olan Kamala Harris'i desteklemiştir. Bu destek tesadüfi ya da pasif bir destek değildir. J. Butler, K. Harris'in seçim kampanyasına üç kez bağış yapmıştır.

J. Butler 2019'da D. Trump'ın Venezüella'ya karşı ekonomik savaşını destekleyen ve "iliklerine kadar kapitalist" olduğunu ilan eden Elizabeth Warren'ın başkanlık kampanyasına defalarca bağış yapmıştır.[7]

Bu yazıda J. Butler'ın düşüncesi, queer teori ve bunların toplumsal çıktıları tartışılmayacaktır.

FİLOZOFUN DÜŞÜNCESİ SİYASİ DURUŞUNU NE KADAR BELİRLER?

Bu soru çok sorulmuş ve çok tartışılmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı ve Nazi Almanyası döneminde bu soruyla gündeme gelen pek çok filozof ve sanatçı olmuştur.

Bir filozofun güncel siyasetteki duruşu ile felsefesi arasında *kaçınılmaz bir ilişki olsa* da bunlar *bire bir özdeş* değildir.

Bu cümleyi aynı sözcüklerle ancak sadece vurgusunu değiştirerek şöyle de söyleyebiliriz:

Bir filozofun güncel siyasetteki duruşu ile felsefesi *bire bir özdeş* olmasa da aralarında *kaçınılmaz bir ilişki* vardır.

Ancak filozofun güncel siyasetteki duruşu, felsefesinin doğrudan bir sonucu ya da uzantısı ise kaçınılmaz ilişki giderek özdeşliğe dönüşür. Aslında çoğu kez görülen şey budur; sadece bazı felsefeciler ile onların güncel siyasetteki sonuçları, diğerlerine göre biraz daha uzun ve dolayımlıdır.

M. Foucault'nun felsefesi ile güncel siyasetteki duruşu arasındaki me-

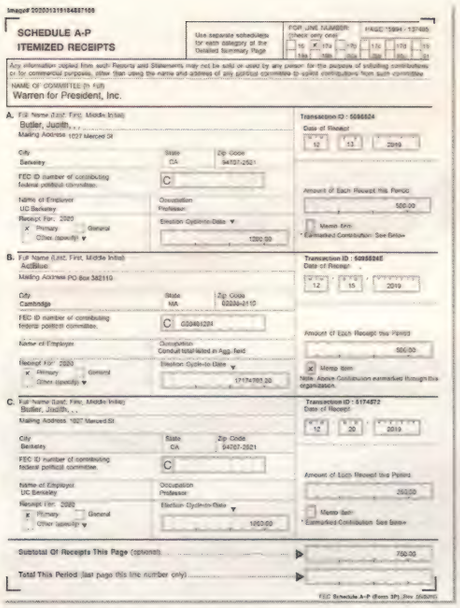

SCHEDULE A-P
ITEMIZED RECEIPTS

NAME OF COMMITTEE (In Full)
Warren for President, Inc.

(Görselin alındığı kaynak)[8]

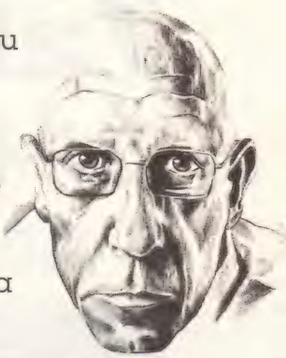

> Tuhaf olan, bu kadar açık Marxizm karşıtı olduğunu ifade eden bir düşünürün sosyalist-komünist partiler ile sosyalist ve komünistler arasındaki yüksek itibarıdır. Sorun, Marxizme karşı son derece net ve tutarlı bir tavır almış M. Foucault'da değil, M. Foucault'yu "zorla" Marxist görmeye çalışıp onda Marxizm referansları arayan Marxistlerdedir.

safe çok kısa ve kolayca görülebilir bir yerdedir. Çünkü yazdıklarının önemli bir kısmı zaten siyaset ve iktidar üzerinedir. Bu nedenle M. Foucault'nun örneğin İran'daki Humeyni iktidarını desteklemesi[9] ile felsefi görüşlerini ayırmak oldukça saçma ve oldukça zorlama bir tutumdur.

Martin Heidegger'in Nazileri desteklemesi ile felsefesi arasında da bir bağ vardır ancak bu bağ M. Foucault'daki kadar kısa ve ilk etapta görülebilir değildir. Ancak uzun ve dolayımlı olsa da bu bağ kesinlikle vardır.

ESERLERİ AYRI SİYASETİ AYRI MI?

Burada söz konusu olan şey, müzik, edebiyat, sanat değil doğrudan düşünce alanıdır. Carl Orff için "Nazi ama çok iyi besteci", Knut Hamsun için "çok iyi yazar ama faşist" demekte ve bu besteci ve yazarın eserleri ile güncel siyasetteki duruşunu iki ayrı yere koymakta bir sakınca yoktur. Çünkü bu alanlarda doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi yoktur. C. Orff Carmina Burana'yı Nazi olduğu için bestelememiş ya da Knut Hamsun Açlık romanını yazdığı için Nazi olmamıştır. Bu koşullarda "ürettikleri ayrı siyaseti ayrı" yorumu geçerli olabilir.

Ancak konu felsefeye ya da düşünce alanına geldiğinde işler böyle değildir. Çünkü felsefeyle ya da düşünce alanıyla yapılan siyaset arasında bu kadar mesafe yoktur. Hele hele düşünürün felsefesi doğrudan doğruya siyaset ile ilgiliyse ya da felsefesinin siyasi sonuçları varsa "düşünceleri ayrı siyaseti ayrı" yorumu tamamen geçersizdir çünkü ürettikleri, tam da siyasetini belirlemekte, siyaseti tam da ürettiklerinden doğmaktadır.

O halde bu tür düşünürlerin kendi siyasi ilişkilerini, belli ölçülerde, felsefelerinin doğrudan pratik uygulamaları olarak değerlendirmek olanaklıdır. Bir düşüncenin "sıfır noktası", o düşüncenin yaratıcısı ise, o düşünürün güncel siyasetteki duruşu, o düşüncenin "ilk elden" uygulaması sayılabilir. Yukarıda belirtildiği gibi, o düşünce siyasetle ne kadar ilgili ise bu ilişki de o denli doğrudandır.

Bu durumda düşüncelerin yaratıcılarının yaşarkenki siyasal pratikleri, o düşünceler için belli sınırlarda bir ölçüdür.

M. Foucault ve Judith Butler, tam da bu tip düşünürlere verilebilecek iki örnektir.

Yani M. Foucault'nun ya da Queer Teorinin önde gelen düşünürü Judith Butler'ın siyasal duruşu, yarattıkları düşünceleri değerlendirmek için kullanılacak ölçülerden birisi olmalı ve asla göz ardı edilmemelidir.

1 Michel Foucault, Dits et Ecrits 4, Edition Galimard 1994, Sf 574-5 https://monoskop.org/images/5/58/Foucault_Michel_Dits_et_ecrits_4_1980-1988.pdf (Erişim Tarihi: 30.11.2021) https://ilkerkocael.blogspot.com/2020/10/michel-foucault-marksizm-dusman-sahte_14.html (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

2 M. Foucault, Dits et Ecrits 3, Edition Galimard 1994, Sf 398. https://monoskop.org/images/3/3b/Foucault_Michel_Dits_et_ecrits_3_1976-1979.pdf (Erişim Tarihi: 30.11.2021) https://ilkerkocael.blogspot.com/2020/10/michel-foucault-marksizm-dusman-sahte_14.html (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

3 David Macey, The Lives of Michel Foucault, Pantheon Books, New York, 1993. https://archive.org/details/livesofmichelfou00mace/mode/2up?q=marx (Erişim Tarihi: 30.11.2021) https://ilkerkocael.blogspot.com/2020/10/michel-foucault-marksizm-dusman-sahte_14.html (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

4 https://ilkerkocael.blogspot.com/2020/10/michel-foucault-marksizm-dusman-sahte_14.html (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

5 https://www.ekdergi.com/foucault-komunizm-karsitligi-ve-kuresel-teori-endustrisi/ (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

6 https://bennorton.com/judith-butler-kamala-harris-donations/ (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

7 https://www.fec.gov/data/receipts/individual-contributions/?contributor_name=butler+judith+&contributor_employer=uc+berkeley (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

8 https://docquery.fec.gov/cgi-bin/fecimg/?202001319184887106 (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

9 Janet Afary, Kevin B. Anderson, Foucault ve İran Devrimi, Toplumsal Cinsiyet ve İslamcılığın Ayartmaları, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015.

Zafer Hoca:
CUMHURİYET'TE DOKTRİNER ZAFER

■ YALÇIN KÜÇÜK

Öğretilerini, "Tarihler'i" demek daha yerindedir, hepsini 1908 yılından başlatmaktadır. Tarihsel olarak "Cumhuriyet" de bu yılda doğmaktadır, anlıyoruz. Güzel, ancak, bu yıllarda, 2012-2014, en karanlık adamlar, en cahil yaratıklar, pek kötüler, "mechant", bir araya geldiler ve umulmadık destek topladılar; Cumhuriyet'i boğmak için öne çıktılar.

Tesadüflere inanmayan bir insanım, bu kaçıncı tekrarım, ama herhalde mecburum. Doktora tezi, 1982, *Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918*, çıktığı yıl okumuştum ve sonra Milli İktisat'ın yeniden yazımını da katarsak, gerçekten yenidir. 2012-2014 arasında dört kitap fırlıyor, dördüncüsünü bir ay erkene alıyorum; nedeni var, inanmadığım "tesadüf" işte buradadır. "Fırlıyor" diyorum, çünkü bazen arkadaşımız Mehmet Ali Birand'ın, şimdi yoklar, programlarında silah misli sıktığım kitapları hatırlıyorum; dördü de kitaptan ötedirler. Silaha yakındırlar; Profesör Zafer Toprak, pek "intikamcı" görünmüyor, fakat ben intikamla ve bir kez daha işaret ettiğimi unutmuyorum, "coşku" ile attıklarını görüyorum. Atan, Zafer Hoca'dır. Sanki sıkıyorlar.

Öğretilerini, "Tarihler'i" demek daha yerindedir, hepsini 1908 yılından başlatmaktadır. Tarihsel olarak "Cumhuriyet" de bu yılda doğmakta-

Mehmet Ali & Akşamsefası

dır, anlıyoruz. Güzel, ancak, bu yıllarda, 2012-2014, en karanlık adamlar, en cahil yaratıklar, pek kötüler, "*mechant*", bir araya geldiler ve umulmadık destek topladılar; Cumhuriyet'i boğmak için öne çıktılar. Sadece *deccal*'dılar. İşte bu kitaplar, yeniden doğurmaktadır ve daha heyecanla yaratmaktadır; pek çok zamanındadır.

Bir "tekrarım" daha, şimdiye kadar ben hiç kitap yazmadım, hep "doğurdum", yaratmak hep doğurmaktır ve sancısını hep biliyorum. Şimdiye kadar ben hiç kitap sunmadım, silah bilip sıktım ve öyle görüyorum. Peki yazar mı, "doğurmayı" bilen insandır ve ayrıca silah sıkandır ve kurtuluşçudurlar. Karşılaşıyoruz.

***

Bu karanlık mı, deccal mı, çöküş mü, peki bunlar mı, tersinden bir işe yaradılar, bütün solcuları ve tüm sosyalistleri tekrar Kemalist yaptılar. Bu kadar değil, şimdi tekrar ve yeniden "kurtuluşçu" oldular, ama ne yazık silahları yok ve silahsızdırlar. Ve ne tesadüf ve pek zamanlıdırlar, işte bunlar, silahlarıdırlar. En çok ordunun ihtiyacı var, diyorum: Ne okur ve ne yazar'dırlar, Kemal'den çok kopukturlar ve talim ve terbiyeye en çok paşalar muhtaçtırlar. Peki bizler mi, "silah" doğururuz ve bize "silahçı" derler; silahlar kitaplardır, hazırdırlar. "Buyrun Paşam" diyorum.

***

Bu yıllarda, 2012-2014, birini bu nedenle bir ay gençleştirdim, biz hepimiz Silivri Zındanı'ndaydık ve bu kitaplarla çıktık. Bir sabah zındanda, saat belki beştir, insanlar, köprüden Taksim'e, Gezi'ye çıkmak istiyorlardı, hepsini gördüm; gördüklerim Cumhuriyet'ti ve ben, tekrarımdır,[1] bu Cumhuriyet'i sevdim. İnsanları güzeldiler ve Silivri'den çıkış'ta da, "yaşasın Cumhuriyet" bağırdım. Bu kitaplar da güzeldir; yazarının, Zafer, heyecanı var ve okurken bana geçmektedir.

Profesör Zafer Toprak, Cumhuriyet'i büyük bir coşku ve aynı ölçüde ayrıntı ile kaleme alıyor, müthiş zengin malzemesi var, sanki yeni öğreniyoruz; intikamını, ayrıntılarında sezebiliyorum. Artık Cumhuriyetçiler, ne yaptıklarını pek biliyorlar ve ayrıntılarında kararlılıkları var. Çok önemli, "Kemal Paşa'nın yanında bilenleri yoktu, herkes cahildi," böyle bir safsata ile yetişmiştik; Zafer Hocam bu iddiayı "yalan" haline sokmaktadır ve burada "Cumhuriyet" çok okuyarak, çok araştırarak, çok tartışarak kurulmaktadır. Zafer Hoca, kurulana güven dağıtmaktadır ve artık unutmaya başladığım Farsça ile "hayli memnunam" diyorum.

Aynı sevinç ve zenginliği, "Meşrutiyet" yazımında da buluyorum ve Zafer Hoca'nın öğretisinde, Meşrutiyet pek yüksektedir; bu ise pek çok yenidir. Şunu görüyorum: Cumhuriyet, Meşrutiyet'e eklenmektedir. Ve bu yenidir, tekrar ediyorum.

***

Peki, şu soru ortaya atılabilir, "nasıl görüyorsunuz" ve bu sorunun cevabı, benim açımdan, çok nettir. Çünkü hiç farklı bakmamıştım, hiçbir yazımda ya da *Tezler*'de bir uzaklık yoktur, Meşrutiyet ile Cumhuriyet'i hep birbirine pek yakın çiziyordum; demek, temelinde hiç ayrılık kurmuyordum. O kadar öyle ki, Meşrutiyet Bayramı'nın kaldırılmasına çok üzülmüştüm, bellidir. Meşrutiyet'te "Devrim" gününde bir tek suç işlenmediğini, Halide Edip'ten alıp belleğime kakmıştım; bizim 27 Mayıs Günü, Kızılay'daki coşku ile kaynaştırdım. O gün Kızılay'da, 23 Temmuz 1908 gününü de yaşıyordum, "devrim günleri" birbirine çok benziyorlar, tanığı oldum, biliyorum.

Ve Zafer Hoca'nın Tarihler'i de, hemen hemen hepsi, 1908 yılında başlıyorlar; çok büyük bir işarettir. Demek, tarih sıkışmıştır. O nedenle, aynı tarihte, patlıyorlar.

***

Devrim mi, bir temizleyicidir.

***

Devamla, Zafer Hoca, benim kadar olmasa da, kitabına kutular koymayı seviyor; kitap yazımı yenidir. Her bölüm sanki bir kutu ile açılıyor. *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm: 1908-1935* çalışmasının kapağı çok etkileyici; kapıda, yeni harflerle "Darülfünun" yazılıdır, kapıdan çıkan kızlar ise çok modern ve hemen hemen hepsi şapkalıdırlar. Bu çalışmanın birinci sayfasında, beklenece-ği üzere, bir kutu buluyoruz. Ben de kutu'yu bir kart'a aktarmışım, sayfa bir, kutu bir, paragraf bir ve buraya alıyorum: "II. Meşrutiyet dönemi, Osmanlı Devleti'nde yeni bir kadın ve aile yaşamı anlayışını gündeme getirmişti. Osmanlı Toplumu bu bağlamda köklü dönüşümlere uğramıştı. Dönüşümün fikri temelleri, 1908 İnkılâbı'nda gizliydi. 'Hürriyet, müsavat, uhuvvet' feminizmin de şiarıydı." İşte böyle yazılıdır. Harika, Zafer Hoca Türk feminizmini Meşrutiyet Devrimi'ne bağlamaktadır.

Profesör Toprak, "gizliydi" demektedir. Sözcük tesadüf mü, *eta li, sluçayni, eta ni sluçayni*; "Devrim" bir gizli örgüt işiydi; üç militanı üç genç subay, Resneli Niyazi, Eyüp Sabri ve Enver adındaydılar; açığa çıktılar, "dağa vurdular" demek istiyorum. Pek azdılar ve peki "devrim" mi, hep azınlıkların işidirler.

Profesör Toprak ayrı görüştedir,

demiyorum, ben Tanzimat'ı çok büyük bir devrim sayanlardanım; sayanlardan birisiyim ve belki de yakın zamanlara kadar tek idim. 1806-1826 dönemini bir iç savaş, ve 1826 Vaka-i Hayriye'yi, gerici Yeniçeri Ordusu'nu yerle bir etmemizin tarihi biliyorum; cesetlerinden Boğaz'ın hiç görülmediği yazılıdır. Bir "reformasyon" değil, bir kapı açılışıdır, yeni bir tarihin, "Tanzimat" Devrimi'nin açılışıdır. Bir "Tercüme Odası" icat ettiler; Namık Kemal'i, bu odaya ve dolayısıyla, Tanzimat'a borçluyuz. Yeni "insan" ve yeni "münevver" başlıyordu; hep Kemal'in yaptıklarına, sayarak, yetişmek istiyorum. İlk siyasi sürgünümüzdür.

Ancak Cumhuriyet historiografyası öyle bakmıyordu ve ayrıca, İkinci Meşrutiyet "bayram" idi, Cumhuriyet sildi, benim açımdan hâlâ bayramdır. Silme yanlış olmuştur ve 27 Mayıs Bayramı'nı da Kenan Evren ve adamları karaladılar; 12 Eylül bir gerici darbeydi, vazife olarak verileni yaptılar.

Güzel, "Tanzimat" benim değerlendirmeme göre, devrimlerimizin en radikalidir; Meşrutiyet Devrimi, Profesör Toprak, bizi inandırıyor, devrimlerimizin en doğurganıdır. Cumhuriyet Devrimi, 1906-1926, bir iç savaştı, "yeni insanı" ve bizi yaratandır. Peki, 27 Mayıs Devrimi, devrimlerin süreklilik tarifidir. Tarifimiz'dir, unutamayız.

Ne yazık, devrimlerin, kendinden önceki devrimleri silme eğilimi vardır ve ben yazıyorum, bir tür "sürekli devrime" inanıyorum. Sürekli devrimciler, öldürülmezlerse, bir süre yalnız kalıyorlar ve yalnızlığa dayanıklı olmayı öğreniyorlar. Uzun sürmüyor; hoş, İstanbul'da bir değerli Hocamız vardı, Profesör Reşat Kaynar, "Tanzimat" üzerine kitap da yazmıştı, yıllar önce bir gün bana telefon ettiler, yalnızlıktan kurtulan bir insanın sevincini duyuyordu ve duydum. Tanzimat'ı büyük bir devrim olarak görenler iki olmuştuk. Okuduklarımdan, şimdi ve cüretle üçüz, diyorum.

Moise Franco'nun, Osmanlı Yahudileri hakkındaki çalışmasını, 1897 tarihli, *L'Histoire des Israélite de L'Empire Ottomane*, çok değerli buluyorum. Franco Osmanlı idi ve İkinci Mahmut'a atfedilen bir sözü de yayınlamaktadır; ben de buraya alıyorum:

> Aynı sevinç ve zenginliği, "Meşrutiyet" yazımında da buluyorum ve Zafer Hoca'nın öğretisinde, Meşrutiyet pek yüksektedir; bu ise pek çok yenidir. Şunu görüyorum: Cumhuriyet, Meşrutiyet'e eklenmektedir. Ve bu yenidir, tekrar ediyorum.

"Nous désirons, auraitil dit, que les Musulmans ne soient considérées comme tels que dans les mosquées, que les Chretiens ne soit chrétiens dans leurs églises, et que les Israélites que dans leurs synagogues." Güzel, büyük reformatör İkinci Mahmut, ben, Müslümanı camide, Hıristiyanı kilisesinde, Yahudiyi sinagogda bilirim ve tanırım, diyordu. Bunun dışında ayrılıkları yoktur; ayrı dinden saymıyor, ekliyordu. Aynı siyasi haklara sahiptirler ve eşit ölçüde, benim tebaamdırlar, böyle tamamlıyordu. Yeni düzendir; Mahmut, Türk gericiliğinin baş düşmanıdır ve Reşit Paşa büyük'tür, ferman'ı okumadan önce bütün yakınlarına veda ediyordu, tarih'tir.

Devam ediyorum ve belki de dördüz ve sırada Güngör Uras var, profesörümüz'dür; Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezunlar ve çok ilginç, Zafer Toprak'ı da Siyasal'dan biliyoruz. *Çıkış*'ta, Güngör Hocam, Zafer Hocam'ı takip ediyorlar, Siyasal Bilgiler'de önce idi. Profesör Uras, en büyük zenginlerin yakın arkadaşı oldu, birlikte yürürler, günlük konuşurlar; yalnız, zenginliğe hiç özenmeyen adamdır. Bazen Güngör'ün, arkadaşları zenginleri sevdiğinden de kuşku duyuyorum. Adaletsizliğe ve geriliğe pek tepkilidir; yazarken, hep dar

gelirli Ayşe Teyze'sini düşündüğünü biliyoruz. Ve 19 Nisan 2015 tarihli *Milliyet*'te, sütununda "Aydın Üzerine Tezler" yazısı, Güngör Uras'ın yazıcılığına mükemmel bir örnektir. *Tezler*'i savunurken, Tanzimat'ı yükseltmektedir.

Nasıl mı, Güngör'ün yazısı beni de çok sevindirdi, saklamıyorum. Beni en çok sevindiren bölümünü, Tanzimat'ın özetidir, diyebiliriz ve buraya alıyorum: "*Tezler*, aydını, aklıyla mücadele eden kimse olarak tarif ediyor. İlk tarihsel-ilerici açılım olan Nizam-ı Cedit'in yeni ordu-eski ordu kavgasından çıktığını savunan Küçük, 1806-1826 tarihlerini bir iç savaş olarak nitelendiriyor ve iç savaştan Tanzimat'ın doğduğunu ileri sürüyor. Her iç savaşın bir aydın savaşı olduğunu belirten Küçük, Tanzimat'ın büyük bir aydın kıtlığında ortaya çıktığına işaret ediyor. Tanzimat'ı bir İngiliz dayatması olarak görenlerin aksine *Tezler*, Tanzimat'ın Mısır'dan gelen bir idare biçimi olduğunu ispatlıyor. Tezler, devrim celladı Rus Çarlığı'na karşı Kırım Savaşı'nı başlatan Tanzimat Paşalarını 'sömürge aydını' suçlamalarından kurtarıyor." Yazı ve biçem, Güngör Hocam'a aittir ve evet, bunları yaptım, suçum büyüktür. Tarihine yabancı bir takım aydınlara karşı, Büyük Reşit Paşa "hakikaten büyüktür", dedim ve bağırdım. Ve Profesör Uras'ın pek güzel özetini kabul ediyorum. Ve bir de itiraf ekliyorum, ben aklıyla mücadele eden bir insanım ve benim yazılarımın her paragrafı bir aydın savaşıdır. Güngör ve Zafer

Hocalarımın kitaplarını da bu gözle okuyorum. Ve tabii bu şekilde yazmayı deniyorum.

***

Hayatım mı, tabii "roman" demem, ama belki de "savaş"; doğru, savaşa gitmemek için sıcak gözyaşları döktüğüm geceleri unutmuyorum. Peki gitmemek mi, ülke dışına gitmekle mümkündür, ama bu, Türk emekçileri için mücadele etmekten de kaçmak demektir; benim kendime verdiği sözüm vardı, savaşa gittim. Genç üsteğmenlerimizle birlikte savaşı ise pek sevdim, pek "insan" görüyordum; savaşı sevmeyen savaşçılardılar.

Bu arada yanlış anlaşılmak istemem, bana bazen "kaç düşman öldürdün," sorusunu yöneltiyorlar ve "çok kurtardım," cevabımdır. Birini, sürpriz olarak Kıbrıs Rum televizyonunda karşıma dahi çıkardılar, çok heyecanlıydık, ya bilemezsek ve sonunda birbirimizi tanıdık. Güzel bir çocuktu ve galiba kurtardığımda,[2] 13 yaşındaydı ve yıllar sonra heyecanla, "evet evet, beni kurtaran Türk subayı bu," diyordu, "o zaman başında kask vardı" ve bağırıyordu. Güzel, demek "hayatım roman" ve ben de bir gazi'yim. Belediye otobüslerinin ilk ön sırası, hamilelere ve biz gazilere aittir.

Yazmayı "savaş" biliyorum. Şimdi, biz Türkler'in İstiklal Marşı olmadığını ve ısrarla, yazıyorum, Mehmet Akif de "ben yazmadım" diyor ama, eninde sonunda Akif'le savaştır. Bu savaşı Tevfik Fikret başlatmıştı, Sabiha Sertel sürdürdü ve şimdi devam ediyorum. Bende devam merakı bulunmaktadır.

***

Zafer Toprak'ın *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm* Tarih'inde ve ki Tarih'inin başlangıcı, tekrar ediyorum, 1908 olup burada "Sabiha Zekeriya Sertel ve Türk Feminizmi" başlıklı bir bölüm ve başında, tabii, bir kutu buluyoruz. Buraya alıyorum.

***

SABİHA VE TÜRK FEMİNİZMİ

Mütareke yıllarında toplumsal ve siyasal yönüyle kadın sorununa eğilen dergi Büyük Mecmua'ydı. Dergi çağdaşlaştırıcı misyonuyla Cumhuriyet'in bir anlamda, habercisiydi. Birçok kez sansürün gazabına uğramış, zaman zaman sütun boşluklarıyla, hatta boş sayfalarla çıkmıştı.

Büyük Mecmua'da işlenen konular arasında feminizm öncelikliydi. "Türk feminizmi" terimi ilk kez bu dergide boy gösterdi. Sözcüsü ise yazı yaşamına ilk adımlarını alan Sabiha Zekeriya Sertel idi. Mehmet Zekeriya Sertel ile evli olan Sabiha Zekeriya, daha ilk sayıdan itibaren kadın sorununa el atmıştı.

***

Kadının kamusal alana çıkmasıyla birlikte gündeme gelen toplumsal sorunlardan siyasal haklara, taassuptan aşırı asrileşmeye kadar değişik konulardaki yazılarıyla Sabiha Zekeriya, Türkiye'de kadın çalışmaları için önemli bir birikim oluşturdu.

Selanikliler ve başka sözcükle "dönmeler" olmasaydı, bu Cumhuriyet'i daha zor kurardık ve daha yavaş yükseltirdik, benim sözümdür. Tekrarlıyorum. Bu tespit, Meşrutiyet Devrimi açısından çok daha isabetlidir. Selanik İttihat ve Terakki'nin ku-

Artık Cumhuriyetçiler, ne yaptıklarını pek biliyorlar ve ayrıntılarında kararlılıkları var. Çok önemli, "Kemal Paşa'nın yanında bilenleri yoktu, herkes cahildi," böyle bir safsata ile yetişmiştik; Zafer Hocam bu iddiayı "yalan" haline sokmaktadır ve burada "Cumhuriyet" çok okuyarak, çok araştırarak, çok tartışarak kurulmaktadır.

rulduğu yerdi ve Sabiha Selanikli'dir; İttihat ve Terakki yönetenleri, bir Sabetayist gelin aldıklarını, Sabiha, fazla abartmışlardı ve ihtiyaçları olduğunu söyleyebiliriz. Yeteri ölçüde Sabetayistimiz varlar.

Zafer Hoca, Selanik'in kaybından sonra, İttihat ve Terakki'nin daha "millici" olduğu görüşünü de ileri sürüyor; zorunluluktur. Selanik, bir semboldü ve Selanik varken, "İstanbul yoktu" dahi diyebiliriz ve ben diyorum.[3] Selanik'ten sonra artık İmparatorluğu şarka taşımak esas politika oldu; birden hem daha fazla islamlaştık ve hem de Şark'ta ihtilaller peşine düştük. "Umur-u Şarkiye" olarak kurulan Teşkilat-ı Mahsusa'yı bu şekilde anlamak durumundayız. Teşkilat-ı Mahsusa'nın İç Asya'da, Mısır ve Hindistan'da ihtilal programları tam bir hayal kırıklığıdır; ancak, Anadolu İhtilali'nde katkısı çok büyüktür.

***

Zafer Hoca, Sabiha'yı pek güzel çiziyor, abartıyor mu, öyle bir düşüncem yoktur. Ancak, Zafer'in ağabeyi, Ankara Sanat Tiyatrosu kurucularından tiyatrocu dostumuz Işık'tan, öğretmen annelerinin adının Sabiha olduğunu da öğrendim. Anne Sabiha'yı bana pek mücadeleci olarak anlattılar; Zafer Hoca, sanki böyle düşünmemektedir. Fakat burada, sezgiler daha önemlidir ve düşünmek de gerekmemektedir; yazarken anne Sabiha'yı katmış olması ihtimalini sarf-ı nazar edemiyorum. Her yazarda ve her türünde bir "katma değer" ile karşılaşabiliyoruz ve burada da pour quoi pas, diyebiliyoruz.

***

Hoca'nın kitabında, bir Jeanne D'Arc arayışı da okuyabiliyoruz, Türkler'den bir kadın kahraman çıkmaz mı, yaygın bir tartışma konusu olmuştu, Sabiha'nın da burada yer aldığını biliyoruz. Demek o zamanın aydınları, Türk-Jeanne D'Arc eksikliği duymuşlar; aslında eksikliğini duydukları kahramandır. Ve ben, Sabiha'nın bir "kahraman" tavrını ve resmini hatırlıyorum; Nâzım Hikmet'i tanıtan dergi saydığım *Resimli Ay*'da, 1929 olabilir, Sabiha'nın yargılandığını biliyoruz. Behice Boran bana Moda'da Sabiha'nın hoş partiler düzenlediğini de anlatmıştı ve tasvip etmediği mutlaktır.

***

Bir nokta daha, bundan sonra Milli İktisat çalışmasına dönüş yapmak istiyorum, Ziya Bey ile ilgilidir ve Profesör Toprak, *Türkiye'de Popülizm* Tarih'inde, "Mustafa Kemal Atatürk'ün halkçılıkla ilgili görüşlerinin esin kaynağı Ziya Gökalp'ti" demektedir. Zafer Hoca, Gökalp'ten, "İttihatçı ideolog" sıfatını da eksik etmemektedir. Tarih'inin bu bölümünde, Ziya Bey'in İttihatçı dönem yazılarını ele alıyor ve bunlardan birisi için de, "bugün bile Cumhuriyet Halk Partisi'nin programında yer alan halkçılık düşüncesinin manifestosu" işte budur, diyor. Ben de, kendi kendime, çok güzel ve çok güzel, "bu devamlılık çok güzel" yollu konuşuyorum. Neden mi, çubuk tersine bükülmektedir; kopukluk atılmakta ve yerine devamlılık konmaktadır.

***

Sabiha Selanikli'dir. Ziya Bey, daha çok Selanik'te "Gökalp" olmuştu. Ve tesadüf, pek yakınları da, Selanik kökenli ya da Selanikli'dirler. Çok fazla "Kürt" ve "Zaza" ısrarını tavsiye etmiyorum.

***

Profesör Toprak'ın, *Türkiye'de Milli İktisat* çalışmasını yeniden ele alırken tümüyle yenilediğini söylemek imkânsızdır ve buna ihtiyaç da duyulmamaktadır. İlk baskısını, 1982, okuduğumu not etmiştim, o tarihlerde, Eylülist darbe ağırdı, ben üniversiteden yine kovuluyor ve bir de hapse girme hazırlığını yapıyordum, ilkini başlı başına bir kitap olarak biliyorum ve cesurdur; İttihat ve Terakki'yi ciddiye aldığını her satırından çıkarmıştım. Ayrıca, başında çok kısa ve pek özel, bir iktisat ve hatta iktisat bilimi tarihi de var ki yararlıdır. İlaveten bazı ilmi açıklamalarla karşılaşıyoruz; belki kendisine ve belki de okuyucularına, Milli İktisat'ı anlatmakta ve hatta açmaktadır. Yenidir.

İktisat Tarihi ve "Milli İktisat" Profesör Toprak: AÇIKLAMALAR VE TENKİTLER

Türkiye'de Milli İktisat yayınlanıncaya kadar, Vedat Eldem'in çalışmaları dışında, Meşrutiyet'in iktisadi yapısı üzerine pek bir şey yazılmamıştı. Köşede bucakta, o da İngilizce, birkaç makale vardı. 20. yüzyıl Türkiye siyasal tarihinin kaderini iktisat tarihi de paylaşıyordu. Genellikle, 1923 İzmir İktisat Kongresi 20. yüzyıl Türkiye iktisat tarihi yazımında başlangıç evresini oluşturuyordu. Daha öncesi için ise 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi ve 1981 Düyun-u Umumiye kırılma noktalarıydı.

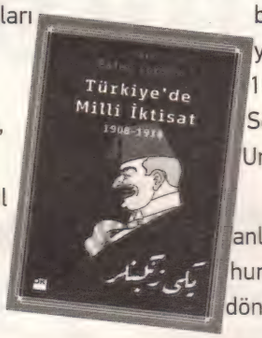

Türkiye'de Milli İktisat, bu anlamda, Meşrutiyet ile Cumhuriyet Türkiyesi'ni barıştırdı. İki dönem arasında iktisat politikaları bağlamında sürekliliği vurguladı.

Daha doğrusu, dünya iktisadının gidişatı doğrultusunda "küresizleşme" diye bilinen evreyi Türkiye özelinde sınamış oldu. 20. yüzyıl Türkiye iktisat tarihinin başlangıcı, *Türkiye'de Milli İktisat* ile, bundan böyle, 1908 Jön Türk Devrimi'ne çekiliyordu.

Zafer Toprak, *Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918*, İstanbul, 2012, s. 20-21.

***

Özellikle, 60'lı yılların ikinci yarısında, odtü İdari Bilimler Fakültesi'ne işaret edebilirim; öğretim üyesiydim, öğrencilerimiz çok çalışkan ve çok parlaktılar; hem kalkınma ve hem emperyalizm ile çok ilgileniyorlardı. Çok okudukları kesindir, ancak okunacaklar çok azdı ve daha çok fıkra yazarlarını ve bir de fıkra yazarı düzeyinde yazılmış kitapları okuyorlardı. Her dersimizde, her konferans ya da "yuvarlak masa" toplantılarımızda, İzmir İktisat Kongresi ile Türk-İngiliz Ticaret Antlaşması, hep ama hep önümüze çıkıyordu ve talihsizliktir. Bunlara dayanarak hiçbir analiz yapamazdık ve bunları reddetseydik, pek değerli öğrencilerimizi kırardık. Heyecan duyuyorlardı, son derece zor durumdaydık.

***

Profesör Toprak, kendi üslubuyla, aynı eleştirileri yapmaktadır. Ve 1982 yılında, *Türkiye'de Milli İktisat*'ın bir boşluğu doldurduğunu görüyordum. Övmüyorum, ekonomi-politik tarihimiz ve kaynaklarımız üzerine görüş yazıyorum. İzmir İktisat Kongresi'ni hiç önemli bulmadım, Kongre'yi kapandığı gün bitmiş bir çalışma olarak görüyordum. Diğer taraftan, on dokuzuncu yüzyılın başında, Büyük Britanya Osmanlı'ya son vermek istiyordu; 1830'lu yıllara geldiğimizde, tam bir politika değişikliği içindedir.

İki gelişmeden söz etmek durumundayım. 1829 Türk-Rus Savaşı, "Edirne Antlaşması" ile sonuçlandı ve Türkiye önemli ölçüde toprak kaybetmişti. Ancak bundan önce 1828 yılında biten İran-Rus Savaşı var ki, Ermenistan'ın önemli kısımları Rusya'nın eline geçiyordu. 1833 yılında ise Mısır Kuvvetleri, Kütahya'ya kadar geldiler ve Rusya ile yapılan "Hünkâr İskelesi Antlaşması" ve ayrıca Fransa ve İngiltere'nin müdahalesiyle, Hidiv Mehmet Ali Paşa kuvvetleri İstanbul'a ilerlemekten vazgeçiyordu. Rus filolaları Boğaz'dadırlar.

***

Ve 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması, 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması'na bir tepkidir. Ticaret kapıları açıyorlar. Çok telaşlanmış hallerini tespit etmek durumundayız.

***

Çok açıktır, Türkiye "tükenmiş" görünmektedir ve Rusya, sıcak sulara inmektedir. Emperyalizm Türkiye'nin yıkılmasına değil, güçlenmesine ve bir "tampon" olmasına muhtaçtır. Çare mi, her zaman, Tanzimat'ın Avrupa'dan değil, Mısır'dan geldiğini ileri sunuyordum. Mehmet Ali çok kısa bir zamanda güçlü bir Mısır yarabilmişti; reformist oldular. Biz buna "Tanzimat" diyorduk ve doğmuştur.

***

Profesör Toprak, 1908 Jön Türk Devrimi'ni büyük ve doğurgan bir reformasyon olarak yazmaktadır. Ve üç Tarih'ini de, "Antropoloji", 2012, "Popülizm", 2013 ve "Feminizm", 2014, Meşrutiyet ve 1908 tarihine bağlıyordu ve bunları görüyorduk. *Milli İktisat*'ın en son baskısını bilmeden ve görmeden, bu bağlar, benim gözlerime batıyordu ve yazmış bulunuyorum.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Çıkış 2 (Tekin Yayınevi, 2015, İstanbul) kitabından alınmıştır.

---

[1] Tekrarım'ı, unutmadığıma, belleğimde olduğuna işaret etmek için tekrarlıyorum.

[2] Kurtarmak mı, sevgili askerlerimi ikna etmek zorundaydım.

[3] Selanik bir yana, Osmanlı İmparatorluğu'nun üç güzel yerini, İzmir, Beyrut ve Halep olarak biliyoruz. İstanbul, hiç olmamıştır. Sonradan güzellemeler yazılmıştır ve Yahya Kemal'in şiirleri başta bir yerdedir.

KİTABIN ATEŞLE DANSI / KİTAPLARI DA YAKARLAR

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI KURUCUSU SÜLEYMAN EGE

■ SERPİL GÜVENÇ

Ülkemizde 1936 yılında Kerim Sadi'nin yaptığı çeviri ile son kez yayın hayatımızda görülen Komünist Manifesto'yu 32 yıl sonra yeniden yayınlamak istediğini avukatı olan Halit Çelenk'e söylediğinde, Çelenk'in "Süleyman elbette savunurum ama sonuç almak zor olabilir" dediğini, onun da "Ağabey, olsun, bu kitap için 7,5 yıl yatarım" dediğini anımsarım.

Rejim yasa dışı kitapların yakılmasını emrettiğinde,
donuk öküz sürüleri onları kocaman kamyonlarla şenlik ateşlerine taşıdılar.

O zaman, en iyi ozanlardan olan sürgün yemiş birisi,
aforoz edilmiş metinleri gözden geçirdi ve çok hiddetlendi.

Kendisi dışarda bırakılmıştı!

İktidardaki geri zekâlılara sert mektuplar yazmak için
masasına koştu. Öfkeyle doluydu.
Beni yakın! diye yazdı keskin kalemiyle.
Her zaman gerçekleri yazmadım mı?
Şimdi siz bana yalancı muamelesi yapmaktasınız!

Yakın beni!
B. Brecht

Ankara - 21 Şubat 1987 İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı, Gazeteci-Yazar İlhan Selçuk, Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, Av. Halit Çelenk, Mustafa Ekmekçi, Özcan Kesgeç, Akın Birdal, Sadun Aren, Varlık Özmenek Türkiye'ye "gerekli sol partiyi" tartışıyorlar.

Bir kuşak hızla tükenmekte. Sosyalist sol yayıncılık geleneğinin temsilcilerinden olan, Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi ve yöneticisi Süleyman Ege 17 Ocak gecesi göçüp gitti. Kısa süre önce kaybettiğimiz Sol Yayınevi sahibi Muzaffer İlhan Erdost gibi o da sessiz sedasız terk etti bizleri...

Yıllar boyu bir görevi gönüllü olarak üstlenmiş ve bedelini de yakınmaksızın ödemiş bir kuşaktan söz ediyoruz. Bilimsel sosyalizmin temel eserlerinin çevirilerinin yapılmasına aracılık ederek teorinin emekçi sınıfa ve genç kuşaklara aktarılmasını sağlayan... Böylelikle mücadelelerinin amacını belirginleştiren ve yolu aydınlatan... Bunun yanı sıra dünyadaki devrimci mücadeleler, devrimci liderlerin yaşamları, ulusal kurtuluş savaşları hakkında Türkiye insanını bilgilendiren... Özetle, ülke halkını dünyaya ve yaşama dair yepyeni bir bakışla tanıştıran bir kuşak...

Komünistlerin, sosyalistlerin her zaman belli başlı görevleri arasında yer almış bu zahmetli iş 27 Mayıs Anayasası ile gelen göreli demokratik koşullarda yeniden hızla devreye

Mehmet Ali & Akşamsefası

girdi. Ne var ki, egemen sınıflar 1936'dan beri varlıklarını korumak için Türk Ceza Yasası'na koydukları 141-142. maddeleri de aynı hızla çalıştırdılar. Sermaye sınıfının "akademik" temsilcilerinin verdikleri bilirkişi raporlarıyla, yazarlar, çevirmenler ve yayınevi sahipleri 30, 40, 50 yıl gibi uzun hapis cezalarını öngören maddeler kapsamında yargılandılar. Kitaplar basıldı ama yüreklerinde ve kafalarındaki inancın gücüyle bu işi yüklenenler soluğu mahkemelerde, cezaevlerinde, işkencede aldılar... Buna karşın yolundan dönen, baskılara boyun eğen de olmadı...

Bilim ve Sosyalizm yayınlarının sahibi Süleyman Ege de tercihini böyle zorlu bir yaşamdan yana yapanlardan birisiydi. Ülkemizde 1936 yılında Kerim Sadi'nin yaptığı çeviri ile son kez yayın hayatımızda görülen Komünist Manifesto'yu 32 yıl sonra yeniden yayınlamak istediğini avukatı olan Halit Çelenk'e söylediğinde, Çelenk'in "Süleyman elbette savunurum ama sonuç almak zor olabilir" dediğini, onun da "ağabey, olsun, bu kitap için 7,5 yıl yatarım" dediğini anımsarım. Ege 12 Kasım 1968'de Manifest'i çıkarır. Savcı kitabın çıktığı gün harekete geçer, toplatma kararı için mahkemeye başvurur ve İçişleri Bakanlığınca çıkarılan genelge ile beş bin adet basılan Manifest'in üç bini valiliklerce yıldırım hızıyla toplatılır. 14 Kasım günü yayınevine gelen Ege'yi kapıda bekleyen polisler "mevcutlu" olarak Adliye'ye götürürler. Tutuklama kararını Sulh mahkemesinden alamayan savcı bir üst mahkemeye başvurur. Çok geç bir vakitte, Halit Çelenk'in mübaşirleri ikna ederek bulduğu bir gaz lambasının yardımıyla kararı inceleyen yargıç Ege'nin tutuksuz yargılanmasına karar verir! Manifest'in 12 Mart'ın gelişiyle birlikte beraat/mahkûmiyet ikilisi arasında gidip gelen yargılanma süreci daha yeni başlamıştır.[1]

Komünist Manifesto'nun kısa öyküsü ile başladık ama Bilim ve Sosyalizm yayınlarının yaşamı 1965 yılında İngiliz Marksisti J.D. Bernal'ın "Marks ve Bilim" başlıklı eserinin çevrilip basılmasıyla başlar. Bu kitabı Marx'ın, Engels'in, Lenin'in ve Stalin'in eserleri,[2] Vietnam, Macaristan, Bulgaristan, Portekiz, İtalya gibi ülkelerdeki mücadeleleri anlatan kitaplar, Ho Şi Min, Marx ve Stalin'in yaşam öykülerini dillendiren eserler, bilimsel sosyalizmin teorisine dair çalışmalar izler. Yanılmıyorsam İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız direnişçilerinin verdikleri olağanüstü mücadeleyi anlatan J. Kessel'in "Gölgeler Ordusu"nu basan tek yayınevidir Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

12 MART ASKERİ CUNTASI İLE HUKUK KAZANIMLARININ GERİ ALINMASI

Yayınladığı kitapların büyük çoğunluğundan hakkında kovuşturma açılan Süleyman Ege yukarıda belirttiğimiz gibi 12 Mart öncesinden başlamak üzere yargılanır. Verilen güçlü hukuk savaşımı sonucunda açılan davalar beraatla sonuçlanır. Ne var ki, 12 Mart gelir çatar. Temyiz aşamasında bulunan dört kitap Yargıtay tarafından aklama kararı vermiş olan mahkemelere iade edilir. Aynı mahkemeler bu kez fikirlerini değiştirerek mahkûmiyete hükmederler! TCK'nun 142. maddesine göre 7,5'tardan 30 yıl eder dört kitabın mahkûmiyet süresi. Yetmez... 16 yıl da sürgün eklenir. En acısı da kitaplar yani Devlet ve İhtilal, Bolşevik Partisi Tarihi, Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz! ve Komünist Manifesto için verilen zoralım kararıdır.

12 Mart döneminde Ege Uluslararası Af Örgütü'nün listesinde "dünyanın en ağır fikir suçlusu" ilan edilir! İronik olan ise Başbakan Nihat Erim'in The Guardian'ın konuya dair sorusuna verdiği yanıttır. Kitaplığındaki Komünist Manifesto ve Devlet ve İhtilal'i gazeteciye göstererek;

"Bakın, bu kitapları ben de okuyorum ve yararlanıyorum. Bu yayıncı kitaplar yüzünden tutuklanmış olamaz. Mutlaka bir gizli örgütle ilişkisi olmalıdır. Türkiye'de düşünce özgürlüğüne ilişilmemiştir, düşünceleri

Mehmet Ali & Akşamsefası

Halit Çelenk

14 Kasım günü yayınevine gelen Ege'yi kapıda bekleyen polisler "mevcutlu" olarak Adliye'ye götürürler. Tutuklama kararını Sulh mahkemesinden alamayan savcı bir üst mahkemeye başvurur. Çok geç bir vakitte, Halit Çelenk'in mübaşirleri ikna ederek bulduğu bir gaz lambasının yardımıyla kararı inceleyen yargıç Ege'nin tutuksuz yargılanmasına karar verir!

yüzünden kimse tutuklanmamıştır" der.[3]

Yayıncının hasta yatağında zincire vurulmuş haldeki fotoğrafıyla birlikte yayın yoluyla komünizm propagandası yaptığına dair haberler dünya basınında çarşaf çarşaf yer almakta ama cuntanın Başbakanı "akademisyen" yalan açıklamalar yapmaktan utanç duymamaktadır!

Ege üç yılı aşkın yattığı cezaevinden 1974'te Anayasa Mahkemesi kararıyla çıkar.[4]

12 EYLÜL / KİTABIN ATEŞLE DANSI

12 Mart-12 Eylül aralığında yoldaş yayıncı ve avukat mahkeme koridorlarında mekik dokurlar. Yayınevinin otuz bir kitabı da aklanır.

Ama ne sermayenin ne de onun emrindeki askeri cuntanın kitap korkusu sona ermiştir. Ege'nin deyişiyle "Onların derdi yasallık değil... kitaptır."

12 Eylül'de yayınevine sayısız baskın yapılır.

En kötüsü ise yoldadır.

7 Ağustos 1982 günü yayınevine giden Ege kapının mühürlendiğini görür.

Kapıya iliştirilen bir notta ise Sıkıyönetime başvurması istenmektedir. Olaya bir anlam veremeyen yayıncı iki gün uğramaz yayınevine. Aslında Sıkıyönetim Komutanlığından gelen 6 Ağustos 1982 tarihli emirle yayınevinin otuz kitabından on altısı yasaklanmış ve müsadere kararı alınmıştır!

Halit Çelenk Komutanlık Adli müşavirliğini arar, Mamak'a giderek adli müşavire yapılan işlemin yasa dışı olduğuna dair uzun bir dilekçe verir ve ayrıca kitapların tümünün mahkemelerce aklandığını sözlü olarak açıklar.[5] Mühürün açılması ve kitapların serbest kalması gerekirken Cunta inanılması güç başka bir yola gider. Dilekçenin verilmesinden 7 gün sonra, 27 Ağustos 1982'de yayınevinin geriye kalan 14 kitabının da yasaklanmasına karar verir!

Bu karardan bir gün sonra, 28 Ağustos günü polis kapıya dayanır. Ege, "Komşu halıcıdan telefonla Çelenk'i buldum. Yıllarca süren kitap davalarında beni hiç yalnız bırakmayan vekilim, yakın arkadaşım Halit Çelenk, bunca olayın deneyiminden geçmiş hukuk adamı, haberi öğrenince şaşırıp kaldı. 'Hemen geliyorum' derken sesi titriyordu" diye anlatır o günü.

Mühür çözülür. Kitaplar kamyonlara yüklenmeye başlar... 30-35 ton kitap... Halit Çelenk Adli Müşavirliğe verilen dilekçenin yanıtının beklenmesi gerektiğini ısrarla anlatmaya çalışmaktadır ama dinleyen kim... Avukat ve yayıncı tutanak olmadan kitapları teslim etmeyeceklerini söylerler. Sonunda komutanlık tutanak tutulmasına razı olur ama işlem durmaz. İlk boşaltma gününü Çelenk şöyle anlatır:

"Kitapları korumak düşüncesiyle paketleri taşıyan emniyet görevlilerini izleyerek kamyonun yanına gittim. Kitapların yırtılmaması, örselenmemesi için onları uyardım ama ne çare. Kitap paketleri arka kapısı kapalı kamyonun içine bir çöp torbası gibi fırlatılıyor, paketler gürültüyle dağılıyor, kitaplar yırtılıyor ve savruluyor. Bu korkunç görünüm karşısında insanlığımdan utandım. Orada duyduğum acı, olayı her anımsayışta yüreğime oturur. Orada, insanlığın düşünsel mirası olan bilim ve kültür ürünlerini, bir anlamda uygarlığı yok etmeye çalışan baskıcı rejimlerin bu özelliği gözlerimin önünde somutlaşıyordu."[6]

Yayınevinin boşaltılması 9 Eylül'e kadar 13 gün sürer. 18 yılın emeği olan 133 bin 607 kitap Mamak'a taşınır.

10 Eylül'de avukat ve yayıncı Mamak Sıkıyönetim Adli müşavirliğine bir dilekçe daha verirler. Kitapların

tümünün yasal olarak beraat etmiş olduğu ve onlara ilişilemeyeceği bir kez daha belgelenir.

Belki de en acısı, basının, bilim dünyasının, Baroların, kitap dünyasının özetle toplumun suskunluğudur. Ege'nin ifadesiyle "hakka, bilime, kitaba saygının dili tutulmuştu(r)". Cumhuriyet dışındaki basın görmez ve duymaz bu kitap cinayetlerini!

Kitaplardan ayrı geçen üç yılın sonunda, 26 Mayıs 1985 gecesi televizyon Ankara dahil 6 ilde sıkıyönetimin son bulacağı haberini verdiğinde "buruk bir umut ve belirsizlik" düşer yüreğine yayıncının... Yine de karar TBMM'den geçtiği gün Emniyet Siyasi şubeye gider ve sorar kitapların akıbetini... Kadın komiser "Ama Süleyman bey... iki yıl oldu kitaplar Seka'ya gönderileli" yanıtını verir. Muzaffer ağabey ve İlhan'ı ölesiye döverken söylenen sözler ise bir kez daha uçuşmaktadır havada. "...siz de bu kitaplarla gençleri zehirlemişsiniz..."

Takvim yaprakları iki gün sonrasını, 12 Haziran'ı gösterdiğinde Ege ve Çelenk Mamak'tadırlar. Avukatın elinde yine bir başvuru dilekçesi vardır. Bu kez imha kararını ve imha tutanağını talep etmektedir Komutanlıktan.

Görüşmeden çıkan avukatın "yakmışlar kitapları" diyebildiğini, Çelenk'i sadece Denizlerin idamını kendisine anlatırken bu kadar üzüntülü gördüğünü söyler Ege. Bir hafta önce ateşle buluşturulan kitapların imha belgeleri de verilmemiştir avukata.

Haber yine sadece Cumhuriyet'te Erbil Tuşalp tarafından yapılır.

İmha belgeleri bir türlü gelmez... Onlarca solcu gencin sorgusuz sualsiz asıldığı, emekçilerin katledildiği, işkencenin kol gezdiği bir faşist dönemde belge peşine düşmek anlamsız gelebilir ama Ege bırakmaz peşini. Sonunda Evren'e bir mektup yazar ve sorar:

"Kitaplarım yargı organlarının kararları hiçe sayılarak, yasalara aykırı olarak yasaklanmış, elimden alınmış ve imha edilmiştir. Bu uygulamanın, yalnızca hukuk açısından, yasalar açısından değil, her şeyden önce devlet kavramı açısından, güçler ayırımına dayanan devlet bütünlüğü açısından dayanaksız olduğu ortadadır. Yargı organlarının kararlarının geçerliliği... Türkiye Cumhuriyeti'nin adı değiştirilmediği sürece tartışılmaz gerçektir... Hiç kimseye kesinleşmiş yargı kararlarını yok sayma anlamında bir yetki tanınamaz... Şimdi, 133 bin kitabı imha edilen bir vatandaş olarak benim karşı karşıya kaldığım soru şudur: Devleti oluşturan güçler arasında yargı gücü var mıdır, yok mudur?... Mahkemeler gerçekten var mıdır, yok mudur?... Açıktır ki, kamuoyu ortada yalnızca beni ilgilendiren özel bir sorunla değil, her şeyden önce devleti ilgilendiren vahim bir sorunla karşı karşıyadır..." der.

Yanıt gelmez.

29 Kasım 1985'te İdare Mahkemesi'ne dava açılır ve tazminatı da içeren bir hukuksal süreç yeniden başlar. Yargıtay, Danıştay... derken Danıştay 10. Dairesi Ankara Sıkıyönetim komutanlığını suçlu bulur; Komutanlık "devletin sorumluluğunu gerektirecek ağırlıkta bir hizmet kusuru" işlemiştir. Ege'ye maddi, manevi tazminat ödenmesine karar verir.

Komünistlerin düzenle savaşı aynı zamanda kendi yaşamlarını sürdürürken de yürütülen bir savaştır.

Konya Ereğlisi'nin Gaybi köyünde doğan Süleyman Ege, öğretmen olabilmek için savaştı. Bir sosyalist olarak büyük umutlarla girdiği ve Sosyal Adalet gibi dergilerinde çalıştığı, eylemlerini örgütlediği ve katıldığı TİP'ten haksız olarak ihraç edildiğinde de savaştı. Örgüt savaşı yerini kitap savaşına bıraktığında da savaşa devam etti.

Biliyorum içini cayır cayır yaktı o olay Süleyman Ağabey. Faşizmin, hırsını ve sınıfsal hıncını Manifesto'dan, Devlet ve İhtilal'den, Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm'den, Yoldaşımız Ho Şi Minh'den, Karl Marks ve Doktrini'nden, Yaşasın Halk Zaferinin Zaferi ve diğerlerinden çıkarmasını hiç affedemedin. 18 yıllık emeğinin polis kamyonlarında ayaklar altında ezilmesini, parçalanmasını ve cayır cayır yakılmasını devrimci ruhun, titiz huyun hiç kabullenemedi.

Ama 133 bin kitabını kaybetmek tüm dünyaya ve ülke içinde duymayan kulaklara, görmeyen gözlere 12 Eylül faşizminin içyüzünü, alçaklığını gösterdi Süleyman ağabey.

Az iş mi?

---

[1] 142. maddeye aykırılık yani komünizm propagandası ile yargılanan kitap 9 Nisan 1970'te Ankara 2. Ağır Ceza mahkemesi kararıyla beraat etti. Ege karar günü cezaevindeydi. "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz!" başlıklı kitaptan dolayı tutuklu olduğundan beraat kararını içerde kutladı. Tahliye olduktan sonra, Ekim 1970'te, kitabın 2. baskısını yayınladı. 12 Mart'ın gelişiyle birlikte Yargıtay beraat kararını bozdu ve beraat kararı veren mahkeme bu kez farklı bir kurulla mahkûmiyette karar kıldı! Manifest'in de zoralımına (müsaderesine) karar verildi. Verilen zorlu hukuk mücadelesi sonunda Mart 1976 'da 3. baskı yayınlandı. 12 Eylül darbesine dek üç baskı daha yapıldı. 12 Eylül'le kitapların ateşle dansı başladı... (Süleyman Ege, Şubat 2009, Komünist Manifesto ve Türkiye'deki Öyküsü", Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, s. 16-17)

[2] Lenin'in Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky, Karl Marks ve Doktrini, Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm ve Devlet ve İhtilal'ini, Stalin'in ise Bolşevik Partisi Tarihi ve Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm'ini Bilim ve Sosyalizm Yayınları arasında görmekteyiz.

[3] Süleyman Ege, Kasım 1992, "Kitabın Ateşle Dansı", s.43-45, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara

[4] Age, s. 45.

[5] Age, s. 22.

[6] Age, s. 26-27.

Şehzade Abdülmecid'in Abdülhamid'in tahttan indirilmesi tablosu

"Şahsım Devleti": MONARŞİK YÖNETİM TARZININ TARİHSEL SERENCAMI -I

■ UFUK ÖZCAN

Türkiye'de Anayasal Meşrutiyetin 146, Cumhuriyet'in 99. yılına yaklaşırken monarşik yönetim tarzı hakkında tartışma açmak tuhaf karşılanabilir. **Ne var ki, çoktan tarihin tozlu raflarına fırlatılıp atılmış bir yönetim tarzı üzerine tekrar düşünmemiz için haklı ve meşru gerekçelerimiz var.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

Türkiye'de Anayasal Meşrutiyetin 146, Cumhuriyet'in 99. yılına yaklaşırken monarşik yönetim tarzı hakkında tartışma açmak tuhaf karşılanabilir. Ne var ki, çoktan tarihin tozlu raflarına fırlatılıp atılmış bir yönetim tarzı üzerine tekrar düşünmemiz için haklı ve meşru gerekçelerimiz var. En basiti, toplum katında uzun yıllar boyunca birikmiş sayısız ve çetrefilli sorunlar ortada dururken, toplumun gündeminin mevcut yönetim yapısındaki yeri ve meşruluğu muğlak olduğu kadar şüpheli de olan Saray tarafından belirleniyor olması, monarşinin neliği konusunda yeni baştan düşünmemizi zorunlu kılıyor. Konuya tarihsel boyutuyla ve sosyal temelleriyle yaklaşmak bütünsel bir kavrayış açısından anlamlı olacaktır.

Monarşik yönetim modeli tarihte ilk devletlerin kurulduğu dönemlere kadar geri gidiyor. Yaklaşık 6000 yıl önce Mezopotamya'da Sümerler, Akadlar, Asurlar ve Babiller tarafından kurulan ilk devletlerin hepsi monarşik yapıdaydı. Tarihte en uzun süreyle görülen yönetim biçiminin monarşi olduğunu da kaydetmekte yarar var. Antik tarihte ilk devlet yöneticileri "rahip-krallar", inşa edilen ilk "kamu" binaları da tapınak-saraylardı. Rahip-kral, kutsallık ve yönetim işlevlerini kendi şahsında toplamış bir figürdü. Başka deyişle bu figür dinsel yönetici olduğu kadar devlet yöneticisiydi. Bu kişilerin üretim, dolaşım (mal mübadelesi), paylaşım, bayındırlık gibi esaslı iktisadi konularda olduğu kadar gündelik toplum yaşamının biçimlendirilmesi konusunda da geniş yetkileri bulunuyordu. Yönetim işlevini sürdürmek ancak kanun koymakla mümkün olacağından ilk krallar bu işlevi de üstlendiler. Bilindiği kadarıyla ilk kanunkoyucu hükümdar Babil Kralı Hammurabi'ydi.

Kanunkoyuculuğun salt krallara özgü bir işlev olarak kalmadığını da belirtelim. İlk tektanrıcı dinlerin temsilcileri olan Musa, İsa, Muhammet peygamberler de kanunkoyucu vasfını taşıyorlardı. Bu durum yönetim ve kutsallık işlevlerinin kimi çağlarda iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Gılgamış'ın babası rahip-kral Lugalbanda'nın ilahi, üstün yeteneklere sahip olduğuna inanılmaktaydı ve halk arasında yarı-tanrı olarak görülüyordu.

Birçok Mısır firavunu da kendilerini yarı-tanrı olarak görüyordu. Tanrı-kral anlayışı, yönetici monarkın tanrı soyundan geldiği ve tanrının yeryüzündeki temsilcisi olduğu inancıyla ilişkiliydi.[1] İlgi çekici olan ve açıklanması gereken şey, yönetilen çoğunluğun da bu inancı taşıması ve hükümdara sadakatle bağlı olmalarıydı. Ancak zamanla monark (kral, firavun, şah, padişah) figürünün yönetim işlevi ile rahip (papa, şeyhülislam, ulema/ilmiye) sınıfının kutsallık işlevinin ayrıştığı yönetim modelleri de görülmeye başlanacaktı.

SARAY VE TAPINAĞIN AYRILMASI

Kronolojide ilerledikçe tapınak-sarayların yerini saraylar, rahip-kralların ve tanrı-kralların yerini dünyevi krallar (Avrupa'da "laicus" monarklar) aldı. Bu gelişme, din ve devlet kurumlarının birbirinden ayrıldığı, monarkların sarayda oturup sadece idari işleri üstlendikleri, ruhban sınıfın ("clericus": başrahip, papa, şeyhülislam vb.) ise kutsal tapınağın başında konumlanıp din işleriyle meşgul oldukları ayrışık yapıları ortaya çıkardı.

Ancak meselenin bu kadar basit olmadığını da belirtelim. Çünkü din ve devlet işlerinin ayrışmasının oldukça eski ve kanlı mücadelelerle süren bir tarihi var. Avrupa'da "laicus" (başta kral olmak üzere aristokratlar ve köylüler) ile "clericus" (ruhban sınıf) sınıflar arasındaki çatışmanın ne kadar çetin yaşandığını biliyoruz. Ayrıca Avrupa'da dünyevi otorite ile uhrevi/kutsal otorite arasında uyum ve uzlaşmanın sağlandığı zamanlar da yok değildi. Çarpıcı bir örnek, Ortaçağ'da "Sezaropapizm" (Caesaro-Baptism) terimiyle karşımıza çıkar. Terim, kral veya imparatoru temsil eden Sezar ile dinsel otoriteyi temsil eden "Papa" sözcüklerinin bileşiminden türetilmiştir.[2] Sezaropapizm, kraliyetin laik-siyasi otoritesini dinsel otoriteyle entegre etme, başka deyişle laik otoriteyi kilisenin dinsel otoritesinden üstün kılma fikriyle bağlantılıdır. Sonuçta monark, hem dünyevi otoriteyi temsil eden kılıcı, hem de dinsel otoritenin nişanesi olarak papalık asasını elinde taşımaya başladı. Yeni Çağ Avrupa'sında monarklar kilise karşısında güçlerini giderek artıracaklardı.

İronik bir biçimde, başlangıçta Batı'da laiklik mücadelesinin baş aktörleri krallardı. Daha sonra toplumun diğer sınıfları, aristokrasi, burjuvazi ve köylülük de laiklik mücadelesine girişeceklerdi. Sonuç olarak kralların gücü giderek özerk hale gelip güçlenecek ve "mutlak monarşi" adı verilen siyasi sistem ortaya çıkacaktı. "Feodal monarşi"den farklı olarak Yeniçağ monarşilerinde monarklar siyasal otoriteyi tek elde temerküz ederek rakipsiz güçler haline geldikleri gibi, idari/siyasi merkeziyetçiliğin ve uluslaşmanın da yolunu açarak modern devlete giden süreci tayin ettiler.

Mehmet Ali & Akşamsefası

MONARŞİ TÜRLERİ

Dünyada monarşilerin domino taşı örneğindeki gibi birbiri peşi sıra yıkılmaya başlamasının üzerinden yüz yıldan fazla zaman geçmesine rağmen, bugün Türkiye gibi ülkelerin yurttaşlarının bu konuda yeterli bir bilgi ve bilince sahip olmadıkları görülüyor. Bir süredir Türkiye kamuoyunda yaygın olarak başvurulan "tek adam" popüler söylemi de bilimsel olmayan, vasat bir bakış açısını temsil ediyor. Siyaset bilimi literatüründe böyle bir kavram geçmediğini hatırlatalım. Kavram karmaşasının önüne geçmek açısından monarşik rejim üzerine yürütülen tartışmaları, bu konuda yapılan tasnifleri yeniden değerlendirmek gerekli. Zira kavram kargaşası doğru düşünmenin yolunu tıkayan, berrak düşünmeyi önleyen bir tıkaç rolünü oynar. Obskürantizm adı verilen, zihnin önüne bulut geçirmek olarak da adlandırabileceğim, zihinsel tembelliğe ve hakikati bulandırmaya yol açan düşünme biçimi, küresel neoliberal kapitalizmin sözcüleri tarafından Bilgi/Bilişim Çağı olarak göklere çıkarılan çağımızda hakikatle kurduğumuz ilişki açısından ciddi bir sorun haline gelmiştir. İktidar, tarikat/cemaat ve medya üçgeninde obskürantizm, yurttaşların herhangi bir sorun üzerinde daha fazla araştırma yapmalarını sınırlayan, muğlak, kesinlikten yoksun, öznel tepkilerle ilişkili bilginin popüler bir tarzda yaygınlaşmasını ifade eder. Bu durumdan siyasal iktidar ve onun bağlaşıkları kadar kamuoyu da sorumludur. Sokaktaki insana sorulduğunda "Tek Adam rejimi" lâfzını, hem de olumsuz ve pejoratif bir anlamda, sıkça işitiriz, ama bu ne türden, nasıl bir rejimdir? Mutlak monarşi midir, anayasal monarşi midir, teokrasi midir, tiranlık, oligarşi, despotluk, faşizm, totalitaryanizm vb. siyasal rejimlerden hangisidir? Hangisi olduğu konusunda herhangi bir doyurucu cevap almak imkânsızdır; vasat sözlerden tam anlamıyla bilgisizlik akar. Bunun sorumlusunu biraz da aydının ve özerk üniversitenin tükenişinde aramak gerekiyor kanımca. Aydının yerine iliştirilmiş yandaş cahillerin, meczup tarikat ve mafya mensuplarının, üniversite kayyumlarının, medyatik kanaat önderlerinin ikame olduğu koşullarda, geçim derdine düşmüş yurttaştan ne beklenebilir ki?

16. Louis'nin idamını betimleyen gravür

Gerçekte "Tek Adam" diye bir rejim olmadığı gibi, bu deyimin ilk bakışta işaret ettiği monarşinin de tek ve standart bir formu yoktur. Tarihte monarşinin farklı biçimleri görülmektedir. Adem-i merkeziyetçi (feodal) monarşi, merkeziyetçilik esasına dayalı mutlak monarşi, anayasal/meşruti monarşi, teokratik monarşi türleri vardır; önüne aldığı sıfatlarla birbirinden ayrılır. En geniş tanımıyla monarşi, tek bir kişinin formel olarak ülke yönetiminde egemenlik hakkına sahip olduğu, hükümranlığın genellikle miras yoluyla monarkın soyundan gelen çocuklara aktarıldığı bir yönetim şeklidir. Bu rejim altında yaşayan herkes tebaa sayılır. İngilizcede tebaa karşılığı olarak kullanılan "subject" kelimesinin "nesne"yi işaret etmesi yanında, diğer bir anlamının da "uyruk, tebaa, tabi olan" olması ilgi çekicidir. Greko-Latince melez bir kelime olan mono=tek ile Grekçe arkhe/archie=erk/güç/yönetim son ekinden meydana gelen monarşi terimi, toplum hakkında karar alma, alınan kararı yürütme, kanun koyma ve yargılama gibi yetkilerin tek bir kişi tarafından uygulanması durumunu ifade eder. Devletin bir şahısla özdeşleştiği durumları genellikle monarşi kavramıyla ilişkilendirmek mümkün ise de, gerçekte tüm monarşik rejimlerde bu özellik söz konusu değildir. Monarşinin daha özel biçimlerinde monarkın, gücünü başkalarıyla paylaşmak zorunda kaldığı örnek durumlar da vardır. Eğer monark gücünü başkalarıyla, örneğin kiliseyle,

ruhban sınıfla, aristokrasiyle veya bir genel meclisle paylaşmıyorsa, bu rejime mutlak monarşi veya mutlakiyetçilik adı verilir. Ancak monark gücünü toprak aristokrasisiyle, başka türden bir sosyal sınıfla (örneğin ruhban sınıfla, burjuvaziyle veya elit bir askeri zümreyle) veya bir meclisle (parlamento) paylaşıyorsa bu rejime mutlak monarşi değil, meşruti veya anayasal monarşi adı verilir. Arapça meşruti kelimesinin kökenindeki şart kelimesi, ki tarihte ilk Anayasa tecrübesi sayılan Magna Charta'daki chart kelimesiyle benzerliği dikkat çekicidir, monarkın sınırsız yetkilerine sınır, koşul getirilmesini ifade eder. Monarşinin bu şekli şartlı bir monarşi türüdür. Monark, ancak senyörler, askeri elitler vb. tarafından eline tutuşturulan ve gerektiğinde kendisine zorla imzalatılan bir belgede geçen koşullara uygun davrandığı sürece meşru bir otoriteye sahip sayılır. Koşullara riayet etmediği durumda tahttan feragat etmeye zorlanır, gerekirse de idam edilir. Meşruti monarşide kral yetkisini tanrıdan veya hanedan çevresinden değil, "halk"tan alır. Burada geçen "halk" sözcüğü ilkokul kitaplarında anlatıldığı gibi yanlış anlaşılmamalıdır. Çünkü monarkın fiilen muhatap almak zorunda olduğu kesim, hâlâ tebaa/reaya sayılan geniş toplum kesimleri değil, mülk sahibi, varlıklı, imtiyazlı, nüfuzlu ve seçkin sınıflardır. Bu durumun salt monarşiler için değil, cumhuriyet sıfatını taşıyan birçok rejim için de geçerli olduğunu unutmamak gerekir.

NÜANSLI KAVRAMLAR OLARAK MONARŞİ VE TİRANLIK

Monarşi ve tiranlık kavramları, taşıdıkları ortak özelliklere rağmen birbirine indirgenen kavramlardır. Kelimenin İngilizce kullanımında tiran, meşru bir hükümdarın egemenliğini askeri darbe ve başka bir kaba güç yoluyla ele geçiren, cumhuriyet rejimini ortadan kaldırıp kendisini imparator ilan eden, herhangi bir yasa tarafından kısıtlanmayan, kendisini olağanüstü yetkilerle donatmış yöneticiyi ifade eder. Bu tanım her ne kadar monark ya da diktatör gibi kavramlarla özdeş gibi görülse de, bu kavramlar arasında önemli farklılıklar vardır. Tiran terimi Antik Yunan'a kadar geri gitmektedir. Eski Grekçede "bey", "efendi" anlamına gelen tyrannos sözcüğünden gelir. Antik Yunanistan'ın site-devletlerinde kurulu yönetimi zorla, gayri meşru bir şekilde ele geçiren nüfuzlu kişiler bu sıfatla adlandırılıyordu. Tiran terimi, uyruklarına karşı zalimce davranışlar sergileyen yöneticiler için kullanılmakta ise de, benzer özelliklere sahip her yöneticiyi tiran olarak görmemek gerekir. Tiranlıkta, tıpkı mutlak monarşilerde olduğu gibi sadece bir kişi söz sahibidir. Bu nedenle tiranlık rejimi diktatörlüğe de benzetilmektedir. Böyle bir indirgemeci yaklaşıma düşmemek gerekir. Tiranlıkta yönetici salt kendi çıkarlarını ön planda tutarken, monarşilerde monarkın kamusal sorumlulukları da vardır. Ayrıca monarşilerde hükümdar yönetme iradesini ve yetkilerini "tanrısal hak" kavramından alırken, tiran mutlak gücü kendisinde görür. Tiranlıkta gücün meşruiyeti tanrıya dayandırılmaz. Tiranların bir özelliği de, mutlak güçlerini yitirmemek için sık sık zora başvurmalarıdır. Bu durum da zamanla halk nezdinde tirana karşı nefret duygularını güçlendirip isyan hareketlerine yol açmıştır. Aristoteles ile Platon tiranlık terimini, alınan kararları hukuk dışına çıkarak alan, egemenliğinde bulunan halktan çok kendi çıkarlarını ön planda tutan, kendi halkına şiddet gösteren şeklinde tanımlanmıştır. Eski Yunanistan'da siyasal gücü zor kullanarak ele geçiren ve bu gücün kötüye kullanılmasına neden olan kişiler tiran olarak adlandırılıyordu.

Platon ve Aristoteles tiranı, aldığı kararlarda hukuk dışına

Dünyada monarşilerin domino taşı örneğindeki gibi birbiri peşi sıra yıkılmaya başlamasının üzerinden yüz yıldan fazla zaman geçmesine rağmen, bugün Türkiye gibi ülkelerin yurttaşlarının bu konuda yeterli bir bilgi ve bilince sahip olmadıkları görülüyor.

II. Abdülhamit

çıkan, keyfi bir yönetim uygulayan, kamusal çıkardan önce kendi çıkarlarını gözeten, muhaliflerine karşı zor aygıtlarını harekete geçiren kişi olarak tanımlar. MÖ 3-4. yüzyıllarda yaşayan Sicilya kökenli Agatokles ve Gelibolu yarımadasında bulunan Yunan koloni kentlerinin yöneticisi Miltiades tiran modelinin tipik örnekleri arasında yer alırlar. Alt tabakadan gelmesine rağmen askerlikteki başarıları dolayısıyla başkomutanlığa kadar yükselen Agatokles kendi kontrolü altında bir ordu toplayarak tiranlığını ilan etmiştir. Kent sorunlarını görüşmek üzere Senato'ya davet ettiği Altı Yüz Konseyi'nin temsilcilerinin tamamını öldürtmüştür. Emriyle katledilenler arasında on bin Siraküzalının bulunduğu iddia edilmektedir.

Bilinen tarihte siyasi rejimleri sınıflandıran ilk filozof olan Aristoteles *Politika* adlı eserinde başlıca üç meşru yönetim biçimini ayırt etmiştir: *Monarşi, Aristokrasi* ve *Politeia*. Bu sınıflamaya ek olarak, ilk üç yönetim biçiminin "bozulmuş formları" olarak nitelendirdiği, meşru olmayan üç yönetim biçimini öngörmüştür. Bunlar, *Tiranlık, Oligarşi* ve *Demokrasi*'dir. Başka bir deyişle Aristoteles tiranlığı monarşinin yozlaşmış bir şekli olarak görmektedir. Tiranlık eski Yunanistan'da çoğunlukla hoş görülen bir yönetim biçimi değildi. Yurttaşların söz sahibi olduğu, kararların senatoda oybirliğiyle alındığı site-devlet yaşamı içinde keyfi ve kişisel otoriteye yer yoktu. Bununla birlikte, tüm site-devletlerin demokratik yöntemlerle işlediği iddia edilemez. Sparta gibi aksi örnekler de vardır. Demokratik yönetim modelinin görüldüğü Atina'da tiranlığa eğilim gösteren kişileri teşhis etmeye ve kontrol altında bulundurmaya yönelik bir uygulama ortaya çıktı. Demokratik sürecin tiranlarca kesintiye uğratılmaması için Halk Meclisi'nin yetkileri güçlendirildi ve yılda bir kez "Çanak Çömlek Mahkemesi" adı verilen bir kurum harekete geçirildi. Eski Grekçede bu uygulamaya "ostrakon" adı veriliyordu. Ostrakon demokratik bir yöntem gibi görülse de, sonuçta bir sürgün uygulamasıydı. Yurttaşların tiran olabileceğinden şüphelendikleri kişilerin adları ostraka adı verilen kırık çömlek parçalarının üzerine yazılıp bir çuvalın içine konuluyor ve sayım işlemi sonunda büyük çoğunluk tarafından isimleri yazılan kişiler on yıllığına site dışına sürülüyordu.[3] Demokratik görünümlü bir uygulama olmakla birlikte bu sürgün yöntemi yurttaşlar arasında çoğu zaman sevimsiz ve tehlikeli olarak görülen filozoflar dahil, birçok masum yurt-

Ne var ki Sezar'ın öldürülmesi tiranlık eğilimlerinin son bulmasına yol açmamış, tam tersine Roma'da cumhuriyet rejimine bir daha hiç geri dönülememiştir. Şu gerçeği de eklemek gerekir ki, Sezar ve ardılı olan çoğu Roma imparatoru halk arasında yüksek popülaritesi olan liderlerdi.

Vincenzo Camuccini'nin Sezar'ın Öldürülüşü tablosundan ayrıntı, 1806.

Mehmet Ali & Akşamsefası

taşın yerinden yurdundan edilmesine neden olmuştu. Yerinden-yurdundan etme, kolonizasyon hareketine ivme kazandırarak Yunan yayılmacılığını dinamik kılan bir etken olarak görülebilir.

Tiranlık Roma döneminde de görülen bir olguydu. Bilinen en iyi örnek, Roma'nın cumhuriyet rejiminden imparatorluğa geçiş sürecinde cumhuriyet aleyhine rol oynayan Jül Sezar'dır. Bilindiği gibi, Senato üyelerinin ve aristokratların çıkarlarını tehdit eden otokratik yönetim girişimlerinde bulunduğu için siyasi bir komplo sonucu öldürülmüştür. Tarihe kötü şöhretli bir karakter olarak Brütüs'ün adı geçmiş olsa bile, imparatora vurulan her bıçak darbesinin gerisinde senato üyelerinin elleri vardır. Ordunun da desteğini arkasına alarak adeta diktatoryal yetkiler elde etmek isteyen Sezar 23 bıçak darbesiyle öldürülmüştür. Ne var ki Sezar'ın öldürülmesi tiranlık eğilimlerinin son bulmasına yol açmamış, tam tersine Roma'da cumhuriyet rejimine bir daha hiç geri dönülememiştir. Şu gerçeği de eklemek gerekir ki, Sezar ve ardılı olan çoğu Roma imparatoru halk arasında yüksek popülaritesi olan liderlerdi. Batı Avrupa'da Galya ve İngiltere'den askeri zaferle Roma'ya dönen Sezar senatoda panik havası yaratırken Roma halkı büyük sevinç gösterilerinde bulunmuştur. Bu örnek, avam takımının imparator heveslisi kişilere karşı her zaman nefretle yaklaşmadıklarını göstermektedir ki, benzer bir tespit Napolyon, Hitler, Peron gibi liderler için de geçerlidir.

Ölümünden sonra Sezar'ın adı kurumsallık kazanmış bir siyasi unvana dönüşecekti. Sonraki yüzyıllarda birçok imparator onun adını unvan olarak kullandılar ve emperyal bir yönetim tarzını sürdürdüler. Roma emperyal sistemi halen Avrupa için özlem duyulan uygarlık birliğini ve egemenliği temsil etmektedir. 2004 yılında Avrupa Birliği Anayasası'nın Roma'da, "Sezar" adını taşıyan bir salonda Papa X. Innocentzio'nun heykeli altında imzalanması basit bir rastlantı değildir.

Roma mirasının siyaset düzleminde hâlâ sürmesine karşılık tiranlar halk katında genellikle zalimlikleriyle anıldılar ve sevilmediler. Sezar'ın öldürülmesinden sonra söylenen Latince bir deyiş, "sic semper tyrannis", "tiranların sonu hep böyle olur (er veya geç kötü bir sonu hak ederler)" anlamına gelmektedir.

Siyasi edebiyatta Sezar ismi o kadar benimsenmiştir ki, kelimenin Latince orijinal hali Caesar'ın okunuşu farklı dillerde değişik biçimlerde telaffuz edilmeye devam etmiştir. Yunancada *Kaisar*, Cermen dilinde *Kaiser*, Rusçada *Tsar* (çar), Osmanlı Türkçesinde ise *Kayser* olarak kullanılmıştır. Kendilerini Roma İmparatorluğu'nun varisi olarak gören birçok imparator, özellikle merkezi ve Doğu Avrupa otokratları değişik biçimlerde bu unvanı kullanmışlardır. Fatih Sultan Mehmet ve sonraki padişahların resmi unvanları arasında *Kayser-i Rûm* (Rum/Roma Kayseri) unvanı da bulunmaktaydı.

Monarşik gelenek binlerce yıl sürmüştür. Tarih, devleti kendi şahsıyla özdeşleştiren sevimsiz ve zalim despotların sayısız örneğiyle doludur. Bu modası geçmiş, köhnemiş geleneği bugün hâlâ sürdürmek isteyenler vardır. Fransa Kralı XIV. Louis'nin "devlet benim" (L'État, c'est moi) sözlerine benzer cümleler öfkeli ve saldırgan bir ses tonuyla sadece Sarayın değil, kamu binalarının, sokakların, evlerimizin, hatta salon ve yatak odalarımızın duvarlarında yankılanmaktadır. Seneca'nın güne uyan sözüyle: "Eski ayıplar şimdi adetten olmuş" görünmektedir. Bizlere düşen, günümüzde mutlak monarşi sevdalısı şahısların "şahsım devleti"nden affını yüksek sesle talep etmektir.

Seneca'nın güne uyan sözüyle: "Eski ayıplar şimdi adetten olmuş" görünmektedir. Bizlere düşen, günümüzde mutlak monarşi sevdalısı şahısların "şahsım devleti"nden affını yüksek sesle talep etmektir.

[1] İslam siyaset literatüründe "halîfetullah" ya da "zıllullah fi'l-arz" terimleri için bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Hilafet", "Abbasiler", "Safeviler" maddelerine.

[2] Sezaropapizm, dünyevi otoritenin dinsel otoriteyi sıkı denetim altına aldığı, ancak dünyevi otoritenin dinsel otoriteyi de kendi bünyesine alarak tek bir kişinin elinde temerküz ettiği bir yönetim modelidir. Bu model ilk defa Doğu Roma İmparatorluğu'nda uygulandı ve mutlak monarşinin yükselişe geçtiği ülkelerde çarpıcı örnekleriyle görüldü. Bizans'ın çöküşünden sonra, XVI. yüzyılda İngiltere'de VIII. Henry, Rusya'da "Korkunç" sıfatıyla da tanınan IV. İvan Sezaropapist rejimin tipik örneklerini temsil ettiler. Her iki monark da kilisenin yanı sıra aristokrasiye karşı da amansız bir savaş açmışlar ve kanlı olaylar sonucunda monark siyasi gücünü olağanüstü artırmıştır.

[3] Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yay., İstanbul, 2008, s. 82.

David'in Socrates'in Ölümü tablosu

"SOKRATES'İN SAVUNMASI"NIN YARATICILARI ANLATTI

"BU OYUN AYNI ZAMANDA ESTETİK PERFORMANSIN DIŞINDA BİLGİNİN EYLEME DÖNÜŞMÜŞ HALİ"

■ SÖYLEŞİ: SERAP ŞAHİN

Bilgiyi ben de önemserim ama yüceltmek taraftarı olan biri değilim. Ben çok uzun yıllar Anadoluluydum. Çünkü Anadolu'nun uygarlıkların beşiği olduğunu söyleyebiliriz. Öyle olduğu için geleneksel kaynaklara çok önem verdim. **Anadolu'nun tiyatronun beşiği olduğuna hep inandım. Bu da bilginin dışında bana diyonizyak bir hava verdi açıkçası.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

Özgür Tiyatro Genel Sanat Yönetmeni, Academy İzmir Eğitim Koordinatörü, İzmir Tiyatroları Derneği Başkanı olan Özgür Başkaya *"Sokrates'in Savunması"* oyunuyla düzenli olarak seyirci karşısına çıkıyor. Özgür Tiyatro ve Tiyatro Via ile ortak bir işbirliği içinde, İzmir Ensemble adı altında "Sokrates'in Savunması" sahnelenmeye devam ediyor. Oyunun oyuncusu Özgür Başkaya, oyunun yönetmeni Günay Toprak ile *"Sokrates'in Savunması"* üzerine sohbetimize oyunun teknik sorumlusu Haydar Bayak da katıldı.

SERAP ŞAHİN- Çok tecrübeli bir oyuncusunuz. Sokrates'in Savunması oyunu nasıl ortaya çıktı? Oyunun yönetmeni Günay Toprak'la nasıl bir araya geldiniz?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Sokratesin Savunması'nı oyun yapmak uzun zamandır aklımdaydı. Arkadaşlarla bir kere bir başlangıç düşünmüştük, dekor planı hazırladık ama ondan sonra ben dedim ki biz bunu yapamayacağız. Bir oyunu yapabilmem için hazır olmam gerekiyor benim. Üç yıl önce Marx'ın turnesine birlikte gidiyorduk Günay'la . Günay'a, "Ben uzun zamandır böyle bir oyun düşünüyorum bunu yönetir misin?" dedim. "Tamam" dedi, o tamam dedikten sonra araya pandemi girdi.

GÜNAY TOPRAK- Çok güzel bir teklifti benim açımdan. Çünkü Özgür'ün yıllardır tiyatrosu var; "Özgür Tiyatro". Kendi oynuyor, yönetiyor, benim de bir tiyatrom var; "Tiyatro Via", bir yolum var. Onun bana böyle bir teklifle gelmesi güven verici bir şey. Öyle yola çıktık.

ÖZGÜR BAŞKAYA- Şimdi bu oyun "İzmir Ensemble" olarak değerlendirildi. Aslında iki tiyatronun bir araya gelmesi ve iki tiyatro dışında insanlarla beraber bir buluşma. Birçok daldan kişinin emek verebileceği bir birliktelik olarak oluşturuldu. Kültür Bakanlığına Tiyatro Via (Günay Toprak'ın tiyatrosu) olarak başvuru yaptık. 15 oyunu tamamladık. Bundan sonra İzmir Ensemble olarak çalışmayı sürdüreceğiz.

SERAP ŞAHİN- Sokrates kendisini "bilgiyi seven ve bilgiyi arayan" olarak tanımlamış. Siz bu anlamda Sokratesle fikir arkadaşı mısınız?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Benim için aslında o kadar değil. Bilgiyi ben de önemserim ama yüceltmek taraftarı olan biri değilim. Ben çok uzun yıllar Anadoluluydum. Çünkü Anadolu'nun uygarlıkların beşiği olduğunu söyleyebiliriz. Öyle olduğu için geleneksel kaynaklara çok önem verdim. Anadolu'nun tiyatronun beşiği olduğuna hep inandım. Bu da bilginin dışında bana diyonizyak bir hava verdi açıkçası. Biraz daha aşkla, şarapla, biraz daha denizle, biraz daha kadınla daha daha bu tür şeyler, 'kendinde şey olma hali' beni daha çok etkiledi. Ama tabii, bilgiyi ve bilginin önemini kendimden uzak tutuyorum anlamında söylemiyorum.

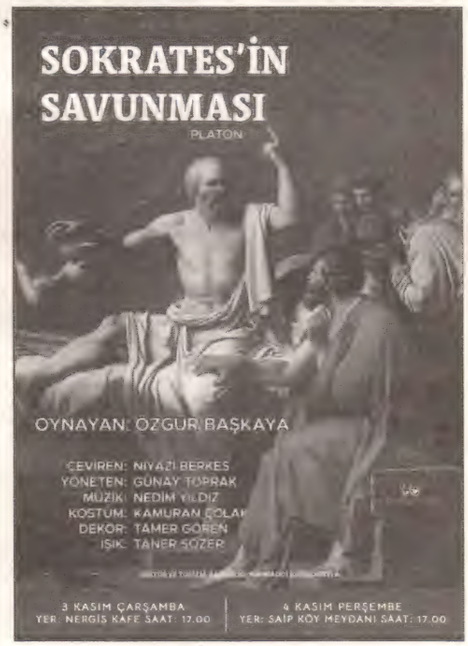

GÜNAY TOPRAK- Burada aslında ironik bir yaklaşımı var Sokrates'in. Faydacı bilginin eleştirisini yapıyor. Her dönem ekonomik ya da siyasi güç olan insanların bilgisinin diğer kişiler tarafından onaylanmasının bir faydayla ilgisi olduğu için bunun eleştirisini yapıyor. Dolayısıyla bilgili geçinen kişilere ironik bir bakışla dalga geçiyor. Bütün toplumu, kenti eleştiriyor. Devlet görevlilerine bakıyor, bilgili görünen insanların etrafında bir sürü insan birikmiş. Çok naif bir şekilde o bilginin aslında bilgisizlik olduğunu, herkesin bir fayda üzerine o bilginin ve kişinin etrafında toplandığını söylüyor. Aynı şekilde sanatçılara, tragedya yazarlarına bir eleştirisi var.

TİYATRODA YÖNETMENİN ROLÜ

SERAP ŞAHİN- Sahnedeki oyuncunun "yönetmenin gözüyle görmek, aklıyla düşünmek" gibi bir içsel sorgusu var mıdır?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Başka çaresi yoktur, bu oyunda hiç Günay'la birlikte olmasaydık bu oyun bence bu kadar etkileyici olmayacaktı. Günay'ın engin tavrı bence bu oyunun etkileyici olmasına neden oldu. Çünkü o, bir trajik kahraman yaratmak istemedi. O yaratmak istememeyi benim öğrenmem gerekti. Ben tek başıma oynasaydım trajik bir kahraman yaratabilirdim. Tabiri caizse devrimci bir oyun olabilirdi bu ve ancak seyirciler tarafından bu kadar sevilmezdi. Günay'ın rejisinin, düşünce yapısının

Mehmet Ali & Akşamsefası

Soldan sağa: Haydar Bayak, Günay Toprak, Serap Şahin ve Özgür Başkaya.

benim tarafımdan algılanıp hayata geçirilmesiyle oluşmuş bir şey bu. Yoksa oyuncu tek başına bunu yapamaz.

GÜNAY TOPRAK- Sanata, dünyaya bakış açımız, sanatçı tavrımız, Özgür'le çok ortak noktalarımız var. Dolayısıyla birbirimize meseleyi anlatırken ya da bir yol yürürken bizim hazır bulmuşluğumuz yüksekti. Çok derin ve amatör kaynaklı bir geçmişimiz var. Bir oyuncu olarak kaprisleri yok ya da benim bir yönetmen olarak kaprisli tavrım yok. Bir sahneyi çözerken, karakteri analiz ederken hep bu hazır bulunmuşluktan başlıyor tartışma ya da sahneye koyma. Onun dışında zaten oyunu yorumlamaya başlamadan önce seyirci, hedef kitle gündeme gelir; bu oyun nasıl bir kentte oynanacak ya da ulusal düzlemde nasıl bir alan yaratacak, seyircisiyle buluşma mekanizmaları nasıl olacak, bunları bilerek çözerek başlıyorsunuz oyuna...

O yüzden bir pazarlama, alınacak bir mal olmaktan çıkardığımız bir noktada başlıyor yorumlama. O zaman bizim seyircimiz klasik kentli geleneği olan seyirci değil sadece bütün toplum gibi bir perspektif le hareket ediyor. O zaman reji, oyunculuk, ışık, tasarım her şey buna göre şekillenmeye başlıyor. Bir kere orda uzlaştık zaten.

Özgürün çok önemli bulduğum takdir ettiğim bir yanı var. Yönetmene kendini teslim etme, anlamaya çalışma anlamında güven dolu bir çalışması var. Çok kıymetli buluyorum.

EZENLERLE EZİLENLERİN SAVAŞIMI

SERAP ŞAHİN- Sokrates erdemlerinden ödün vermemiş. Öyle ki son nefesinde bile horoz borcunu ödemeyi düşünmüş. Yine erdemle ilgili Nietzsche de "Tüm erdemlerin yüzünden cezalandırırlar seni" der. Aradan yüzyıllar geçse de toplumlarda erdem açısından durum hâlâ böyle mi?

GÜNAY TOPRAK- Tabii, devam ediyor. Bu oyunun bağlamı da çok güçlü. Günümüzde de ulusal anlamda, uluslararası anlamda da böyle düşünüyorum. O insanlardaki bu duruş yıllarca, yüzyıllarca yol göstermiş, bundan sonra da devam edeceğini düşünüyorum. Biz bu anlamda karşı durma, direnme cesareti olan, söylediğiyle yaptığı arasında tutarlı olan insanlarda bunun var olduğunu düşünüyoruz. İktidarların hoşuna gitmeyen kişiler bir şekilde cezalandırılıyor. Mücadele tarihi bizi bu noktaya getirdi.

ÖZGÜR BAŞKAYA- Bu ülkede hâlâ gazeteciler doğru yazdığı için içeri alınıyorsa, bu ülkede entelektüeller hâlâ içerdeyse ya da bu ülkeden kaçmak zorunda kalıyorsa, bu ülkede gerçekten özgürce fikrini söyleyen sanatçılar cezalandırılıyorsa bu erdemli insanların mücadele tarihiyle ilgili bir şey. Sonuçta bir savaşım meselesi bu. O savaşın da aslında temelde her ne kadar bilişsel ya da estetik bir

> Günay'ın engin tavrı bence bu oyunun etkileyici olmasına neden oldu. Çünkü o, bir trajik kahraman yaratmak istemedi. O yaratmak istememeyi benim öğrenmem gerekti. Ben tek başıma oynasaydım trajik bir kahraman yaratabilirdim.

mücadele olarak görülse de bazı kesimlerce aslında ezenlerle ezilenlerin savaşımının meselesidir. Orda cezalandırılan ister istemez ezilenler olacaktır, ama o ezilenler içinde en çok cezalandırılan da elbette cesaretiyle ve duruşuyla kendini var edenlerdir. Erdem kavramsal olarak süreklilik ifade eden bir şeydir. Düşünceleriniz, estetik kaygınız, insandan insana bağlı değerleriniz de olabilir erdemlilik; bir arkasında durma meselesidir. Arkasında durduğunuzda ezenler tarafından cezalandırılırsınız.

HAYDAR BAYAK- Sokrates kendini savunmuyor orada aslında. Bütün savunma boyunca kendini savunmuyor. O erdemliliği savunuyor. O duruşu savunuyor.

BİLGİNİN EYLEME DÖKÜLMÜŞ HALİ

SERAP ŞAHİN- Sokrates'in Savunması oyununa ilgi büyük. Tam bir bilgi şöleni. Oyuncunun ve oyunun arkasındaki emeğin duru oluşunun ilginin artmasına katkısı nedir?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Aslında düşündüğümüzde eylemsiz bilgi işe yaramıyor. Onun için bu oyun aynı zamanda estetik performansın dışında bilginin eyleme dönüşmüş hali. Böyle düşündüğümüzde biz Sokrates'in bilgi sürecini eylemle somutlaştırmış hale geliyoruz. Bütün yaptıklarımız estetik kaygılarımız, iletilerimiz ve ilk defa oluşturduğumuz bu oyun ciddi bir şekilde Sokrates'in bilgi teorisinin somutlaşmış hali. Mesela bir adam var, günde 7-8 saat kitap okuyor. Sonra ne oluyor, hiçbir şey söylemezse bu adam, hiç şiir yazmazsa, bir şarkı söylemezse, bir kitap yazmazsa, birine ders vermezse bu bilgiyi bilmenin ne anlamı var? Kendi başına yaşayan bir varlık oluyor. Ama Sokrates'te öyle olmuyor. O zaman bizde de böyle olmuyor. Çünkü tiyatro yaşayan bir şey ve eylem. Onun için ben en önemli şeyin bilginin eyleme dökülmesi hali olduğunu düşünüyorum.

GÜNAY TOPRAK- Tiyatral bir eylem, seyirci ve oyuncu ile birlikte yaratılan bir eylem, yaşantıya eş değer bir etki bırakıyor. Sinema ya da diğer sanat dallarında bu canlı iletişim pek görülemez. Tiyatronun en önemli gücü bu. Pek çok sanat disiplinini de bir araya getirebilen bir gücü de var ve bunu canlı bir eyleme dönüştürüyor. Bu bir mesaj iletmekten başka bir şey, toplu bir eylem olması bizim için çok kıymetli. Entelektüel, zihinsel, var oluşu sorgulamamıza yarayan bir eylem.

Bir şey daha eklemek istiyorum; bu bir tiyatro metni değil, mahkeme tutanakları biliyorsunuz. Platon'un bize aktardığı tarihte bilinen en eski mahkeme tutanakları. Oyun kronolojik gitmiyor. Daha zihinsel olmasını istedik oyunun. Sondan geriye dönüşlerle bölerek bir tiyatro metni haline getirmeye çalıştık, sadece savunma bölümünü almadık. Onun insan yanının, karakterin daha iyi tanınması için o bölümleri aynı şekilde kullandık. O gözlerle de bakılsın savunmaya diye.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Aslında düşündüğümüzde eylemsiz bilgi işe yaramıyor. Onun için bu oyun aynı zamanda estetik performansın dışında bilginin eyleme dönüşmüş hali. Böyle düşündüğümüzde biz bu Sokrates'in bilgi sürecini eylemle somutlaştırmış hale geliyoruz.

DİL TARİH ÇIKIŞLILAR

SERAP ŞAHİN- Siz aynı zamanda eğitimcisiniz. Bir tiyatro kurdunuz. Biraz "Özgür Tiyatro"dan bahsedebilir misiniz?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Özgür Tiyatro 1994 yılında kuruldu. Ve o günden bugüne de devam ediyor, bir politikası var. İdeolojik bir tavrı var. Estetik bir duruşu var, toplumcu bir bakış açısı var. O bir taraftan yürüyor. Bir taraftan da Academy İzmir var. Burada biz her yaş grubundan çocuklara drama ve tiyatro dersleri veriyoruz. Aynı zamanda küçük çocuklar için bale derslerimiz var, okulu daha çok tanıtansa tiyatro sınavlarına hazırlıktaki başarısı.

SERAP ŞAHİN- Tiyatro Via?

GÜNAY TOPRAK- 12 yıl süresince sokakta tiyatro yaptık. Özgür'le ikimiz de aynı Dil Tarih çıkışlıyız, aynı tedrisattan geçtik ve topluma ve sanata bakışımız çok örtüşüyor. Tiyatro Via, yetişkin oyunları oynayan bir topluluk. En son Mine Söğüt'ün Deli Kadın Hikâyelerini oyunlaştırdık.

SERAP ŞAHİN- Son zamanlarda tiyatroya olan ilginin, sevginin arttığını düşünüyor musunuz?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Ben düşünüyorum açıkçası. Bunun birkaç nedeni olabilir. Birinci temel neden aslında toplum üzerinde var olan baskının giderek artıyor olması. İkinci neden pandemi. Pandemi bir nevi baskı üretti. Onun getirdikleri; dışarı çıkma, insanlar arasına girme isteği, bu da bunu doğuruyor. Bir nedeni de, artık ne kadar zulümkâr olunursa olunsun, dünyada bilgiye ulaşmak görece daha rahat. İnternetin getirdiği olumlu ya da olumsuz etkiler var ama olumlu etkileri düşünerek söylüyorum; internetin gençler arasında yayıldığını düşünüyorum. Umudum da var benim. Umudu kaybedersek bir hayat yaşayamayız. Z kuşağından umudum var.

GÜNAY TOPRAK- Bu oyun çok varoluşsal meselelere dokunuyor. Böyle çöküş dönemlerinde insanlar biraz daha bu meseleleri düşünmeye başlıyor. Her şey yolundayken varoluşsal meseleleri düşünmezsiniz ama çöküş dönemlerinde özellikle "ben neyim, ne yapmalıyım, dünyada ülkemde ne oluyor" soruları, varlığı tehdit edilme noktasına gelmiş insanlar için önemli hale geliyor. Ortalama üç aydır oynuyoruz, bunun devam etmesini buna ve düzenli oynamaya bağlıyoruz. Ama tiyatro kurarken hep duyduğumuz bir şey var; eğlenceli bir şey yapalım.

Toplumun eğlenmeye hakkı var. Eğlenme üzerinden gidiliyor. Böyle ciddi meseleleri ele alan, bunu tiyatro sahnesine taşıyan çok az topluluk var. Tiyatroya olan ilginin artması bir arada olma isteğinden mi kaynaklanıyordur bilmiyorum. Tiyatro bir nefes alma, daha özgürlükçü. Belki bunu da seviyor seyirci.

HAYDAR BAYAK- Şehirde başka tiyatrolar da tiyatro yapıyorlar. Yapma eylemi anlamında da bir açlık var. Biraz izleyende de artış söz konusu diye düşünüyorum. Bu pandemiyle direkt orantılı. Herkes içeriye doğru döndü, artık beraber bir şey yapmak isteniyor.

Pandemi bizi çok yalnızlaştırdı. O anlamda da sinemada bu kadar değil, tiyatroda canlılığı görmek istiyor seyirci. İnsan olduğumuzu hatırlatan bir şey haline geliyor tiyatro. Bence ilgi yükseliyor.

SERAP ŞAHİN- Sokrates'in Savunması oyununu farklı şehirlerde de oynayacak mısınız?

ÖZGÜR BAŞKAYA- Evet, izleyecekler. Bu uzun soluklu bir iş. Ben sahneye çıkabildiğim sürece, sağlıklı olduğum sürece oynayabilirim. Anadolu'da, mümkünse Atina'da oynasak ne güzel olur.

GÜNAY TOPRAK- Düzenli oynadığımız için ulusal düzeyde de görünüyor. İnsanlar bize ulaşıp kentlerine davet ediyorlar. Onun planlamasını, programlamasını yapıyoruz. Umarım gideceğiz birçok yere.

YENİ ORTA ÇAĞ

■ VASIF TURHAN KAYACIK

Başka ülkelerde
Esin perileri olur şairlerin
Yeni Orta Çağ'da
Uyumak ne mümkün
Payımıza
Zebaniler düştü bizim...

Bir yanardağ gibi
Ölüm püskürüyor ağızları
Tutup ensesinden
Koparıyorlar dilini
Düşünen insanlığın
Dipsiz bir uçurumdur artık
Derin uykular insanoğluna
Alıp ellerinden
Üç çatallı mızraklarını
Saplayana dek şah damarlarına...

DOSTLARA

Dostlar, dostlarımız
Dünyanın her yanından
Kuzeyde
Kutup ışıklarıyla sarhoş
Beyaz gecelerde hülyalı
Yağmurlarında sırılsıklam
Tropik iklimlerin
Petrol ve kan bulamacı
Çöllerde direnen
Milyonluk şehirlerin
Tarihi meydanlarında
Nabız atışları
Nabız atışlarımızda
Özgürlük, eşitlik
Adalet diye haykıran
Yüzünü görmeden
Sesini duymadan sevdiklerimiz
Dostlar, dostlarımız
Dünyanın her yanından...

UMUTLAR TÜKENMEZ

Umut taşıyın bize
Minik kuşların
Kanatlarından kopan
Bir tüy kadar yumuşak
Tersanelerden yayılan
Balyoz sesleri kadar sert
Meydanlardan yükselen
Uğultular kadar heyecanlı
İnsanları dost
Halkları kardeş
Bir dünyanın
Muştusunu taşıyın...

Bu nasıl mahmurluk
Üçüncü büyük savaşı
Kotarıyor
Küresel sermaye
Hızla daralmakta zaman
Durmayın, umut taşıyın bize...

Leonardo da Vinci

Mehmet Ali & Akşamsefası

YUVARLANAN EKMEĞİN PEŞİNDE KOŞARKEN AKLIMDA HEP ATATÜRK'ÜN SÖZÜ:

"GELDİKLERİ GİBİ GİDECEKLER!"

■ ARİF BASAR

Son 12-13 senede 9 kitap yazdım. Kitapların içerikleri Atatürk, Çanakkale ve Sakarya Savaşı ile ilgili. Pandemi denen bir bela ile karşılaşınca kitaplarımı okuyucularla buluşturamadım. Ardından da bu pandemi belasının getirdiği kaotik durum yüzünden, kâğıt ve baskı maliyetlerinin artması ile kitaplarımı da bastıramaz oldum. Kaldım mı emekli maaşına!

Mehmet Ali & Akşamsefası

Yeni Gelen Dergisinin en yeni yazarı olarak yeni okuyucularıma okur/yazar bilinci ile merhaba.

Öncelikle 21. Yüzyılın 2022 yılı, Türk Tarihi ve Türk Ulusu için en kutlu, en mutlu ve en şanlı yüzüncü yılını yaşadığı bir zaman birimidir. Bundan tam 103 yıl önce Mustafa Kemal'in önderliğinde, 15 Mayıs 1919'da emperyalizme karşı başlattığı Milli Mücadelesini, 26 Ağustos - 30 Ağustos 1922 tarihinde 5 gün içinde yaptığı "Büyük Taarruz" ile büyük bir zaferle taçlandırmıştır. Bu 5 günün ardından da yine Mustafa Kemal'in; ***"Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri"*** emri ile 30 Ağustos'tan 9 Eylül'e kadar Türk Ordusu; Yunan Ordularını, Afyon'dan İzmir'e kadar geceli gündüzlü koşarak takibi sonucu denize dökmüştür.

Milli Mücadele; emperyalist güçlerin dolduruşu ile her türlü desteğini alan Yunan Ordusunun 15 Mayıs 1919 günü İzmir'de Kordon'a çıkması ve Hasan Tahsin'in "İlk Kurşunu" ile başlar. Mustafa Kemal'in; 13 Kasım 1918 günü İstanbul Haydarpaşa rıhtımından karşıya geçmek için bindiği motorda, Yaveri Cevat Abbas'a söylediği öngörüsünün, ***"Geldikleri gibi giderler!"*** sözünün gerçekleştiği 9 Eylül 1922'de son bulur. Milli Mücadele yaklaşık 1210 gün sürer. Bu 1210 günün sadece 5 günü, emperyalizmin yerle bir edilişinin gün sayısıdır. Mustafa Kemal ATATÜRK'ü bitürlü içselleştiremeyen, anlamayan ya da inat ve ısrarla anlamak istemeyen beyinler için, inkâr edilemeyecek tarihi gerçekler bu aymaz beyinlere 5 damlalık bir ilaç olur!

Gereği gibi yazıldığında binlerce sayfalara sığamayacak bu Milli Mücadele dönemini bir iki paragrafa sığdırıp anlatmak elbette ki kolay değil. Mustafa Kemal "NUTUK'u" neden kaleme aldı? Neden Nutuk'un son bölümü olan "GENÇLİĞE HİTABE'yi" yazdı? Bu soruların yanıtını yazılarımı, fikir ve düşüncelerimi okumaya/okutmaya değer görürseniz sizlerle paylaşmak isterim.

PANDEMİ DENEN BELA

Gençliğe Hitabe demişken, Hitabe'nin gelişme bölümünün sonunda ifade ettiği: ***"Millet, fakr-ü zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir"*** cümlesi, yaşadığımız şu son günler için söylenmiş sanki. Son zamanlarda bu kelimeler beni hayli sarstı! Sadece sarsılmakla kalsam iyi, bu cümleyi gereği gibi düşünüp anladığımda gözyaşlarıma hakim olamadım. Gözyaşlarım hem dışarı hem de içime doğru akmaya başladı. Kendime geldiğimde ise kendi kendime kahkahalarla gülmeye başladım. İnanın bitaraftan ağlamak, diğer taraftan da kahkahalarla gülmek insan için çok ama çok acı bir hâl!..

Bu 'delilik belirtisi' duygularımı biraz açacak olursam ya da bir anlamda sizlere içinde bulunduğum ve yaşadığım ekonomik durumumu açık bir yürekle paylaşmak ve dertleşmek istersem sanırım Türk Ulusu'nun çok büyük bir çoğunluğunun sesi de olurum. Ben Emekli biriyim. Son 12–13 senede 9 kitap yazdım. Kitapların içerikleri Atatürk, Çanakkale ve Sakarya Savaşı ile ilgili. Pandemi denen bir bela ile karşılaşınca kitaplarımı okuyucularla buluşturamadım. Ardından da bu pandemi belasının getirdiği kaotik durum yüzünden, kâğıt ve baskı maliyetlerinin artması ile kitaplarımı da bastıramaz oldum. Kaldım mı emekli maaşına! Bir de bankaya maaşımın üzerinde kredi borcu!.. Gerisini anlatmayayım derken Cumhuriyet kitabımdan tam da günümüzü anlatan bir anıyı sizlerle paylaşmak istedim.

MUSTAFA KEMAL'İN AYAĞA KALKARAK KARŞILADIĞI YAZAR

Milli Mücadele dönemi sona erer ardından da Türkiye Cumhuriyeti'nin hazırlık dönemi ve sonrasında yaşananlar... Kolay mı millet için 19. ve 20. Yüzyılı yaşamak! Hele de 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan I. Dünya Savaşı, ardından da Kurtuluş Savaşı. Bu dönemleri biraz düşünebilsek, biraz hissedebilsek ve biraz olsun hayal edebilsek...

1927 yılında bir gün Ankara Anafartalar Caddesi'nde İsmail Müştak, Ahmet Rasim'le karşılaşır. Müştak Ahmet Rasim'e:

- Aman efendim, siz buralardasınız! Ankara'ya geldiğinizi bize niçin haber vermiyorsunuz? Nasılsınız, bir emriniz var mı? der.

Ahmet Cevdet, Sabahcı Mihran ve benzer yazarlar gibi Ahmet Rasim'i de bu yaşa kadar hiç muhtaç bırakmayan İstanbul'daki gazete patronları savaş ekonomisinin getirdiği ağır güçlükler nedeni ile gazetelerini çıkaramaz duruma gelirler. Kendisinin de yaşlanıp çalışamaz duruma gelmesi üzerine, ömrünün son zamanlarında Ankara'da nafaka peşine düşüp iş arayan büyük üstat, İsmail Müştak'a gülerek:

- İstanbul fırınlarında ekmeklerin dört köşe değil de yuvarlak yapılması yüzünden işte buralara kadar geldim! der.

İsmail Müştak, bu sözlerden bir anlam çıkaramayınca Ahmet Rasim konuşmasına:

- Sabah evden çıkıp bir okka ekmek alayım dedim. Fırından ekmeği alıp çıktıktan sonra ekmek elimden düşüp birden yuvarlanmaya başladı. Ben de bu tekerleğin peşinden Ankara'ya kadar koştum. Bunun için şimdi buralarda şaşkın şaşkın onu arıyorum!..

İsmail Müştak o akşam Çankaya'da Mustafa Kemal'e Ahmet Rasim'le yaptıkları bu konuşmayı anlatınca, insan değerini çok iyi bilen büyük adam, Müştak'a kızarak:

- Yarım asırdır Türk kültürüne hizmet etmiş bir kişi; sana Ankara'da ekmek, geçim aradığını söylediği halde, aç mı tok mu olduğunu ve nerede kaldığını neden sormadın? O'na yardım etmek hiç mi aklına gelmedi!?

O akşam bütün oteller aranıp Çankaya'dan gönderilen otomobille köşke davet edilen Ahmet Rasim'i, Mustafa Kemal ayağa kalkıp büyük bir saygı ile karşılamış ve yemek masasında kendi yanında yer vermişti.

Bütün oteller aranıp Çankaya'dan gönderilen otomobille köşke davet edilen Ahmet Rasim'i, Mustafa Kemal ayağa kalkıp büyük bir saygı ile karşılamış ve yemek masasında kendi yanında yer vermişti.

Mehmet Ali & Akşamsefası

MİLYON KATLIK DEVALÜASYON

Yaklaşık 100 yıl önce yaşanan bu olay bana masalların girişindeki tekerlemenin son cümlesini hatırlattı. "Bir de arkamıza baktık, bir arpa boyu yol gittik!" mi acaba? Cık, ne yazık ki gidemedik! Bırakın bir arpa boyu yol giderek ilerlemeyi, fersah fersah geriledik. Masal deyince de birden mışlı zamanlar, yani 683 yılında dünyaya gelmiş 717 yılında da II. Göktürk Devletini yönetmeye başlamış Bilge Kağan ve kitabe olarak taşa kazıdığı Orhun Yazıtlarındaki bir cümle aklıma geliverdi: "Sen tok olunca açlık nedir, aç olunca da tokluk nedir bilmezsin!.." Tam bir aforizma, gel de çık işin içinden çıkabilirsen. Yemin olsun ben çıkamadım.

Ekonomik boyuta, enflasyonun baş döndüren bir hızla yükselişine matematiksel olarak baktığımızda; 1923 yılında 1 ABD Doları 1,68 TL., 1929 yılında ise yaklaşık 2 Türk Lirası iken, 2022 yılının başlarında 1 ABD Doları 14.000.000 TL. gibi akıllara ziyan bir noktaya ulaştı. Bu hesabı yaparken 2005 yılında Türk Lirasından atılan 6 sıfırı da hesaba kattığımı fark etmişsinizdir. Başka bir deyişle bu hesaba göre 100 yılda tamı tamamına ekonomik olarak tam 7.000.000 yıl geri gitmişiz!!! Birden aklıma geldi, lütfen, 1 ABD Doları 13,60 TL. filan demeyin! Çünkü 1973 yılında 1 ABD Dolarının gerçek değeri, 13,74 TL. idi!

Bu tablo üniversiteye giriş sınavında matematik sorusu olarak; "1923 yılında 1 ABD Doları 1,68 TL. seviyelerindeyken, 2022 yılına gelindiğinde kaç kat artarak 13.600.000 seviyesine ulaşır?" diye sorulsa, öğrenciler doğru sonuca ulaşsalar bile mantığa ters bir yanıt olarak düşünür ve bu soruya birçok öğrenci yanıt vermek istemez.

Bu tablo karşısında insan beyni haklı olarak bu rakamları algılamakta zorlanır. Dile kolay 7.000.000 yıl sonra ulaşılması gereken noktaya 100 yıl içinde gelmişiz!..

KUYUMCUDA SATILAN RAKI

Yazımda kantarın topuzu iyiden iyiye ağırlaştı. Bu ağır ve acı tabloyu bir emekli olarak trajikomik hale getirsem nasıl olur diye düşündüm ve getirdim. Yaklaşık 50 yıldır kararında ve zevk alarak içki içerdim. Ne yazık ki artık içkinin kendisini rüyamda görüp ardından rakının kokusunu da burnumda hissedince inanın kâbus görüyor gibi derin uykumdan uyandım. İnanın şaka yapmıyorum. Bu rüyamı geçmiş zaman içinde sohbet ve muhabbet içinde zevkle rakı sofrasını birlikte paylaştığımız en yakın arkadaşlarıma karşılıklı kahkahalar atarak anlattım. 1,5 litrelik yeni rakının raf fiyatı 500 TL.'yi geçmiş. Bir hafta önce bir AVM'deki mücevher satan dükkâna girdim ve tezgâhın arkasındaki kişiye:

"Sizde rakı bulunur mu?" diye ironik bir soru sordum. Kuyumcu önce soruma şaşırdı ve ardından da:

"Keşke satabilsek(!)" diye gülerek cevap verdi. Kuyumcuda, biri bayan diğeri bay olan görevlilerle beraber gülmeye başladık.

Işıklar içinde yatsın, 1910 doğumlu anamın bir sözü aklıma geldi; "Neydik demeyelim, ne olacağız diyelim" derdi. Evet, bizler bu akıl ve aymazlıkla gidersek, kendim için değil ama gençlerimiz, çocuklarımız hatta torunlarımızın geleceğinden gerçekten endişe duymaktayım. Zaman zaman da kendi kendime geçen yıllarımı düşündükçe, "İyi ki 60'lı, 70'li, 80'li hatta 90'lı yılları, iyisiyle kötüsüyle yaşamışım" diyorum. Bundan içten içe sevinç duyuyorum... Dikkat ettiyseniz, kâbus gibi geçen 21. Yüzyılı hiç dile getirmedim.

Ne demiş atalarımız; "Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az."

Erdoğan Karayel

Mehmet Ali & Akşamsefası

BİR ÜLKE DÜŞÜ

■ BURHANETTİN KAYA

Bir kelebeğin ömrünü kim sürebilir?
Kim tutabilir ışığı gözucunda
Dökülürken renkleri gökkuşağının,
Kim inebilir sevincin yüreğine?

Dağlık coğrafyama kanat geren
Bu umudun isyanını kim silebilir?
Kim bilebilir
Özgür bir düşün değerini
Can verirken hayatın barikatlarında?

Devrim türküleriyle büyüdük
Resimler çizdik, yüzler boyadık
İzimizi bıraktık tarihin yorgun duvarlarına

Bir halk ki, isyan
Körpe gülüşünde bir bebeğin oysa
Büyür korkuyla.

Bir kuşun kanadına kim binebilir?
Kim toplar bulutları rüzgârın saçlarından
Dökülürken yaşları ırmağın,
Kim inebilir en kuytusuna hüznün?

Ürkek bir arzuya umut veren
Bir bedenin isyanını kim yenebilir?
Kim sevebilir ölgün bir aşkı
Soğurken yüreğim
Ölümün taşlarında?

Umut öyküleriyle büyüdük
Şiirler yazdık, ezgiler düzdük
Sesimizi bıraktık hayatın derin soluklarına

Bir ülke ki, hasret
Nazlı gülüşünde bir çocuğun oysa
Göverir coşkuyla.

2018

Fotoğraf: Sinan Albayrak

Mehmet Ali & Akşamsefası

Kadınlar AKP'nin Demokrasi kahramanları

AKP TÜRKİYE'NİN TEK ŞANSIDIR!

■ EKREM ATAER

Kadını köleleştiren bir düşünce yapısından geldikleri iddia konusu olsa da, bu takımın tam tersine kadın mağduriyetleri üzerinden, yine kadınlarla işe giriştiklerine tanık olduk. **Köyünden gelip şehrin kenarlarına salkım saçak yapışmış hanelerin, ömürleri boyunca birey yerine dahi konulmayan kadınlarına ve kızlarına "Sen gerçekten çok önemlisin ve yapabilirsin!" mesajı verildi.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

Bu satırları okurken suratlarınızdaki ifadeyi görüyor gibiyim, kızgın ya da şaşırmış olabilirsiniz. Kimbilir; bir kısmınız kurulmuş saat zembereği, gerilmiş bir sapan lastiği ya da bendini aşmak üzere nehir misali, coşkun, hazır ve tetiklenmiş... Üzerime ha boşaldınız ha boşalacak. Yine tahmin ediyorum ki bazılarınızın, dudağına asılmış hafif bir tebessüm *"Dur bakalım, yine neler yumurtlayacak!"* diye kelimelere dökülüyordur. Şundan da eminim ki hızlıca bu satırları kovalıyorsunuz. Hatta aranızdan "Sen de mi?" diyecek kadar şüphe duvarını aşmış olanlarınız dahi olabilir.

Bilir misiniz bütün yazılarımı okurlarımın yüzlerini hayal ederek yazarım. Onlar beni okurken aslında ben onları okumaya çalışıyorumdur. Gerçek anlamda "okur-yazar"lığın ancak böyle olunabileceğine inanırım. Yoksa ne var ki yazmakta! Az buçuk mürekkep yalamışsan bulup buluşturur, ekler çıkarır, yazar gidersin! Hepsi bu! Hele ki şimdilerde internet de var. **"Saldır Google'a, saldır da büyü!"** Yorma kendini boşuna. Devir bu devir.

Dedim ya onlar beni okurken ben onları okurum...

Konser hazırlıklarımda da böyleyimdir. Beni dinlemeye gelen insanların tepkilerini beynimin içinde duyarak repertuvarımı hazırlarım. Ve perde açıldığında onlar beni dinlediklerini zannederlerken asıl ben onları dinlerim!

Derslerim de böyle geçer. Ağır ve tumturaklı hoca modeli uzağımdan yakınımdan geçmemiştir. Oradan oraya koşan, zıplayan, çocuklara sataşan, saçını çeken, jöleli saçları tek darbeyle darmadağın eden bir modelimdir. Ders bitimlerinde gençler sorar bitti mi diye? Ve hep aynı yanıtı alırlar benden *"Hadi çekin gidin, bir daha da gelmeyin!"* Finalde alkış, kahkaha kıyamettir dersliği saran. Sonra tekrar gelirler, tekrar, tekrar, tekrar... Üzerlerine gittikçe, tahrik ettikçe, daha da kalabalıklaşırlar. Yetmez, toplanıp çalışma ortamlarımda zuhur ederler izlemek için. Hiç unutmam TRT'de gece programı yaptığım yıllarda, program hazırlığı için asistanımla stüdyoya girdiğimde Radyo TV öğrencilerimin reji odasının bir kenarına menemen testileri gibi dizilmiş beni beklediklerini görünce şaşırmıştım. "Yok mu sizin eviniz bu saatte?" diye iyice üzerlerine gittim. Israr ettiler, sonuna kadar açlıkla ve merakla izlediler. Bu işi nasıl yapıyor? Neler kullanıyor? Hangi temaları birbirine bağlıyor? 120 dakikada bu kadar insanı izleyici dinleyici olarak bir arada nasıl tutabiliyor? İnanıyorum ki izlediklerinden bir sonuç çıkarıp geleceklerine doğru fırlattılar. Ne kadar üzerlerine gitsem o kadar çok yaklaştılar. Bu git-gellerle kendilerini var ettiler. Beni sevip sevmemeleri gibi bir romantizm değil anlatmak istediğim. Kendilerince bendeki sırrın ne olduğunu çözmeye çalıştılar günlerce, aylarca... Sonra gördüler ki sır falan yok, aslında çok basit. Bir cümle ile açıklanacak kadar da gerçek, elle tutulur, içerden ve sıcak! Bu durumu tek cümle ile anlatmak gerekirse: **"Hepinizin farkındayım, önemsiyorum ve sizler için hep bir sürprizim, kuşatıldığınız oyunu bozacak bir oyunum var!"**

KAPRİÇYO RUHUYLA

Radyo TV programlarımda da aynı modelimdir, değişemem çünkü hamurum bu benim... Schubert çalarken araya Müslüm Gürses sokan delinin tekiyimdir (!) Ne yapayım? Benim de evrimim böyle ilerliyor. Buna rağmen hayrettir en kısa soluklu programım 4 yıl sürmüş.

Şu aralar devam eden programımı biliyorsunuz. Adı "Kapriçyo!" Nedir bilir misiniz? Kapriçyo, Klasik Batı Müziği'nde bir biçimin adıdır. Özgür ve canlı bir karaktere sahip, her an karşınıza bir sürpriz ve şaşırtıcı bir nüans çıkartabilecek olan demektir. Biraz da kaprisli, dik başlı, ele avu-

AKP kadın kolları buluşmasında belediye başkanıyla poz veriliyor.

Türban eylemleri Beyazıt'ta

ca sığmaz... İşte bu ay size kelimenin tam anlamıyla Kapriçyo ruhu ile bir yazı hazırladım. Paganini kadar ajite, hareketli ve şeytani!

Hangi alanda olursa olsun, hedef kitlem hep ikiye ayrılmıştır; birinci grup ***"Ne dedi bu?"*** İkinci grup ise ***"Bunu nasıl söyleyebildi?"*** diyenlerden oluşur. Bunun sonucunda bir grup bana daha sıkı bağlanır; diğeri kızar, küser, bağıra çağıra gider. Farklı tepkilermiş gibi görünse de aslında iki grupta da yakalamak istediğimi genelde hep yakalamış, yapacağımı da yapmışımdır. Peki nedir o? Söyleyeyim *"Tekere çomak sokmak ve oyunu bozmak!"*

Birçoğunuzun gözlerindeki şahmaran harekete geçmeden ve daha da uzatmadan dönelim konumuza... Israrla tekrar ediyorum ki "AKP Türkiye'nin tek şansıdır!"

Biliyorsunuz, yaklaşık 20 yıldır bu partinin kadroları ile yönetiliyoruz. İlk yıllarda ülkenin farklı kesimlerini harekete geçiren, teamül dışı birçok refleksine de şahit olduk bu yapının. Öncelikle kadınların karınca gibi çalıştığı bir örgütlenme modeli vardı önümüzde. Diyeceksiniz ki *"Kadınlar daha önce çalışmıyor muydu ?"* Tabii, çalışıyordu doğru, ama iktidar olamıyorlardı! Yalnız kadın kolları ya da içinde "kadın" sözcüğü geçen sivil toplum kıpırtısı oluyorlardı! Hepsi bu! Peki, şimdi iktidar mı oldular? Tam değil ama iktidarın taşıyıcı iki kolonundan biri oldular. Diğeri ise malum gençliktir. "Hayır onları kullandılar!" diyenleriniz de olacaktır. Bu da muhtemel ama kadınlar, kitleler halinde sokaklara öyle bağırıp çağırarak da değil; gayet ağır, mütevekkil, mutedil, daha cevval,[1] kızgın ve şedit[2] bir eda ile indiler. Bu müthiş bir profesyonel güç ve program olmalı ki bu kadar refleksi bir arada üretebiliyorlar.

AKP'NİN KADIN KOLONU

Öznel anlamda baktığımız zaman aslında kadının ötelendiği gibi bir fotoğraf gibi olsa da nesnel anlamda bunun pek böyle de olmadığına tanık oluyoruz. Oluyoruz olmasına da kendimize dahi bir türlü söyleyemiyoruz.

"AKP, önce kadınların ve gençlerin yükselttiği bir siyasi yapıdır!" diye yıllardır söylüyorum. Lakin karşılığında duyduklarım *"iyi de İslam, başörtüsü, yobazlık, dört kadın..."* repertuvarının

Hâlbuki yaşanan günlerde toplumun sinir uçları, yumuşak karnı, hassasiyetleri farklı bir laboratuvar tarafından hepimizin gözleri önünde denenerek, ölçümlenerek ve sonuçlarına göre yol haritaları çizilerek tasarlanıyordu. Bir taraftan tabular yıkılırken (Kürtçe vs.) diğer taraftan yeni ve daha sıkı skolastik tabular alttan alttan ısıtılarak tesis ediliyordu.

bilindik kuarteti[3] olmaktan bir adım dahi ileri gidemeyen şarkılar... Kadını köleleştiren bir düşünce yapısından geldikleri iddia konusu olsa da, bu takımın tam tersine kadın mağduriyetleri üzerinden, yine kadınlarla işe giriştiklerine tanık olduk. Köyünden gelip şehrin kenarlarına salkım saçak yapışmış hanelerin, ömürleri boyunca birey yerine dahi konulmayan kadınlarına ve kızlarına **"Sen gerçekten çok önemlisin ve yapabilirsin!"** mesajı verildi. Doğal olarak bu mesaj ve çağrı, tahmin edilenden çok daha hızlı ulaştı hedefine. Bu öyle bir ışık hızıydı ki feminist, çağdaş, cumhuriyetçi, ilerici birçok yapı; bu hızlı yükselişi sadece izlemek zorunda kaldı.

O güne kadar evinde dahi birey olamamış, feodal yapının biçtiği cinsel kimliğin ve buna bağlı klasörlerinin dışına çıkamamış olan kadın; kendini bambaşka bir üretim alanında buldu. Ortaya koyduğu siyaset, politika, eylem, particilik falan da değildi! Kadın önce düpedüz kendini üretmeye başlamıştı.

Çevremde bu faaliyetlere katılan birçok kadın vardı. Dünkü Zehra Hanım, Gülsüm Teyze, Ayşe Abla'ya *"Hayırdır abla, nedir bu telaşın?"* diye sorduğumda, ciddi ve güvenli bir eda ile aldığım cevaplar genelde, *"Dernek toplantımız var Ekrem bey, yetişmem lazım, sorumluluklarım var!"* benzerindeydi.

Legalde ve illegalde, bilinen en kuvvetli örgütlenme modeli malum "birebir örgütleme"dir. Bu yöntemle başladılar ve başardılar. Bu modelle girdiler ülke gündemine. Ev ev, kapı kapı, hane hane, mahalle mahalle, taban teptiler. Kapı çaldılar. Beni ilgilendiren nereye, kime, neden gittikleri değildi. Yolun doğru olup olmadığıyla da ilgilenmiyordum. Meselem gittiler mi gittiler, düşündüklerini söylediler mi söylediler, istediklerini aldılar mı aldılar... Asıl merakım kocalarının, abilerinin, babalarının lafından çıkmayan bu kadınlara evdeki ocağı kapattırıp, koltuğunun altına bebeğini aldırıp, başını örttürüp yollara düşüren güç, nasıl bir güçtü? Bu güç dışarıdan zerk edilen tılsımlı bir kıvam mı yoksa içlerindeki cevheri harekete geçiren bir program mıydı? Yıllardır savunduğum ikinci seçenektir: cevheri harekete geçiren program. Soyut bir kaynağı keşfetmiş, somut değerlerle üzerine gitmişlerdi. İçlerindeki cevherin sınırları birilerinin dikkatini çekmişti!

BENZERSİZ SOSYAL LABORATUVAR

"Kadının adı yok!" Bunu söyleyen bir kadındı! Ama bu kadınlar, "Kim demiş kadının adı yok, kadının artık düpedüz bir adı var!" diyorlardı. Beğenelim, beğenmeyelim... Yolu doğru bulalım bulmayalım... Bu bir tuzak ya da değil; bu başka bir şey. Şimdiye kadarki kalıpların dışında başka bir şey hareketlendiriyordu onları sanki ve istenen buydu!

Kimileri bunun para, makarna, kömürle olduğuna dair muhteşem çözümlemeler yaptılar, çünkü onların tarih boyunca hep söyleyecekleri bir şeyler olmuştu! Hiçbirinin gömleği kirli değildi, hilkatten tertemizdiler. Onlar bu savunma tuğlalarıyla örülü duvarlarının arkasına saklanıp taş atmaya devam ederken toplumun sözüm ona en "aydın" takımının yorumu ise sizi bilmem ama benim için ciddi ölçüde mide bulandırıcıydı: Cehalet! Sonunda suçlu bulunmuştu: Cehalet!

Nasıl olmasın ki? Birçoğu zaten ne mektep görmüştü ne de medrese. Üniformalarının (!) parçası olarak kafalarında taşıdıkları

20 yıldır bu ülkenin ağır ağır talan edildiğini, fabrikalarının kapatıldığını inkâr edecek halimiz yok! Kâğıt yokluğundan kitap, dergi basımının nasıl hayal olduğunu, kültürel seviyenin ne hâle geldiğini, erkek egemen yapının şiddetle ne şekilde körüklendiğini, adaletin önünü iliklediği bir süreci görmeyecek kadar kör de değiliz.

bez yüzünden beyinlerine zaten oksijen de gitmiyordu. Bunlardan olsa olsa "sürü" olurdu.

Sıkı bir tartışmanın ortasında *"İyi ya işte, cahil insanı tavlamak kolaydır, sizin eliniz yıllardır armut mu topluyordu, siz niye beceremediniz bu işi?"* dediğimde birçok kez olduğu gibi yine şimşekleri çekmiştim üzerime... Kadere falan inansam kaderimdir diyeceğim ama yok, illâ bir "kapriçyo" dinleteceğim millete, huyum kurusun.

Kadınlarla yükselen bu tabloya bakan muhalif kanadın refleksi ise niyet okumaktan öteye gidemedi. O zamandan bugüne okunan niyetin doğru ya da yanlış olduğunu tartışmıyor, bu yürüyüş koluna ait yol haritasının yöntem ve taktiklerinin çok profesyonelce, doğru yöntemler olduğunu anlatıp duruyorum. Yıllar önce yazdığım bir makalede *"Bu gidiş, mevcut iktidarı daha da güçlendirecektir. Onlar asıl güçlerini karşısındaki edilgen, şaşkın, lidersiz kadrolardan alıyorlar. Onlar tezatları ile güçleniyorlar. İktidarı hedefinizden kaldırırsanız halkı yanınıza alırsınız. Toplumun sosyal, psikolojik yapısını iyi okuyacak takımınız ve onun üzerine projeler inşa edecek mühendisleriniz hâlâ yok. Ülkenin ve sizin gündeminizi bile o insanlar belirliyor. Kendi gündeminizi koyun artık ortaya!"* diye yazmışım. Bu insanları *"göbeğini kaşıyan maganda", "çorbacı, makarnacı, kömürcü" vs.* diye aşağılayın dedik sanki! Hangi düşünce halka hakaret ederek, aşağılayarak âbâd olmuştur? Var mı daha bir örneği? Hepsi helak olup gitmiş, berbat olmuşlardır.

Hâlbuki yaşanan günlerde toplumun sinir uçları, yumuşak karnı, hassasiyetleri farklı bir laboratuvar tarafından hepimizin gözleri önünde denenerek, ölçümlenerek ve sonuçlarına göre yol haritaları çizilerek tasarlanıyordu. Bir taraftan tabular yıkılırken (Kürtçe vs.) diğer taraftan yeni ve daha sıkı skolastik tabular alttan alttan ısıtılarak tesis ediliyordu. Toplum kocaman bir laboratuvar olmuş, müthiş bir metamorfoz neredeyse modelleniyordu. Yenilgiler, kazanımlar, şiddet, tevekkül, itaat, isyan hepsi bir arada ölçümleniyordu.

Şimdi soruyorum Bu "şansı!" tarihte size AKP'den başka hangi parti verdi? Hangi dönemde bu kadar yaşanmışlık, bu kadar deney, bu kadar sebep ve sonuç önünüze, ayaklarınızın altına serildi? Kim sizin önünüze böyle bir Laboratuvar kurdu? Bu kadar yaşanmışlıktan nasıl bir senteze vardınız?

El cevap "Türkiye lâiktir lâik kalacak!"

Bu kadar veri ile toplumda yeniden bir inşadan öte düpedüz yeni ve yeniden bir toplum yaratmak mümkündür! Lâkin bu da süreci sağlıklı, tarafsız bir gözle çok iyi okuyacak ve bu verilerle yeni reçeteler hazırlayacak kadrolarla mümkündür. Siz bu süreçte ne yapmayı düşünüyorsunuz ya da yaptınız?

"Çarşaflı kadınlara bile parti rozeti taktık, propaganda çalışmalarımızın görseline en az bir tane başörtülü kadın koyduk!"

HELALLEŞMEYİN, YÜZLEŞİN!

Bu kadar lafı kime/kimlere söylediğimi merak edenleriniz mutlaka vardır. Hiç merak buyurmayınız, bu fotoğraftan rahatsız olan herkesedir sözümüz.

Şu dakikadan sonra sizleri ilgilendirecek olan şey, öncelikle mevcut iktidarın ne yaptığı değil nasıl yaptığıdır. Bütün formül de işte burada gizlidir. Nasıl yaptı ve üstelik nelere yaslanarak, kimlerle yaptı? Onlar yaparken diğerleri ne yaptı? Toplayın kendinizi ve sorun bu soruyu artık kendinize. Helalleşmeyin, yüzleşin!

20 yıldır bu ülkenin ağır ağır talan edildiğini, fabrikalarının kapatıldığını inkâr edecek halimiz yok! Kâğıt yokluğundan kitap, dergi basımının nasıl hayal olduğunu, kültürel seviyenin ne hâle geldiğini, erkek egemen yapının şiddetle ne şekilde körüklendiğini, adaletin önünü iliklediği bir süreci görmeyecek kadar kör de değiliz. Günahsız onca insanın Silivri zindanlarında yitip gittiğini ve hâlâ en ufak bir özür ya da açıklama duyamadıklarını bilmiyor muyuz? Ulusal bayramlarımızı dahi kutlayamadığımızı, uyduruk doğum haftaları ile bu aziz milletin üzerine çöktüklerini, yurtlarında tecavüzlerin yaşandığını, kamu taşımacılığında bile kadın – erkek koltuklarının ayrıldığını unutmadık. Her alandaki sansürü, denetimi görüyoruz. Bu satırları hepsini ve daha da fazlasını bilerek, yaşayarak yazıyoruz... Merak buyurmayınız. **İyi de nasıl oldu ve hâlâ nasıl olabiliyor?**

Kadının emeği ile yükselen bir hareketin, yine kadını kadın emeği tarafından toplum dışına ittiği ne menem bir paradokstur. İnançlara yaslandığı izlenimi veren bir yürüyüş haritasında deizmin ve hatta ateizmin bu derece yükselişte olması nasıl bir dilemmadır?

"Toplum tepki veriyor!"

Bak sen! Toplum sandıkta tepki vermiyor, inançlarını terk ederek tepki veriyor öyle mi? Yani diyorsun ki, 20 yıllık inancını, dinsel inançlarına tercih ediyor. Bu kadar sıradan ve çocuk zekâsıyla verilmiş, kolaycılığa kaçan yanıtlarla nasıl yürüyebilirsiniz?

Bir toplum kendi celladına âşık olur mu? Asla olmaz.. Peki ne oldu o zaman?

"Cahil bu halk!"

Bak olmadı, yine halkına hakaret ediyorsun. Halk cahil ise buna sığınan cehl-i mürekkebdir bizim nazarımızda... Sıkılmadan kendi halkına sıcak suya yatmış kurbağa benzetmesi yapacak kadar da kaybetmiştin kendini, unutmadık!

"Menfaatçi o zaman!"

Sende niye bir menfaat, fayda, gelecek bulamıyor, hiç düşündün mü?

Bu milletin doğru yöntemlerle yanlış menzillere doğru yol haritaları çizilmişse, sizlere düşen milleti menzille korkutmak olmamalı; yöntemlerin altındaki başarı hikâyelerini iyi tahlil etmek olmalıdır. Tabii önce bu başarı hikâyesini de kabul etmek farzdır. Unutmayınız, hafife aldığınız her hamle 20 yılda tonlarca ağırlık, yenilgi ve hüsran olarak geri döndü. Bu milletin azımsanmayacak bir çoğunluğu hâlâ bir şeylerde ısrar ediyorsa bu onların cehaletinden ve ahmaklığından kaynaklanmıyor. **Geniş yığınlar tercihlerini ifade ederken tercih etmediklerini de işaret ederler. Görün artık bunu! Milletin söylediklerini çözümlemek kolay, oturun söyleyemedikleri üzerine çalışın!**

Yerelde şöyle veya böyle artık birçok şans noktanız var. 3 yıl içinde bu şansınızı ne kadar kullanabildiniz?

"Kullandırtmıyorlar ki!"

Bak seeen, tabii kullandırtmayacaklar! Bundan daha doğal ne var ki? Asıl şimdi marifet göstereceksiniz, asıl şimdi milleti arkanıza alacaksınız, asıl şimdi gidip kapıya dayanacaksınız, boylu boyunca yatacaksınız. Asıl şimdi "büyük yürüyüş programları" düzenleyeceksiniz. Şehirlerarası seyahate gerek yok! Hukuk kuralları içinde şehirleri yanınıza toplayıp yürüyeceksiniz. Fazla uzağa gitmenize de gerek yok!

İşi gücü bıraktınız ***"göçmenlerden on kat fazla vergi alma"*** derdine düştünüz. Nasılsa ***"inanç öğreti alanlarının ortaçağ refleksi"*** olduğunu birden keşfettiniz. Gidin kendinizi köprüden atın aşağı! Daha ne diyeyim ben size?

Yıllardır, yanı başımızda çalışan bu devasa laboratuvarın verilerine dayanarak bu sonuca mı vardınız? İte kaka size bir şans verildi, işi gücü bıraktınız, başka denizlere yelken açtınız. Örtülü "başkanlık" yarışınızın, kongre kaçamağı ile pansuman edildiğinin bu koca millet farkında olmayacak mı? Hafif hafif yine başladınız birbirinizle didişmeye.

Kısacası sizde ne değişti de bu millet değişsin?

Unutmayınız, bu yalpalayan ve batmaya doğru giden şey dev bir şilep artık. Kayık battığında kolay ama şilep batarsa yaratacağı anafor, ne var ne yok hepinizi yutar, yok eder.

Tekrar söylüyorum, tarihin hiçbir döneminde şartlar bu kadar elverişli olmadı. Bu dönemin ve sizin en büyük şansınız AKP'dir. Kadın örgütlenmelerini dikkatlice inceleyerek işe başlamanız yeterli!

"Peh! neyine bakacağız, biliyoruz işte!" derseniz, pek şaşırmam hani! Karar sizin.

Yazı bitti mi? Hayır...

Maalesef devam edecek...

---

[1] Hareketli, enerji yüklü.

[2] Şiddetli, güçlü.

[3] Dört saz ya da ses için yazılmış müzik eseri

Mehmet Ali & Akşamsefası

GÖKSU IRMAĞI, GÜNEYLİ BİR GELİN

■ CELAL İLHAN

Göksu yeşillikler içinde ışıldayan adacıkların yer aldığı, birbirine benzemeyen güzelliklerle buluşturur, varsa hüznünüzden kurtarır, avutur sizi. O an, içiniz içinize sığmaz, duygusallaşır ve buğulu mavi gözlerini süzerek salınan, kıvrılan, aşkla esrimiş bir güneyli gelin görürüsünüz Göksu Irmağı yerinde.

Mersin'in, bir yetmişli yıllarını, bir de bugünkü durumunu düşününce içim sıkışır, gözlerim dolar hep.

Mersinli dostların hoşgörüsüne sığınarak, merkezi yönetime ve kent yönetimine ilişkin düşünce ve kaygılarımı, birkaç satırla vurgulamak istiyorum.

Akdeniz'in İncisi diye ünlenen Mersin, son kırk yılda, özellikle son yirmi yılda, göç dalgalarının baskısı ve liyakatsiz yöneticilerin katkısıyla, nüfus patlamasına, bir imar tepmesine uğramış, ülkenin en talihsiz kıyı kenti diye anılır olmuştur. Bugün, Akdeniz'in incisi mi boncuğu mu diye tartışılmaktadır Mersin oysa kentin, kilometrelerce uzayan eşsiz güzellikteki altın kumsalları, doyumsuz yükleniciler elinde adeta yok edilmiştir. Kumsalla birlikte denize yüz metre mesafede başlayan, yüksek katlı, on binlerce yazlık konut üretilmiş, "imar ediyoruz" iddiasıyla yola çıkılmış ancak aksine bir yıkım yaşatılmıştır. Şaşmaz yargıç zaman, kentli bilinci ve kent tarihi bu yıkıma neden olanlardan mutlaka hesap soracak, mahkûm edecektir onları.

Bu yazının konusu, Mersin İlimizin, başına örülen çorabı anlatmak olmadığından, iç sızlatan, ne günlere kaldık dedirten bu meseleyi burada kapatıp asıl konuma dönmek istiyorum.

TOROSLARIN YAKUT GERDANLIĞI

Harita üstünde iz sürerseniz, Toroslardan başlayıp güneye doğru, Anadolu'yu nasıl bir aşkla sarıp sarmaladığını, büyük halkların dünya üstündeki dağılışına, akışına benzer ve durdurulamaz bir akış içinde, adeta soluksuz koştuğunu görürsünüz Göksu'nun. Güvenilir kaynakların verdiği bilgiye göre, üç ana kanattan, bir kanadı Toros dağlarına doğru uzanırken öteki kanatları ise Geyik Dağları'na ve Haydar Dağları'na doğru uzanıyormuş. Birbirine katılarak Göksu Irmağı'nı oluşturan dereler, çaylar, bu coğrafyaya serpilmiş Hadım, Aladağ, Bel Ören, Kızıl Yaka, Bucakkışla, Göktepe, Tepebaşı, Gülnar, Mut yerleşkelerini, her adımda güçlenerek, güle oynaya aşarak akar Akdeniz'e doğru. Bu maceralı, delidolu yolculukta, yer yer coştuğunu, kaynadığını, gök mavisi üstüne köpük köpük oyalar işlediğini görürsünüz Göksu'nun. Torosların boynunda parıltılarla ışıldayan yakut bir gerdanlıktır Göksu. Bazen, keskin bir köşeyi döndükten sonra yayılıp uzanır sere serpe. Çukurluklar, yükseltiler, bitki ve ağaç kümeleri farklı yerlere götürüp getirir gönlünüzü, aklınızı. Bakmaya doyamaz, kıvrımlarına takılıp kalırsınız. Göksu yeşillikler içinde ışıldayan adacıkların yer aldığı, birbirine benzemeyen güzelliklerle buluşturur, varsa hüznünüzden kurtarır, avutur sizi.

O an, içiniz içinize sığmaz, duygusallaşır ve buğulu mavi gözlerini süzerek salınan, kıvrılan, aşkla esrimiş bir güneyli gelin görürüsünüz Göksu Irmağı yerinde.

Mut'tan sonrası bir başkadır Göksu Vadisi'nin. Son durağı Silifke'ye değin bir şenlikli şölendir, akar gider. Yalnız Türkiye'nin değil, dünyanın en görkemli, en vahşi doğasıdır gördüğünüz. Şaşkınlıklar, hayranlıklar yaşarsınız art arda. Anlayan, bakmakla yetinmeyip gören, tarih bilinci olan biriyseniz su ile toprağın, toprakla insanın, insanla insanın sevişmesi, kaynaşması, kavgasıdır şahit olduğunuz. Ürpermeden bakamazsınız burnunuzun dibinizdeki uçurumlara. Kovboy filmlerinde gördüğünüz, izlene izlene yıpranmış, solmuş vahşi doğa manzaraları güdük kalır Göksu Vadisi'nin yanında. Değil insanın, yaban hayvanların, kurtların, keçilerin bile yaşamakta zorlanacağı, yekpare taştan oluşan dev tepeler, yüreğinize korku ve heyecan salar.

Mehmet Ali & Akşamsefası

İNSANIN TARİHİNİ DUYARAK YOLCULUK

Modern çağın mucize aracı otomobilimizin hızla yol alması en büyük sorunumuz. İsterdim ki Mut - Silifke arasında bir at arabasıyla yolculuk edeyim. Usta şairimiz F. Nafiz Çamlıbel'in, Han Duvarları şiirinde dediği gibi, sindire sindire, koklaya koklaya yol alayım.

Ne demişti ünlü şairimiz:

"... Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler / Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler /

Ellerim takılırken rüzgârların saçına / Asıldı arabamız bir dağın yamacına."

Öyle bir havada, altımızda çift koşulu at arabası, yamaçlara asılmak, doğanın bir parçası olduğumuzu beynimizde, yüreğimizde duyarak yol almak ne güzel olurdu kim bilir! Siz öyle, dalgın, ürkek, tortop olmuş yol alırken, ünlü Çin Seddini aratmayan doğal, yekpare taş bir duvar çıkıverir karşınıza. Şaşkınlığınızı atıp kendinize geldikten sonra, ister istemez "bu olağanüstü yapı nasıl oluşmuş" diye düşünürsünüz. Çok uzun bir tarihi süreçte, alanda büyük çökmeler olmuş belli ki. Biz, o oluşumların on bin yıl sonraki halini izlemekteyiz kuşkusuz. Uzak zamanlarda kimler konmuş, kimler göçmüş bu dağlara diye düşünürsünüz. Aşılmaz, ulaşılmaz görünen taş duvarlara insan eli ve emeğiyle oyuklar açılmış sıra sıra. Tarih ve emek iç içe geçmiş bu coğrafyada. Kimden, neden kaçıp buralara sığınmış ya da gömütlerini kazmışlar kayalara, uçurumlara acaba? Dünyanın bugünkü nüfusuyla karşılaştırılırsa bir avuç sayılabilecek insan toplulukları, neyi paylaşamamış da kavgaya tutuşmuşlar? Vadinin öyle bir görkemi, öyle bir görmüş geçirmişliği var ki ilk bakışta anlarsınız Romalıların dünkü çocuk olduğunu.

Elimden geleni, dilim döndüğünce söylemeye, yazmaya çalışıyorum ama bu, kuş uçmaz kervan geçmez vahşi doğayı anlatmak kolay iş değil inanın. Okuyanları etkileyip buraları görmeye yönlendirmeyi çok istiyorum elbette. Yine de ülkemizi, değerlerini yeterince tanımıyor olmanın ağırlığı altında ezilmekten kurtulduğumu, görevini yapmış insanların mutluluğunu duyduğumu, içimin rahat ettiğini söyleyemem. Onlarca TV kanalının fink attığı yurdumda, neden kimsenin aklına gelmez bu güzellikleri döne döne göstermek diye acı duyuyorum.

Salcılarımızın, tırmanıcılarımızın spor yapmak, belgeselcilerimizin filmler çekmek için daha çok yabancı ülkelerin ırmaklarına, dağlarına koştuklarını, tırmandıklarını sal yarışmaları (rafting) yaptıklarını anımsadıkça, içime dolan hüzün katmerleniyor.

BİN YILLARA MEYDAN OKUYAN EMEK VE KÜLTÜREL BİLİNÇ

Biri Silifke'nin ortasında olmak üzere, Göksu Irmağı'nın üstünden köprüyle iki kez geçiliyor. Kent içindeki köprü, MS 70 - 80 yılları arasında Romalılar tarafından inşa edilmiş. Bugünlerde yapılan onarım kaçıncıdır kim bilir? Onarım inşaatında çalışan işçileri, vinçleri, işleyen makinaları izlerken, o köprüyü ilk yapanların ellerini, o öpülesi nasırlı elleri düşünüyorum. 2000 yıl sonra yaptıkları köprünün ayakta kalabileceğini, üstünden şen şakrak insanların geçebileceğini düşünmüşler midir acaba? Eminim ki esirlerden oluşan bir can pazarıydı burası. Çok kan akıtılmış, çok ter dökülmüştür karın tokluğuna. Onları düşünürken, bin yıllara meydan okuyabilen tek gerçekliğin alın teri ve emekten başka şey olamayacağı sonucuna varıyorum.

Yüzlerce kilometre yol kat ettikten sonra, Silifke'yi ortasından ikiye bölerek Akdeniz'e ulaşan Göksu, bin yıllar içinde oluşturduğu delta ile de çok önemli bir işleve sahiptir. İçinde 300'den fazla kuş türü barındıran Göksu Deltası, "Uluslararası Kuşları Koruma Derneği" tarafından Avrupa ve Ortadoğu'nun önemli kuş cennetlerinden biri sayılıyor.

Göksu Deltamız, soyu tükenmeye yüz tutmuş deniz kaplumbağaları Karetta Karettaların ve mavi yengeç gibi canlıların yumurtlama sahası olduğu için en çok korunması önerilen alanlardan. Portakal, limon ve muz bahçelerinin süslediği tarihi, kültürel ve folklorik değerleriyle varsıllaşan, tanınan Silifke'mizin bu yolla adını daha çok duyurması, hak ettiği ilgiye kavuşması içten dileğimizdir.

Bin yılların armağanı, nice insan topluluklarının kanını, gözyaşını, belki de mutluluğunu taşıyan Göksu Irmağı'na hayranlığımı ve derin saygılarımı sunuyor, yerlere kadar eğilerek selamlıyorum onu!

Mehmet Ali & Akşamsefası

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2022/ŞUBAT

Bazen Büyük Yayınevi Olmak da Yetmiyor

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Bazı kitapları, bazı yazıları bir vesile ile yeniden okumak gerekiyor. Kişisel düşüncem Mustafa Kemal olmasaydı ne Cumhuriyet ne de diğer devrimler olurdu. İran-Pakistan karışımı bir ülke olur çıkardık. Kısaca bu kadarını söyleyebilirim. Hele bu kitapta Fikret Başkaya hocanın dediklerine hiç katılmıyorum.

Yapı Kredi Yayınları bu ülkenin en büyük yayınevlerinden biri. Bastığı kitapların büyük bir bölümünü beğenirim. Fiyat politikasını da beğenirim; nitelikli eserleri çoğu yayınevine göre daha uygun fiyatla sunar okuyuculara. Çevirileri, çevirdiği eserler genellikle iyidir. Ama işte bazen büyük yayınevi olmak da yetmiyor. Yakın zamanda Yapı Kredi Yayınları büyük kurtarıcı Atatürk'ün, Türk tarihçiliğinin önemli kaynak-

Mehmet Ali & Akşamsefası

larından biri olan *Nutuk*'unun gösterişli bir baskısını yayınladı. Kalın, oturaklı bir cilt... Fiyatı da baskı kalitesine göre nispeten uygun. Ancak açıp ilk sayfadan başlayarak içine hızla göz attığımızda büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığı yaşıyoruz. Çünkü bu baskı *Nutuk*'un ilk halinin aynısı. O günkü Osmanlıca dil aynen korunmuş. Örneğin yıllar bile o günkü takvim kullanımına göre verilmiş. Hepimizin bildiği o ilk cümle şöyle örneğin: *"1335 senesi Mayıs'ının on dokuzuncu günü Samsun'a çıktım."* 1919 yılı demeye bile gerek görmemişler. Yine ilk sayfadaki bazı bölümler şöyle: *"Bi'lahare elde edilen mevsuk ma'lumat ve vesaik ile teeyyüd etti ki İstanbul Rum Patrikanesi'nde teşekkül eden Mavri Mira Heyeti (Vesika 1)..."* Rastgele başka bir sayfadan başka bir alıntı da şöyle örneğin: *"Bu tarihten on beş gün sonra idi. Kazım Karabekir Paşa'dan 17 Teşrinievvel 335 tarihli şu telgrafı aldım:" (s.147) Teşrinievvel* Ekim ayı, 335 de 1919 yılı oluyor. Ama bunu böyle okumak için el altında bir Osmanlıca-Türkçe sözlük bulundurmak gerek. Kazım Karabekir'in telgrafı metinde şöyle devam ediyor: *"Mıntıka-i acizede arzu-yı millinin temin ve tatbiki için son noktaya kadar askerlikten ve silsile-i meratibden ayrılmamak cihetini, atinin zabt ü rabtı için dahi elzem görüyorum. Cür-etle basiretin mecz edilmediği yerlerde ve işlerde..." (s.147)*

Görülüyor ki dönemin ağır, ağdalı Osmanlıcası korunmuş. Peki Yapı Kredi bu baskıyı kim için ve ne için bastı? Kim okusun istiyor? Belli başlı büyük kitabevlerinin vitrinlerinde ve raflarında yer aldığına göre günümüz okuyucularına yönelik bir eser; peki bu ağır Osmanlıcayı anlamayı kimden, kimlerden bekliyor? Neo-Osmanlıcılığın Atatürk'ü ve Cumhuriyetin bütün kazanımlarını nerdeyse sildiği bir dönemde Osmanlıcı akıma bu büyük taviz neden verilir? Her fırsatta Cumhuriyetin değerlerinin yanında olduğunu bildiren bir büyük sermaye grubuna ait bir yayınevinin bu büyük tavizi ne düşünceyle olursa olsun kabul edilemez. Yapı Kredi'nin mutlaka günümüz Türkçesiyle aynı kalitede bir *Nutuk* baskısını piyasaya vermesini bekliyorum. Aksi halde kişisel Yapı Kredi Yayınları boykotumu başlatıyorum. Daha önce de kişisel nedenlerden dolayı Kırmızı Kedi Yayınları boykotu başlatmıştım. Bana göre "büyük" yayınevi olmak çok kitap basmak, yelpazeyi geniş tutmak, çok para harcamak ile olmuyor. Hem Kırmızı Kedi'yi hem de Yapı Kredi Yayınları'nı yayın çizgilerini, yayın politikalarını değiştirene kadar kişisel olarak protesto ediyorum ve tek kişilik boykotumu başlatıyorum. Katılım beklemiyorum!

2021'DE BAŞLAYIP BİTİREMEDİĞİM KİTAPLAR-2: STEPHEN KİNG VE YALÇIN KÜÇÜK

2021 de birçok kitaba başladım ve bitiremedim. Bunun en önemli nedeni sürekli okumak istediğim başka kitaplarla karşılaşmam ve elimdekini bırakıp diğerine başlamam. Bir tür maymun iştahlılık söz konusu. Bitiremediğim kitaplardan biri de Stephen King'in *Kubbenin Altında* adlı kalın romanı (Altın Kitaplar Yayınevi, 1023 sayfa). Stephen King popüler yapıtların yazarı olarak bilinir genellikle ama örneğin *Yeşil Yol, Esaretin Bedeli* gibi sinema tarihinin en iyi yapıtlarından bazıları onun eserlerinin uyarlamasıdır. *Yeşil Yol* roman olarak da bana göre mükemmel bir eserdir. Örneğin *22/11/63* de çok beğendiğim bir romandı. Bilindiği üzere 22 Kasım 1963'te ABD başkanı Kennedy suikast sonucu öldürüldü. Bu olay sayısız film ve kitaba da konu olmuştur. *22/11/63*, bir zamanda yolculuk fikrine dayanıyordu ve Kennedy öldürülmeseydi ne olurdu üzerine son derece ilginç devam yollarını çok güzel motiflerle işliyordu. Buradan tekrar bu romanı öneriyorum.

22/11/63'ün dayandığı "Öyle olmasaydı ne olurdu?" sorusu hep heyecan verici olmuştur. Bu tür sorular tarih bilimi açısından aslında hoş karşılanmaz ama sorması da, üzerinde spekülasyon yapılması da eğlencelidir. Tesadüf eseri böyle bir soruyla

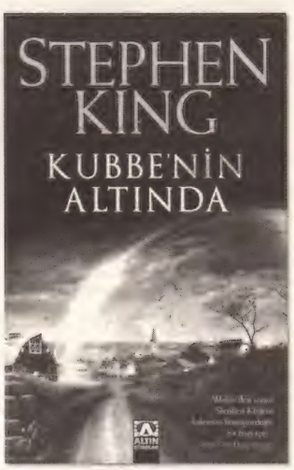

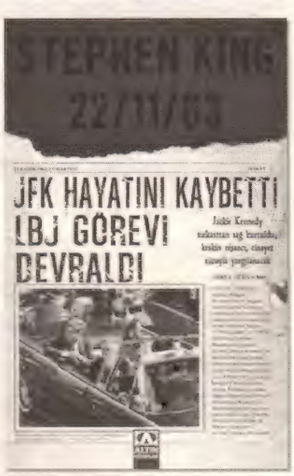

akademik düzlemde de karşılaştım son zamanlardaki okumalarımda. Yalçın Küçük'ün 1989'da *Ekin Belleten* dergisinin ikinci sayısında yazdığı "İki Abartma ve Bir Ayırma" adlı yazısını zaman zaman tekrar okurum. Bu yazıda Yalçın Küçük düşünsel bir deney yapıyor ve şöyle söylüyor:

"Düşünsel deney şöyle formüle edilebilir; Türkiye'nin Birinci Savaşa girmediği ve dolayısıyla düşman tarafından işgal edilmediği varsayıldığında, Kemal Paşa ve kadrosu tarihten çıkarıldığında, İkinci Savaş arifesinde Türkiye nereye gelebilirdi?"

Çok ilginç bir düşünce deneyi. Stephen King'in *"Kennedy öldürülmeseydi ne oldurdu?"* sorusunu irdelemesine benziyor. Yalçın Hoca'nın yaptığı düşünsel deneyin sonuçları şöyle:

"Bütün bunlardan savaşa girmemiş bir Türkiye'de Kemal Paşa misyonu olmasa da Türkiye'nin pek çok yeni kurumu deneyebileceği sonucunu çıkarıyorum."

Son derece önemli bir düşünsel deney. Ancak püf noktası şu: Acaba Mustafa Kemal olmasaydı 1920'lerin sonu ve 1930'lu yıllar boyunca yapılan örneğin demiryolu yapma, yerli sanayi kurma çalışmaları belki yine olurdu ama Cumhuriyet ilan edilir miydi? Peki Halifelik kaldırılır mıydı? Harf devrimi yapılır mıydı? Benim bu sorulara yanıtım kesinlikle hayır. Kurumlar, süreçler, eğilimler önemli ama Mustafa Kemal olmasaydı birçok modern atılım gerçekleşmezdi. Bunu uzun uzun tartışmak mümkün. Örneğin son halife Abdülmecit'in Vahdettin'den sonra Padişah olduğu bir Türkiye'de birçok modernleşme atılımı yapılabilirdi kuşkusuz ama Osmanlıcılık fikrinden Türk ulusu fikrine bu kadar hızlı geçilir miydi? Cumhuriyet hangi toplumsal sınıfların baskısıyla ilan edilebilirdi? Bu sorulara hemen

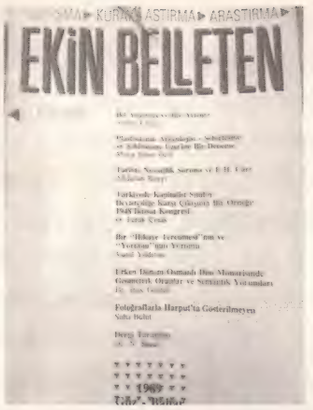

"Düşünsel deney şöyle formüle edilebilir; Türkiye'nin Birinci Savaşa girmediği ve dolayısıyla düşman tarafından işgal edilmediği varsayıldığında, Kemal Paşa ve kadrosu tarihten çıkarıldığında, İkinci Savaş arifesinde Türkiye nereye gelebilirdi?"

olumlu yanıt vermek zor.

Aslında Türkiye ile ilgili bu tür senaryoları tartışan bir kitap yok değil. Yıllar önce 2000 yılında Aykırı Yayınları "Eğer Öyle Olsaydı" üst başlığıyla bir dizi kitap yayınlamıştı. Bunlardan biri de Türkiye ile ilgiliydi. *"Başka Bir Tarih, Başka Bir Türkiye"*. Stephen King'ten ve Yalçın Küçük'ün andığım yazısından söz ederken bu kitaptan söz etmemek olmazdı. Zamanında çok tartışılmadı aslında. Çok ilginç başlıklar ve yazarlar var kitapta: Orhan Koloğlu: *Osmanlı İmparatorluğu 1. Dünya Savaşı'na Girmiyor, Enver Paşa 1913'de Babıali Baskınında Ölseydi...*, Fikret Başkaya: *Saltanat ve Hilafet Sürüyor, Mustafa Kemal Çanakkale'de Ölseydi...*, Seyfi Öngider: *Padişahım Çok Yaşa, Mustafa Kemal Harbiye Nazırı Olsaydı...* Hepsi birbirinden ilginç başlıklar. Bazı kitapları, bazı yazıları bir vesile ile yeniden okumak gerekiyor. Kişisel düşüncem Mustafa Kemal olmasaydı ne Cumhuriyet ne de diğer devrimler olurdu. İran-Pakistan karışımı bir ülke olur çıkardık. Kısaca bu kadarını söyleyebilirim. Hele bu kitapta Fikret Başkaya hocanın dediklerine hiç katılmıyorum. Şimdi bu kitabı nasıl buluruz diyenlere not: Son derece ilginç bu kitap Nadir Kitap sitesinde var ve sadece 3-5 TL gibi fiyat biçilmiş. İçeriğine göre çok çok ucuz. Kaçırmayın derim. Bakalım bu yazıyı okuyanlardan hangi şanslı okuyucu bu kitabı sipariş edip bu birbirinden ilginç yazıları okuma şansına sahip olacak.

Ben yıllardır akademik yapıtları okuduğum dönemlerde kısa aralar verdiğimde Stephen King'in bir eserini elimin altında bulundururum. *Kubbenin Altında* başlayıp bitiremediğim kitaplar arasında en önde geleni, belki de 3-4 kez baştan başlayarak yeniden okumayı denedim ama bitiremedim. Bitireceğim. Çünkü roman çok ilginç bir fikir üzerine kurulmuş. Birdenbire bir şeffaf küre bir kasabanın üstünü kaplıyor ve o bölgeyi izole ediyor. İçerdekiler dışarı çıkamıyor, dışardakiler içeri giremiyor. Kasabadakilerin, dışarda kalanların çabaları romanın ana eksenini oluşturuyor. Biraz uzun tutulmuş ve çok fazla yan öykü var ama asıl sorun dışardan izole olan toplum kesimlerinin tavırlarında değişim. Bu açıdan William Golding'in ünlü romanı *Sineklerin Tanrısı*'nın ana izleğini çağrıştırıyor. Bitirince karşılaştırmak mümkün olacak.

2022'nin ilk günlerinde yeni bir yazar keşfettim ve Türkçe'deki kitaplarının hepsini hemen sipariş verdim. Bu yazarın kim olduğu ve okuduğum eserleri hakkındaki düşüncelerim sonraki sayıya kalsın.

2022'de de bol kitaplı günler dilerim.

BAKIŞ

■ MUSTAFA GÖKSOY

Gündelik yaşam
Hep yaşama biçimi olurken
Kendini dayatan anlayış bu
Oluş süreç donuklaşır zihinlerde

İyinin kötünün içinden ötesinden
Kurtulmak istersen önyargılarından
Kim nerde nasıl savrulursa savrulsun
Suç özgürlük hapishane deviniminden
Durup baktığın yerden sorumlusun

Yeniden düşünülerek okunan düşünceler
Birbirini aşan birikimle beslenir
İnsanı insana meraklandıran eylem bu
Kim nerde nasıl yaşarsa yaşasın

Yetkin bilinç
Hep tarih bilincinde kurar kendini

Leonardo da Vinci

FELSEFE ÖRGÜSÜ DİLİMİZ

Bulanık karışmış kafaların
Yanlışa konuşan sorularından
Anlaşılmaz dil sevgisinde kavramlar
Anlam yağmur sıcağında üşür

Görülmez güzellikleri dolaşan
İnsanı insana götüren içim
Ortak çiçeklenen tomurcuklar
Bu sevdaya körüklenen direncim
İçimin bütün kapılarını açıp
Kilit vurdum parçalı yaklaşımlara
Kavramların felsefi bilincine yeşerdim

İnsanı araştıran anlama giden
Düşüncenin diriliğine ısınır

Mehmet Ali & Akşamsefası

SAFA ÖNAL'IN TARIK AKAN'LI MELODRAMLARI:

TOPLUMCU DEĞİL AMA TOPLUMDAN

■ HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Safa Önal'ın bu duygusallığı 70'lerde, Ertem Eğilmez'in yıldızı olarak bilinen Tarık Akan'la da kesişiyor. Umut Dünyası (1973) ve Aşk Dediğin Laf Değildir (1976) filmlerinden söz ediyorum. Akan'ın hızlı, Önal'ın olgun çağı verimli bir çatışma yaratıyor. Tabii "galip" gelen Önal oluyor çünkü Akan'ı Eğilmez'in Canım Kardeşim filminden sonra hırpalayarak seyirci karşısına çıkaran ilk yönetmen...

Safa Önal Yeşilçam'ın senaryo fabrikalarından sayılan önemli bir sinemacımız ve yönetmenliğe soyunduğu 69 yılından itibaren Zeki Müren'den Ayhan Işık'a, Sadri Alışık'tan Orhan Gencebay'a birçok yıldızla çalışmış. Önal bu tarihten sonra dram, melodram bazen de arabesk türlerde eserler vermiş. Daha geriye gidip senaryolarına baktığımızda da aynı tarzı sürdürdüğünü görüyoruz. Örneğin 60'ların ortasında *Altın Çocuk* gibi neşeli ve bol aksiyonlu ajan filmleri yerine yine kara filme göz kırpan duygusal bir anlatı tutturuyor. Kısacası *Erikler Çiçek Açtı, Ölüm Saati* vb. filmlerle polisiyeleri de kendi çizgisine uyduruyor! Şüphesiz komedi öykülerinde de yer almış Önal ancak esas ağırlığını duygusal filmlerde bulduğunu söyleyebiliriz. Önal'ın bu duygusallığı 70'lerde, Ertem Eğilmez'in yıldızı olarak bilinen Tarık Akan'la da kesişiyor. *Umut Dünyası* (1973) ve *Aşk Dediğin Laf Değildir* (1976) filmlerinden söz ediyorum. Akan'ın hızlı, Önal'ın olgun çağı verimli bir çatışma yaratıyor. Tabii "galip" gelen Önal oluyor çünkü Akan'ı Eğilmez'in *Canım Kardeşim* filminden sonra hırpalayarak seyirci karşısına çıkaran ilk yönetmen... Üstelik Eğilmez'den farkı Akan'ı kendi evinde, aşk temasında gafil avlaması!

Adlarıyla dahi mesaj veriyor bu filmler. Aşk Dediğin Laf Değildir adıyla söyleyecek sözü olduğunu savlayıp bir itirazı ortaya koyarken Umut Dünyası Franco Zeffirelli'ye ait *Romeo ve Juliet* filminin afişini kopyalayıp yalnız görsel tasarımı değil sloganı da alıyor ve "No ordinary love story" ifadesini "bu normal bir aşk filmi değildir"e çeviriyor. Akan "normal aşk" filmlerinin hatta eğlenceli, bol aldatmalı, sevip kaçmalı filmlerin yıldızı olduğundan onu normal bir aşk filminde oynatmamak "hırpala-

Mehmet Ali & Akşamsefası

mak" anlamına geliyor.

Filmlere geçeceğim fakat iki noktaya dikkat çekmek istiyorum. İlki şu: afişteki kopyala-yapıştır türünden açıklamayı bir kenara bırakırsak, filmin tanıtımını yapanlarda nasıl böyle bir intiba uyanmış? Neden bu tarz bir pazarlama stratejisi izlenmiş? Yani Türk sinemasında ve genel bağlamda ticari sinemalarda aşkın melodramla özdeşleştiğini, üstelik bu duygusal çağrışımın antik anlatılara değin uzandığını biliyoruz. Normal aşkın karşıtını, tüm sinemasını "normal aşk" filmleri üzerinde yükselten bir yönetmen mi ortaya koyuyor? Hadi gözünü kararttı diyelim fakat anormal süsü verilen bu filmler de gayet şematik ve melodram türün vasıflarını taşıyorlar. Tam burada yeni bir değerlendirmenin bahsini açmalı: Toplumsal melodram.

Diğer nokta, döneme dair siyasi rüzgârın bu filmlerde bir biçimiyle hissedilmesi. Aslında sınıfsal çelişkiyi veya emekçilerin tatlı-tatsız hayal dünyalarını kastetmiyorum. Toplumda bir geçerliliği olan canlı kanlı tipler çıkıyor karşımıza. Örneğin Canım Kardeşim'de Metin Akpınar'ın canlandırdığı Kancı Mehmet Ağa'yı Aşk Dediğin Laf Değildir'de fazlalıkları atılmış olarak plajdaki büfeyi işleten Necmi vasıtasıyla görüyoruz. Asalak, işçi sınıfını parçalayan, tüm geri yanları besleyen karakterler bunlar ve bir yönüyle sınıf mücadelesindeki zaafları, saflara sızmış sülükleri açığa vuruyorlar. Bu iki saptamadan hareketle Önal'ın Tarık Akan'lı melodramlarında (bilinçli-bilinçsiz) toplumsal bir damar olduğunu söyleyebiliriz.

AŞK DEDİĞİN LAF DEĞİLDİR: İKİ SÜPER DRAM BİRDEN

Filmleri yazmaya tersten, Aşk Dediğin Laf Değildir'den başlayacağım çünkü bu film Akan'ın kafasının iyice karıştığı bir dönemde, 76'da çekilmiş. Biliyoruz, Akan 70'lerin ikinci yarısında Arzu Film imajını yıkarak Yılmaz Güney ve Yavuz Özkan ile çalışmaya, dönemin toplumsal içerikli filmlerinde boy göstermeye başlıyor. Ancak bir kez daha ifade etmekte yarar var: Yazının konusu filmler ve adını sıkça andığımız Canım Kardeşim 70'lerin siyasal atmosferinden etkilenmekle birlikte toplumsal eleştiri filmleri arasına yazamayacağımız, ticari kaygısı ve ana akım niteliği ağır basan filmler.

Aşk Dediğin Laf Değildir filmi Yakup'un gönül maceraları etrafında dönüyor. Yakup (Tarık Akan) İstanbul'da bir plajda (Pendik'te Madalyon Plajı) kabinecidir. Sünger avlayarak geçindiği memleketi Marmaris'ten dört sene evvel göçüp günü birlik geçim koşullarına alışmıştır. Bir yandan şezlongları, kabinleri kiralarken bir yandan balıkçı Stelyo için balık tutmaktadır. Yazları ayrı kışları ayrı bir düzen kurmuştur

Karakterli bir genç olan Yakup tüm yakışıklılığına karşın hovardalık etmez ve plaja her sabah annesiyle gelen Serpil'le ilgilenir. Serpil (Sevda Aktolga) çocukluğunda geçirdiği felçten dolayı aksamakta, koltuk değneğiyle yürüyebilmektedir. Annesi içten içe kızını düşünüp tasalanır çünkü o da yakışıklı ve avare Yakup'un kızını üzeceğinden emindir. Bir gün beklenen olur ve plajın işletmecisi fabrikatör Naci Bey'in kızı Belma (Harika Değirmenci) plaja ayak basar. Arkadaşlarıyla gelmiştir, macera aramaktadır. Yakup'tan etkilenen genç kadın plaja ziyaretlerini sıklaştırır. Bu durum ailesinin ve züppe arkadaşlarının hoşuna gitmez. Belma yine de yoksul hayatı göze alır ve Yakup'un kaldığı kulübeye yerleşmek ister. Yakup ise Belma'yı henüz geldiği gün geri gönderir. Ayrı dünyaların insanlarıdırlar! Belma eski yaşamına dönerken Yakup ise aşkını herkesin içinde itiraf eden Serpil ile evlenir, film de düğün ve Belma'nın üzüntüyü yenip hayata karışmasıyla son bulur.

"KIZIMI BU HAYATTAN MAHRUM ETMEYE NE HAKKIN VAR"

Önal'ın filminde "iki süper dram", Serpil'in Yakup'a amansız ilgisi ve Yakup'un Belma'yla imkânsız ilişkileri birbirini tamamlamaktadır. Yakup hayal kırıklığına uğrayınca bir diğer hayal kırıklığını tamir eder fakat nihayetinde aşk yenilir ve gerçekler galip gelir. "Aşk dediğin laf değildir" ifadesi Naci Bey tarafından Yakup'u yıldırmak için evinde gezdirerek Belma'nın alıştığı lüks hayatı teşhir ettiği sahnede geçer. Naci Bey (Yılmaz Gruda) aşkın gelip geçici olduğu, mutluluğu ancak yaşam standartlarının belirleyeceğini vurgular. Yeşilçam'da sık rastladığımız bir ikna yönteminden kapı açan Naci Bey diğer yandan hayli gerçekçi çizilmiştir. Yakup'u evinde ağırlayan Naci Bey odaları gezdirir, Belma'nın hayatını gösterip sınıf propagandası yapar, burjuvazinin gücünden söz eder, ancak Yakup'a para teklif etmez mesela. Belma babasının para verdiğinden şüphelense dahi filmde böyle bir teklif yapılmamıştır. Naci Bey, *"Kızımı bu hayattan mahrum etmeye ne hakkın var"* diye sormuş, Yakup cevap verememiştir. Yakup'un "Siz aşktan, sevgiden ne anlarsınız" şeklinde çıkışmayışı, yine Naci Bey'in kaba kuvvete başvurmak yahut parayla satın almayı denemek yerine çözümü zamana bırakması dikkat çekicidir ve melodramın toplumsal

(gerçekçi) yanını güçlendirir. Yakup susarak haddini değilse de sınıfını bilmiştir. Sınıfı bilmek, tek başına çelişkiyi teşhir etmez ancak aşkın beyazperde aracılığıyla sınıflar üstü bir sömürü aracına dönüştürülmesini kısmen engeller. Önal filmde abartıya kaçmaz, gözyaşları sel olup aksın istemez. Bu dengeyi aşk üçgenindeki tüm taraflara ölçülü duygular yaşatarak sağlar. Serpil finale doğru hıçkırıklara boğulur, ajite haldedir fakat durumu bir patlamanın doğal sonucudur. Yakup ve Belma yemeden içmeden kesilir ancak aşk acısına yenilip yeni bir adım atmaz, işi daha da zorlaştırmazlar. Zaten bu yaklaşım Aşk Dediğin Laf Değildir'i farklı bir düzleme taşımaktadır.

NECMİ'DE CİSİMLEŞEN DOĞAL KÖTÜLÜK VE YAŞAYAN ÖLÜLER

Necmi (Tuncer Necmioğlu) filmin görünmez başrollerindendir, belki Belma'dan bile daha fazla repliği vardır ve her meseleye burnunu sokar. Yakup kendi halinde yaşamını sürdürürken Necmi işlettiği büfeden taciz ateşini hiç kesmez. İlkin Stelyo'yu kıskanır ve Yakup'un ona kölelik ettiğini söyler. Bu yanıltıcı bir çıkıştır çünkü Necmi insanlara acıyacak tıynette biri değildir. Zamanla Yakup'un Serpil ile ilişkisini aşağılamaya başlar, dedikodu kazanının altını harlayıp durur. Onu frenlemeye çalışan karısını da azarlayıp dövmekle korkutur.

Necmi filmdeki en toplumsal karakterdir, bu yüzden plajın orta yerine kurulmuş büfesi bir bakıma anlatıdaki konumuna işaret etmektedir. Necmi her gelişmeden haberdardır, güçlünün yanında yer almakta gecikmez, pozisyonunu yaşadığı her olayda güncelleme ihtiyacı duyar. Gerektiği takdirde dere geçerken at değiştirmekten kaçınmaz. Yakup'u ne kadar aşağılasa da Belma ile evleneceğini duyunca hemen çark edip yaltaklanır. Fiziksel tehditten ve dışlanmaktan çekinmektedir Necmi. Yakup ona sınırlarını hatırlattığında geri adım atar ve bu geri adımı ders çıkarmaya değil, daha güçlü bir biçimde ileri atılmak için kullanır.

Necmi filmde esas trajediye karşılık gelmektedir. Ne Serpil gibi sakattır ne Yakup gibi aşk acısı çeker ama o daha büyük bir dertten mustariptir. Necmi yaşayan bir ölüdür! Tüm zamanını kıskanarak, kendinden üstün gördüklerini aşağılayarak geçirir, kininde boğulur. Plajda büfe işletir ama o yaşamın değil çürüyen bir esnaflık müessesesinin parçasıdır öyle ki insanların yanında yemek getirmesinden dahi rahatsızdır. Rahatsızlığını defalarca dile getirir. Necmi çıkarsız yaşayamadığından yaşayan bir ölüye dönmüştür. Bu hali müthiş bir toplumsallık barındırır ve lümpenliğin altını çizer. Bu yönüyle Canım Kardeşim'deki Kancı Mehmet Emmi'ye benzer Necmi, topluma yerleşmiş kötülüğün temsilidir ancak karikatürize düzeyi aşarak gerçekliğini hissettirmiştir.

UMUT DÜNYASI: "NORMAL BİR AŞK FİLMİ DEĞİLDİR"

Önal'ın 73 Tarihli filmi Umut Dünyası Tarık Akan ve Halit Akçatepe'nin "aşksız bir melodram" olan Canım Kardeşim'de buluştukları yıl çekilmiş. Zaten Akçatepe'yi Umut Dünyası'nda da küçük bir rolde, seyyar gazete bayisi rolünde izliyoruz. İkili arasındaki enerji bakımından Akçatepe'yi görsek hiç yadırgamayacağımız işçi arkadaş Mustafa rolündeyse Bülent Kayabaş var. Önal senaryo gereği uyanık ve bitirim karakter ihtiyacını böyle bir oyuncuyla gidermek istemiş olabilir.

Umut Dünyası toplumsal karakterlerinin yanı sıra doğrudan toplumsal bir meseleyi odağına alarak yurtdışına işçi göçünü işleyen bir film ve Yeşilçam kolaycılığına belli bir mesafe koyuyor. Doğrusu, ince eleyip sık dokumadan "bir naif sevgi yorumu" diyebiliriz filme dair. Önal, Umut Dünyası'nda, afişine "bu normal bir aşk filmi değildir" yazdıracak bir sevgiyi yorumlarken umutları, yoksulun emeğini çarpıcı bir biçimde aktarmış ve naifi etkileyici bir çerçevede kullanmış.

İKİ ÇIPLAK BİR HAMAMA, İKİ UMUTSUZ BİR HAYALE!

Umut Dünyası kısaca Avustralya'ya gitmek hayaliyle para biriktiren matbaa işçisi Ahmet'in (Tarık Akan) bir sabah penceresi önünde bayılan Zeynep'i (Necla Nazır) adım adım yaşamına sokma hikâyesi... Kendine yetecek kadar yaşayan Ahmet ihtiyaçlarını minimize ederek hayali peşinde sürüklenmektedir. Annesiz büyümüş, babasını da iki yıl evvel yitirmiştir. Bu bakımdan köksüzdür. Diğer işçiler gibi Almanya'ya gitmektense Avustralya'yı aklına koymasının sebebi şartlarının daha iyi olduğunu düşünmesidir. Bir arkadaşının tavsiyesi ve çevreden duydukları yahut çevirtip okuduğu tanıtım metinlerinden "daha iyi koşullar"a kesin olarak inanmıştır. Uçağa parası yetmeyeceğinden gemiyle seyahat etmeyi planlamakta, kıt kanaat geçinmesine karşın haftada 200 lira artırmaktadır.

Ahmet düğün davetiyesi ve ilanlar basan küçük bir matbaada, iki işçi arkadaşı ve patronu Fuat Sami ile çalışırken, Hacer adında yaşlıca bir kadın-

dan kiraladığı bodrum katta yaşar. Hacer de anası babası Almanya'ya işçi giden torununu büyütmektedir. Umut ile çilenin hemhal olduğu bu hayat bir sabah Zeynep'in damdan düşercesine dâhil olmasıyla değişir. Yanında çalıştığı Madam Ester tarafından hırsızlıkla suçlanıp kovulan Zeynep yağmurda kaldığı için hastalanmıştır. Ahmet Zeynep'i iyileştirmeye çalışır. Zamanla birbirlerine alışırlar ve Ahmet yaşadığı evi benimsemeye başlar, yaşantısına çekidüzen verir.

Mahalle baskısı sonucu evlenirler. Bu evlilik Ahmet'i bir ailenin parçası kılarken Avustralya hayallerinden giderek uzaklaştırır. Zeynep hamile kalır. Bu mutlu haberle biletleri erteleyen çift çocuğun ölü doğmasıyla yıkılır. Özellikle Zeynep günlerini boş beşiğe bakarak geçirirken Ahmet bu kez yas havasını dağıtmak için biletleri iade eder ve geri aldığı parayla lüks bir gazinoya gidip eğlenirler. Zeynep biletlerin satıldığını öğrenince evi terk eder. Film Ahmet'in Zeynep'i araması, yaşadığı gelgitler ve çiftin kavuşmasıyla son bulur.

NORMAL'İN ETRAFINDA ÇELİŞKİLİ BİR SEYİR

Umut Dünyası, matbaa işçisi Ahmet, oğlu ile gelini Almanya'ya göç etmiş Hacer Teyze, güvencesiz Zeynep örneklerinde olduğu üzere toplumsal nitelik taşıyan, diğer bir deyişle ayakları yere basan karakterler barındırmasının yanı sıra gerçek ilişkileri daha samimi bir dille aktarıyor. Bir bakıma toplumsal karakterleri, ilişkileri ve meseleleri duru bir gayretle işlemekte Umut dünyası... "Bu normal bir aşk hikâyesi değildir"den bunu anlayabiliriz. "Normal" yani norm halini almış şablonlardan hareket edilen bir aşk sömürüsüne yer verilmiyor filmde; nedir ki filmin temel motifleri samimiyet ve iyi niyette de aşırıya kaçıldığını görüyoruz. Ahmet'in Zeynep'le geliştirdiği dostluğun çaresizlik temelinde bir dayanışmadan doğrulduğu anlaşılıyor ancak evliliğe uzanan süreçte cılız itirazlar dışında iniş çıkışlar, gerilimler izlemiyoruz. Çocuğun doğum sırasında ölümü ise her tür ilişkiyi sarsacak bir trajedi.

Önal'ın filminde olay örgüsünden kaynaklanan bir çelişki dikkat çekiyor. Ahmet ile Zeynep evlendiklerinde kurdukları düzenin doğası gereği yuva'ya bağlanıyor, gurbete gitme idealinden uzaklaşıyorlar. Zeynep'in anında hamile kalması Yeşilçam aceleciliğine yorulsa da hoş görülebilir. Olayların doğal akışını bozup dinamizmi zedeleyen esas sıkıntı ise dostluktan aşka evirilen ilişkinin giderek nedensellikten uzaklaşması... Örneğin Ahmet evi terk eden Zeynep'i günlerce arıyor, bulamıyor. Vazgeçip gidecekken bir köşede el sallayan eşini görüyor, son anda gemiden atlıyor. Hayal olduğunu kavrayınca bir dubaya çöküyor. Ansızın Zeynep beliriyor, mutlulukla sarılıyorlar ve film bitiyor. Buradaki sarılmaya, Ahmet'in vapurda kalan kuşu Garip'e "Bir gün onunla geliriz, belki seni buluruz" sözleriyle veda etmesine döneceğim, fakat ilk elden yönetmenin umutların yıkılışı anlamına gelen seyahatin iptalini temellendiremediğini görüyoruz.

Filmdeki diğer bir sıkıntı da ilk yarısı ile ikinci yarısı arasında kopukluğa varacak farklar barındırması... İlk yarıda Ahmet, çevresiyle sınırlı ilişki kurup, sosyalliği dahi ayak bağı görürken ikinci yarıda ve özellikle finale doğru herkesçe sevilen, kollanan bir adam oluyor. Evlenmesi ve yaşadığı trajedi bu durumda rol oynuyor şüphesiz, halk nazarında önce olumlu (evli barklı) bir pozisyona yükseliyor, ardından acınacak hale düşüyor. Yine de patron Fuat Sami gibi soğuk, eski kafalı bir karakterin bile pamuk dedeye dönmesi inandırıcı sayılmaz. Mahallenin çifte yaklaşımı da ilginç... Zeynep Ahmet'in evinde misafirken ters gözle bakan, hakaret eden bakkalından manavına herkes düğünle birlikte dayanışma sergilemeye başlıyor. Dolayısıyla evlilik Ahmet'in Avustralya hayalini yıkmakla kalmıyor aynı zamanda yakın çevrenin tutumunu da akla kara biçiminde ikiye

Umut Dünyası Franco Zeffirelli'ye ait Romeo ve Juliet filminin afişini kopyalayıp yalnız görsel tasarımı değil sloganı da alıyor ve "No ordinary love story" * ifadesini "bu normal bir aşk filmi değildir"e çeviriyor.

Mehmet Ali & Akşamsefası

ayırıyor. Ahmet kendi halinde çalışıp gurbete gitme hayali kurduğunda yalnızca akşamları selam verilen veya birlikte eğlenmeye çağrılan biriyken bir kadınla yaşamaya başlaması özel hayatını müdahaleye açıyor. Umut Dünyası'nın bu türden toplumsal ilişkileri olay örgüsüne başarıyla yedirdiğini fakat incelikli işlemediğini, uçlarda gezindiğini söyleyebiliriz.

"MUTLU" VE TARTIŞMALI BİR SON

Umut Dünyası'nın final sahnesi "mutlu son" görüntüsü taşısa da okumalara açık... Sinemada -klasik anlatıda- son sahneler bir bitimi ifade etmekle birlikte seyircinin zihninde sürüp gider. En kapalı sonlarda dahi mümkündür bu durum. Söz gelimi başkahraman(lar) öldüyse ölümün ne uğruna gerçekleştiğini düşünür, aynı uğrun paydaşlarını tartışmaya başlarız. Ahmet ile Zeynep de limanda kavuşurlar fakat bir dönüşten değil, vazgeçişten dolayı gerçekleşir buluşma. Liman hem gurbet hem sılayı çağrıştıran yönüyle rol oynar oysa ne gidilmiş ne dönülmüştür. Eninde sonunda bir buluşma yaşanmıştır. Bu buluşma, sınırdan dönüştür ve bir anlamda filmin tercihini de açıklamaktadır. Önal Avustralya hayallerini, genel ifadeyle gurbette çalışma pratiğini sıcak mahalle ilişkileri, evlilik kurumunun bağlayıcılığı ve aşkın samimiyetine boğdurmuş, o dönem sılada kalanların şikâyetlerine tercüman olmuştur. Acı Vatan'ın adı değişse dahi tadı değişmemekte, geride kalanların doldurduğu çile tükenmemektedir. Öte yandan sunduğu cazip koşullar nedeniyle "ekonomik dayatma" halini almıştır gurbet. Örneğin Almanya yerine Avustralya hayalleri kurulması, gazetelerde bu ülkeye dair propaganda yapılması yurtdışında çalışma imkânının ve seçeneklerin çoğaldığını anlatır bize. Umut Dünyası ise melodram karakterine uygun düşen bir çıkışsızlığa sürükler seyirciyi. Tüm teşviklere, somut adımlara karşın Ahmet'in Avustralya'ya gidemeyeceğini henüz ilk sahnelerden hissettirir. Filmin adı Umut Dünyası'dır ve bu ad bir anlamda gerçekleşmesi imkânsız tasarıları, hülyaları çağrıştırmakta, insan iradesini inanç seviyesine indirip atıl bırakmaktadır. Finaldeyse film boyunca içten içe tırmanan umutsuzluk yıkılır, açığa çıkan enerjiyle evcil sılaya dair ehil umutlar yeşerir. Gurbet hayali ölü doğan çocukla aynı kaderi paylaşırken yeni yaşamın sılada kurulacağı, yeni umutların burada ve "buralı kalarak" besleneceği bildirilir. Finaldeki sarılmanın böyle bir anlam taşıdığını ileri sürebiliriz. Kollarını açıp Ahmet'e sarılan Zeynep değil de evden uzaklaşmaya çalışan yavrusunu ikna etmiş, maceradan döndürmüş Vatandır sanki!

ÖNAL-AKAN İŞBİRLİĞİ: TOPLUMSAL MELODRAM(!)

Toparlarken Aşk Dediğin Laf Değildir ve Umut Dünyası filmlerinin Safa Önal'dan ziyade Tarık Akan'ın kariyerinde ayrıksı durduğunu belirtmeliyiz. Bu filmler, Önal filmografisi için yorumlarsak toplumcu bir bakış taşımamasına karşın siyasi atmosferin etkisiyle "toplumla ilişki kuran filmler" şeklinde anılabilir.

"Toplumcu değil ama toplumdan" vurgusu ise esasen Tarık Akan'ın sonraki dönemini haber veriyor. Akan'ın oyunculuğunu en kaba hatlarıyla "bıyıklı ve bıyıksız" diye ayıranlar bebek yüzüne atıf yapıp apolitik bir portre yakıştırır. Bu iki filmde aksi bir eğilim dikkat çeker. Akan aşkıyla her güçlüğü aşamayan bir karakter çizerek Canım Kardeşim filmindeki sade insanı anımsatır. Bu melodramları ayrıca toplumsal bakımından inceleyebiliriz. Aşk Dediğin Laf Değildir'de sınıf bilinci son derece örtük ve Yeşilçam'a özgü bir basitlikte aktarılır. Yakup "ayrı dünyaların insanıyız" repliğini ete kemiğe bürümese bile bir zengin kadınla ilişki yürütemeyeceğini anlayınca geri çekilir. Umut Dünyası'nda ise sınıfı kısmen görür, bilinçten eser bulamayız. Emeğini satarak kıt kanaat geçinen Ahmet daha iyi bir yaşam idealize edip Avustralya'ya gitmeyi arzulamış fakat aşkına (elbet gerçekte mevcut toplumsal ilişkilerden ötürü) yenik düşünce bunu başaramamıştır. Dolayısıyla Aşk Dediğin Laf Değildir aşkın aşıldığı, Umut Dünyası aşka bağlanıp kalınan fakat her iki ihtimalde de aşk ile toplumsal koşullar arasına mesafe koyan filmlerdir. Bahsi geçen filmlerde aşk teması ve siyasi atmosfer arasında bir çekişme söz konusudur. Aşk melodram ile bağı kurup anlatıyı Yeşilçam standartlarına yakınlaştırır. 70'lerin hareketli atmosferi diğer taraftan çekerek gerçek tipleri ve ilişkileri görünür kılar.

Bu işbirliği dönemin ruhuna özgü bir biçimde Akan ve Önal'ın toplumsal etkileşime açık taraflarını buluştururken aşkı da çift olma-olamama çerçevesinde değerlendirmiştir.

Önal Umut Dünyası'nda, afişine "bu normal bir aşk filmi değildir" yazdıracak bir sevgiyi yorumlarken umutları, yoksulun emeğini çarpıcı bir biçimde aktarmış ve naifi etkileyici bir çerçevede kullanmış.

MÜMKÜN

Deniz Yıldırım, Mümkün, Öykü, Alakarga Yayıncılık, 1. Baskı: Ekim 2021, İstanbul, 160 sayfa.

Deniz Yıldırım, Siyaset Bilimi alanında çalışan bir akademisyen. Aynı zamanda Cumhuriyet gazetesinin köşe yazarı. Bilimsel çalışma alanını edebiyatla, sinemayla... harmanlamış biri. Çok az görülen bir örnek bence. Daha önceki eserleri –*Değişen İzmir'i Anlamak, Değişen Karadeniz'i Anlamak, 1980 Sonrasında Türkiye'de Yeni Siyasal Akımlar*- başlıklı incelemeler. *Mümkün* ile okur kitlesini genişletmek amacında. *"Umudu büyütenlere.."* adanmış. *Gogol*'un *Palto* adlı öyküsünden alıntı ile başlıyor kitap. Sözünü ettiği eserin tiyatrosunu karlı bir Ankara soğuğunda izlemiş, çıkışta epeyce bir süre kendime gelememiştim. Oyun sonrası izlenimlerimi kâğıda da dökmüştüm.

Yıldırım'ın öykülerine dönelim. Toplam 5 öykü var. Tümü olağan uzunluğu aşmış. Hele kitaba adını veren *Mümkün*, en uzunu ve en son sırada. Yunus Emre'den *"Ölü değildir bu canlar aşk gölünde yüzedurur"* ve *"Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi."* deyişi en başta ve en sonda, Karacaoğlan'dan *"Üryan geldim üryan giderim / Ölmemeye elde fermanım mı var / Azrail gelmiş de can talep eyler / Benim can vermeye dermanım mı var"* seslenişi ise ilk öykü *"Dikine Mezarlık"*ın başlangıcında kullanılmış. Birbirine zıt iki yaklaşım. Şaşırtıcı geldi bana. Yunus'la insan(d)a umudun var olduğuna, Karacaoğlan'la ise kendinden bezmiş, yılgın bir insana işaret ediyor Yıldırım. Okuru öykülerinin kahramanlarına hazırlayış olabilir mi?

"Dikine Mezarlık", ideallerinin tersini yaşayan/yaşamak zorunda kalan, bırakılan Mimar Erdem'i tanıtıyor bizlere. Erdemin hayalleri kendince şöyleydi üniversite yıllarında: *"Kendi rengi, sesi olacaktı yapacağı işlerin; özgün olacaktı. Paraya, ranta hizmet etmeyecekti. Ve hiçbir tasarımı diğerine benzemeyecekti. Anadolu'yu gezecek, gelenekten öğrenecek; aldığını yeniyle birleştirip imzasını geliştirecekti."* Ama gerçek olmuyor bunlar: *"Mis kokulu çiçekler açsın diye kuruttuğu hayali bataklıkta, hazır betondan sığınakların altında bırakmıştı düşlerini."* Erdem; dikine kibrit kutusu gibi konduruluvermiş onlarca bloktan oluşmuş küçücük bir dairede sıkışmış, çıkışsız bir hayata mahkûm olmuştu. Akışa kapılmış, teslim bayrağı çekmiş gibiydi. Öykünün adı, sanırım ipucu veriyor biraz. Erdem'e *"Her şey olağan görünüyordu, şaşırdı; asıl olağanüstü olan bu değil miydi?"* Öykünün anahtarı *"olağan/olağanüstü"* kavramlarında mı gizli? Acaba hangisinde? Erdem için *"Artık yalnızlık uzakta hayali kurulan bir köy, yalıtılmışlık ise koruyucu çitleriydi."* Sıkışmışlığını böyle güzel ve alımlı biçimde betimliyor Yıldırım. Acaba günümüz *"Dikine Mezarları"*, ölü canlarla mı dolu diyor yazar şu cümleleriyle: *"Bölünmüştü; ruhunda, bayıra çadır kuran bir yörük; eyleminde, şehirlere mezar diken bir yerleşik vardı. Ve kavgayı şimdilik ikincisi kazanmıştı."*

AYDINLANMACILARIN ÜZÜCÜ DURUMU

"Olduğu Kadar, Olmadığı Kader", *"Anadolu bizi bekler"* şiarını içselleştirmiş Aydınlanmacı öğretmen Erol Bey'in sonuçsuz kalan bir eylemine odaklanmış bir öykü. Erol Bey *"başkalarının yararına çalışmayı, fedakârlıktan kaçmamayı hep sevmişti. Adil olmayı da."* Ama kalemi bile olmayanların yazar kesildiği dünyada yapayalnız ve yenilmiş. *"Olduğu kadar"*ına razı, *"Olmadığına kader"* diyen *"nakit"*çilerin yani hazır paracıların dünyasıyla öylesine bir zıtlık ki yaşadığı! Öyküyü okuyup bitirdiğimde acının dibine gömüldüm resmen. Aydınlanmacıların sonları böyle mi olacak diye derin düşüncelere daldım. Ama olmaması yine bizim elimiz de değil mi?

"En Taze Ölüler" adlı öykünün kahramanı Elif, balıkçıda tezgâhtar. Ağır bir yaralanma sonunda boşanmış. Yaşlı annesi ve kızıyla yoksul bir mahallede yaşıyor. Azgın bir emek sömürüsü yaşıyor. *"Balıkların dünyası da sınıfsaldı"* diyen Elif'de sınıf bilinci mi uyanıyor ne? *"Tek sıfırlı kâğıt parçası"*nı gündelik olarak almasına rağmen *"Aç değil, açıkta değillerdi. Daha kötü durumda olanlar vardı. Sağlığı yerindeydi, şükretmeyi bilmek, olanla yetinmek gerekirdi. Böyle öğrenmemiş miydi?"* kabullenişi ile yaşıyordu ne yazık ki! Elif'in bilincinde *"Yaşamla ölüm, düş ile gerçek iyiden iyiye karışmıştı; çıkış arıyordu."* Şaşırtıcı mı sonu? Kurgusuyla evet. Ama soruyu yanıtlamak yürek ister. Çıkışsızlığın girdabında boğulan Elif. Yoksulların acıları hep böyle mi dindiriliyor? Büyük bir iç mücadele yaşanıyor Elif'in dünyasında. Kapılıp gidiveriyorsunuz elinizde olmadan. Akıcı ve sürükleyici.

"Başı ve sonu belli, mesaisi düzenli bir işte çalışmaya, kalan zamanlarda da gerçekten yaşayabilmeye olan hasretini hatırlamak, her baktığında bu arzusunu gerçekleştirmek için kendini toparlayıp okumaya, çabalamaya devam etmek" Barış'ın *"işlevi."* Yine kendisi gibi düşünen kız arkadaşı Esra. Ve öykünün üçüncü kişisi, parklar evi olmuş, toplayıcı Hikmet Haktan. Ve öykünün zemininde Gezi Direnişi usul usul Hak-Adalet-Mülk kavramlarını taşıyor. Sıradan bir toplayıcıyı suçlu ilân edecek kadar *"mülkün temeli"*ni sarsmış *"adalet!"* *"Hâkim aceleyle, harfleri yutarak, ünlemleri yüzünde oynatarak kararı yazdırmaya başladı. Sanki bir şifre yazdırıyordu, sanki mahrem bir konuyu başkaları için anlaşılmaz kılmaya ve* ***sınırlı bir azınlık için ayrıcalık haline getirmeye çalışıyordu."*** (Ben koyu yazdım)

"Mümkün", tam filmlik! Usta bir senaristini, yönetmenini bekliyor bu son en uzun öykü. Yunus Emre'nin *"Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi"* deyişinde ifadesini bulan *"Yiğit"*lerden öğretmen Haluk'un silme bir partiye yıllarca oy vermiş köyde yaşadığı seçim gününe, her şeyi *"mümkün"* kılacak bir hayat ve mücadele tarzına odaklanmış. *"Bireylik"* davranış ve tutumunu gösterebilme cesareti, benim gibi okurlara da *"Mümkün"* dedirtiyor! Çıkışı da gösteriyor. Hem de tüm çıplaklığıyla. Benzeri bir olayı 12 Eylül darbesinin hazırladığı Anayasa'nın Halkoylaması'nda ben de yaşamıştım. Göstere göstere *"Anayasa'ya Hayır!"* demiştim. Öykü, bir bakıma Haluk'u izleyen *Gogol*'un *Palto*'sunun hayaleti *Akakiyeviç*'in umut ve direnç aşılayan cümlesiyle sonlanıyor: *"Beni sorarsanız, etrafınıza iyi bakın. Yakında mutlaka karşılaşacağız."*

Yıldırım, *"Mümkün"*deki öyküler toplamıyla umudun sesi oluyor. Ardından gelecek nice ürünlerin işaretini veriyor. Sabırsızlıkla bekliyorum şimdiden...

Yüreğine, bilincine, kalemine sağlık!

■ **MUTAHHAR AKSARI**

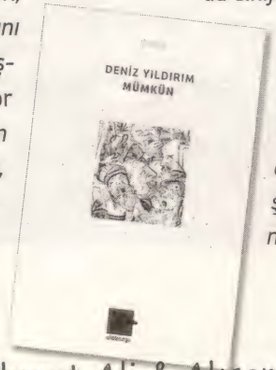

Mehmet Ali & Akşamsefası

GÖÇMEN BİR ŞAİRDEN:
"Aşkın Yarasıdır"

■ ALİ EKBER ATAŞ

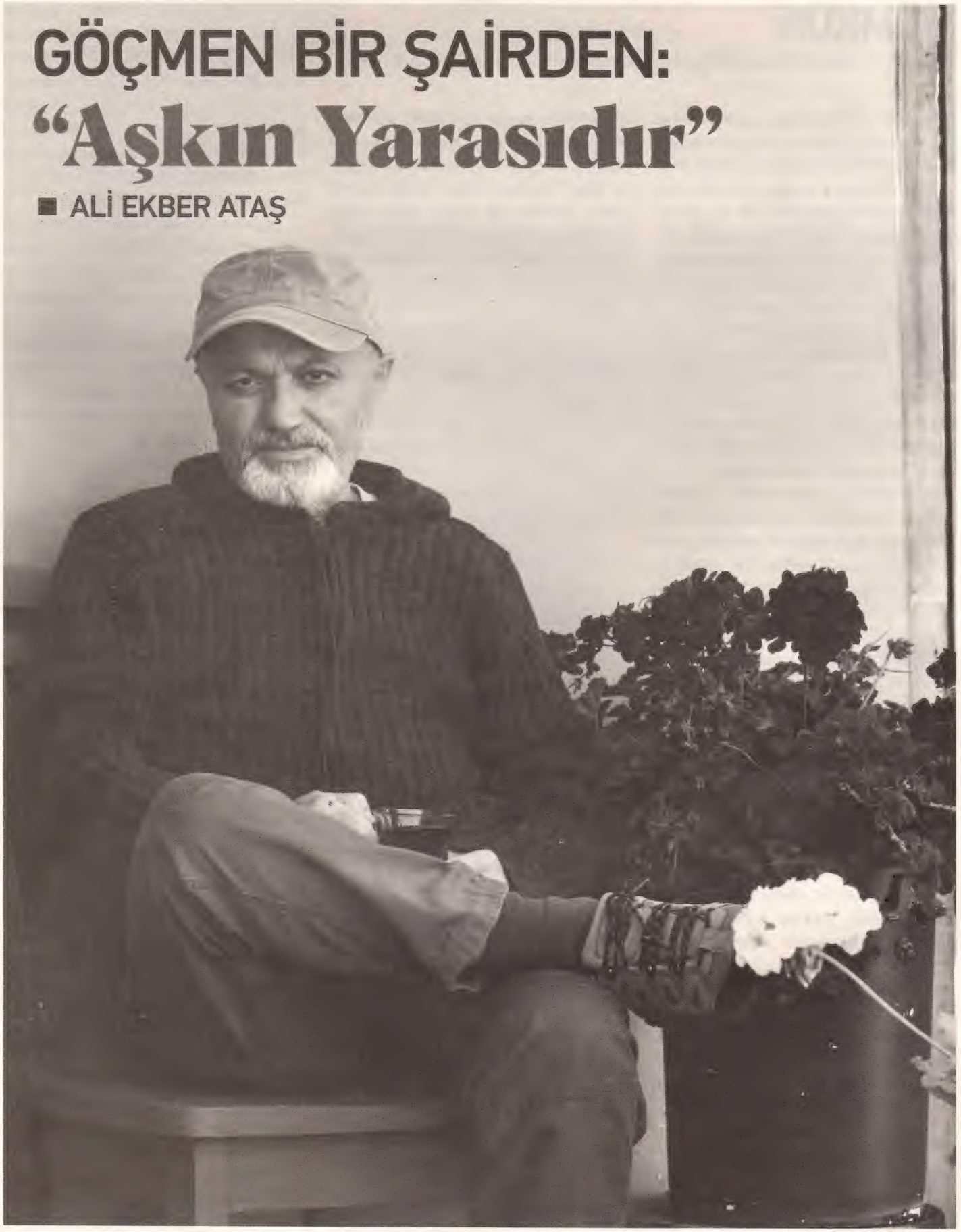

Mehmet Ali & Akşamsefası

"Aşkın Yarasıdır" benim için devrim düşüncesini bizde bir yaşama ilkesine dönüştürülenlere de örtülü sezdirmeleri bol, tarihsel belleği sağlam, toprağından kopmamış şiirler toplamı. Hitit bağıyla bağlı şiirler toplamı. Yaklaşık 40 yıllık hasretliğin türküsü/türkülerini yazmış Ali Asker Aktaş.

Soyu türkülerden, cansuyu memleket hasretliğinden ve aşkın yarasından damıtılmış şiirler.

Sözcük ekonomisi dersini Enver Gökçe'den almış. Dize kurulumunda ustasının ve zamanın izlerine basarak ilerleyen bir göçmen şair ve şiirler. Okumaya başladığımız tek sözcüklü ilk dizesiyle, kucakladığı temmuz sıcağını kuşanmış bir saygı ve sevgi selamıdır Enver Gökçe'ye.

Böyle okuyorum. Sonrasında ince örülmüş sık dokunmuş bir aşkın hikâyesinden sımsıcak seslenmeler. Doğum içindeki toprağın bereketi ürünlerin hasat halidir, "Aşkın Yarasıdır". Sonra kaçamak bir buluşmanın, annenin dikkatinden kaçmaması. "Tez gelin" deyişinde hem bir gurur hem endişe tınıları. Köylük yerde gizliden gizliye yaşanır aşklar. Çaktırmadan suya giderken ya da çeşme kenarında yere bırakılan mektuplar. Ya da duvar diplerinde kaçak göçek buluşmalar.

Annenin endişesi de bundan. Nasıl da gururlu oğluyla. Bir yandan da oğlunun yaramazlıkları düşmüş aklına. Seslenmesi incelik kokan, biraz endişeli, çokça da sevinç dolu.

Bu toprağın insanı, köyün patika yollarının tozunu yutmuş, pınarlarından su yudumlamış, göllerinde çimmiş (yüzmüş), yağmurlarında ıslanmış, kışın evlerin pencerelerine kadar yağan kar, iliklerine kadar işleyen it donduran soğuklar. Derinden derin hissedilerek yaşanmışlıklar. Ve hayatın karşısına çıkardıkları...

Çeliklenmiş bir sevda gibi biriktirmiş yurt hasreti. Baharda çiçeğe durmuş ağacının domurladığı kiraz çiçeği şiirler. Bir ağacın yalnızlığında ormanın gürültüsü...

Bir şiir de aşk varsa, aşka yazılmışsa bir şiir, orada devrimci düşüncenin diyalektiği, diyalektik yasanın işleyişi devinim halindedir. Çünkü devrim aşk gibidir. Yakar, yıkar, durular. Kendini yaratmak zorundadır. Yoksa devrim, devrimci gerçekleşmez.

Aşk da öyle değil midir?

Ne kapı dinler ne pencere. Çat kapı içerdedir. Akıl, tasını tarağını toplayıp bacadan yol alır. Kendi doğasının gereğini yapar ve yaşatır aşk. Çünkü aşk devrim işidir. Devrimcilere yakışır en çok. Yıkıcıdır, yakıcıdır, geldiğinde de gittiğinde de hep bir yenilgi bırakır sende. O yenilgi seni, zamanın izlerine basarak giderken, ya bir şiire ya bir senaryoya, romana, öyküye götürür. Bunlar, şairi yeni bir iç dünya yolculuğuna çıkarır.

İlk şiirin, *"senin baban kentliydi/ benim ki rençber"* (s. 8) dizeleriyle başlayan ikinci bölümü, bu diyalektiği serer gözler önüne. Şehirli olanın karşısında, köylü kalmanın insanda yarattığı bir çekiniklik vardır. Bu insanın gen yapısındaki çekinik genler gibi baskılanmışlık durumudur, köylülüğün şehirlilik karşısında. Bu iki dizide çekinik gelen gen "köylü baba" ya da "rençber baba" figürüne "kentli babanın" baskın gelmesini dillendirir. Daha da ileri giderek ideolojik bir zıtlığa götürür bizi, *"sizin evde sol yasaktı/ bizimkinde denizler..."* dizelerinde.

"Aşkın Yarasıdır" benim için devrim düşüncesini bizde bir yaşama ilkesine dönüştürülenlere de örtülü sezdirmeleri bol, tarihsel belleği sağlam, toprağından kopmamış şiirler toplamı. Hitit bağıyla bağlı şiirler toplamı. Yaklaşık 40 yıllık hasretliğin türküsü/türkülerini yazmış Ali Asker Aktaş. Yurdundan bu kadar ve bunca uzakta, burada olup bitenlerden beslenememenin bütün eksiklerine karşın zor bir sınava girişip yüzünün akıyla çıktığı bir şiirler toplamıdır "Aşkın Yarasıdır".

NECATİGİL ZAMANI

Necatigil'in sürekli aklımda tuttuğum "Açık" şiirinden unutamadığım şu iki dizesinde, sözünü ettiği gerçeklikle buluşuyorum Ali Askerin şiirinde:

Yani ne mi diyorum, çok kurak tarla,
Çünkü asıl şiirler bekler bazı yaşları.'

Behçet Necatigil'in bu şiiri yayınlandığında Ali Asker beş yaşındadır. Ne onun bu şiirden, şairden haberi vardır ne de Necatigil'in Çorum'un Kuzeyköylü bu çocuğundan. Şöyle bir şey var ki, bu hep kabul görmüştür. Derler ki, *"şairlerin atası büyücülerdir."* Ve yaşadıkları çağın ilerisini görmeleri, Ortaçağ Hıristiyan düşüncesinin (düşüncesizlik mi demeli yok-

ali asker aktaş

Ali Asker, çarmıha gerilmedi gerilmesine. Ama el memleketine kendini sürgün etmiş olması az şey midir? Kendi toprağına hasret biriktirip durmuş. Ülkesinden, köyünden, yurdundan, anne babasından kopmuş. Bir kıta ülkesinde yaşamaya mahkûm edilmesini nereye koyacağız?

sa!) şimşeklerini üzerlerine çekmeleri için yetmiş. Şehir meydanlarında çarmıha gerilip yakılmaları az şey midir?

Burdan Ali Asker'e geldiğimde, Behçet Necatigil, onun bugünlerini görmüş. Ali Asker beş yaşlarındayken yazmış şiirini. Ali Asker, çarmıha gerilmedi gerilmesine. Ama el memleketine kendini sürgün etmiş olması az şey midir?

Kendi toprağına hasret biriktirip durmuş. Ülkesinden, köyünden, yurdundan, anne babasından kopmuş. Binlerce kilometre ötede bir kıta ülkesinde yaşamaya mahkûm edilmesini nereye koyacağız?

"Aşkın yarasıdır" kitabı, bu mahkûmiyet zincirlerini kırıp bize ulaşmasının yolculuğudur. Uzun süre saklıda bırakıp yayımlamadığı şiirler, anlaşılan yakasını bırakmamış. Ve kırk yılın ardından, Eylül 2021'de, ülkesinde yayımladığı ilk şiir kitabı "Aşkın Yarasıdır" Türk okuruyla buluşup 40 yıllık hasretliğini, kitabıyla da olsa gidermiş oldu.

Hüzün var, aşk var, isyan var, hasretlik var... Aklı ve yüreği yurdunda, sesi yurt türkülerine esinli, ülkesinden biriktirdikleriyle beslenen şiirler. Ali Asker Aktaş'ın "Temmuz" adlı şiirleri yine bana Necatigil'den *"Camın hemen yanına oturmak gibidir bazı şiirler; oysa gerilerde bir yerde uzaklarda görülür"* sözünü anımsatıyor.

HİNT OKYANUSU'NDA KIZILIRMAK'IN SALI

Ali Asker uzaklarda. Bizler buralardayız. Aramızda denizler, okyanuslar. Ülkü Tamer'in Broy'da yayımlanan şiirinin son iki dizesi şöyle:

"Atlas Okyanus'unda Fırat'ın salı
Zap suyunda Alp çiçeği"

Bu dizelere, bir güzellemeyle Ali Asker'in şiirini şöyle tanımlayayım ben de:

"hint okyanus'unda kızılırmak'ın salı
çorum'da üveyikler zamanı"

Evini ve yurdunu yüreğinde taşıyıp götürmüş. Sürgün gittiği yer ikinci vatanı olmuş. Orada da boş durmamış. Şairin yüreği onu nereye götürürse orası vatanıdır. Taşınıp durmuş yüreğinde Türkiye, hayallerinde yaşattığı hep aşklar. Aklıma Âşık Veysel'in, *"Kendim gurbet elde, gönlüm sılada"* dizesini anımsatır bana, kendilerini el memleketlerine sürgün etmişler düşer aklıma.

"Aşkın Yarasıdır"ın dizelerinde yakın ve uzak tarihlerde dolaştırılırız:

"Hitit küpleriyle oynardık"

diyor.

"sağ bilekte bıçak yarası
ahir nişanıdır"

diyor.

Leyla'nın peşinden çöllere değil ama Filistin'e gidiyor Denizlerin ardından:

"leyla'sı vardı bu aşkın
biri mecnun
biri filistin
bir de ali asker"

diyor.

"yeşil parka içinde
*ince bir selvi"*den

söz ediyor.

Bizi alıp tey o günlere...

Ankaralı günlerinde yaralı bir aşk bırakmış geride ya da yaralanmış bir aşkla gurbete düşmüş. Hâlâ kanamaktadır:

"güzdü
yaralı bir aşkı bıraktım
aynı şehirde
kanı revan"

Ve sonra Pasifik kıyılarında bulur kendini. Ordan seslenir. Sesinde bir hasretlik, geçmişin uğultuları, yer yer uğunmalar. Bir aşk ezgisinin ağıtlanışı. Yalnızlığına el memleketindeki sürgünlüğüne yarenlik eden evinin bahçesinde onlarca çeşit kuşlar.

"güney kıyısına indim
büyük adanın
duldasını serdi
ürkek bir çay kuşu
sığındım
acıdaşımdı

öbür tarifiydi sevdanın adı
pasifik kıyısında..."

KAVUŞMAK İLMİNDE HAYAT

Yurt hasretliği ağır bir bedeldir, dışarda yaşayanlar için. Bir daha göremeyeceği, buluşamayacağı o kadar çok şey bırakmıştır ki arkasında. Kavuşmak ilminde yaşayıp gider hayatı. Bir yanı hasret çeker yurt için, öbür yanında göçebeliği yaşar. Şair göçebedir zaten. Şiir göç vakti. Her an göç vaktindedir şair, neyi var neyi yok toparlayıp çıkın eder ve düşer şiirin ardına.

Ali Asker Aktaş da yurt hasretliğini yerleşik yaşayan şairlerimizden. Yurduna ve çocukluğuna, aşklarına ve dostluklarına, devrime ve gelecek adına ne biriktirmişse, onları yazmayı kendine ilke edinmiş sürgün bir şair. Hayatın içinden akıp geçen şiirler. Bireyin iç yalnızlıklarında şiire sığınmalar, ondan güç almalar...

Yurt ve aşk hasretli şiirler toplamı bir kitap. Artshop Yayınları arasında çıktı. 47 şiirden oluşuyor. Kitaplığınıza bir sürgün şairden sesler yükleyin. Arada bir açıp okuyun. Seveceksiniz...

Kitaba ad olmuş şiirini birlikte okuyalım:

aşkın yarasıdır

ilkidir
kuzey yamaçlı bir köyden
göletlerinde üryandık
eti kışlasına tarla açmış dedem
hitit küpleriyle oynardık

kendir saçlı bir kıza dair
sağ bilekte bıçak yarası
ahir nişanıdır aşkın
ve onun ilk cemresi

leyla'sı vardı bu aşkın
biri mecnun
biri filistin
bir de ali asker

yeşil parka içinde
ince bir selvi

ışıl ışıl bir nar çiçeği
duldasında tebdili kıyafet
türkü söylerdi bana
aşkımdı
kehribar saçları
gönlümün çağıltısı
o variken
ankara zümrüdî bahardı
ben bütün duraklarında mihman
o transit geçerdi
kalbimi on ikiden vurdu
başım sersemdir ondan

güzdü
yaralı bir aşkı bıraktım
aynı şehirde
kanı revan

güney kıyısına indim
büyük adanın
duldasını serdi
ürkek bir çay kuşu
sığındım
acıdaşımdı
adı öbür tarifiydi sevdanın
pasifik kıyısında
puslu geceler
esrik hallerde
müritleriydik
düş ülkesinin
vebali bana yazılı
gittiği yolun
haziran 2021/gold coast

[1] Türk Dili, sayı: 156, Eylül 1964.

ALİ ASKER AKTAŞ

1959, Çorum (Kuzeyköy) doğumlu. 1970-1980 yılları arasında Ankara'da okudu. 1978 yılında Köy Koop-Tohum dergisinde, ilk şiiri "Köyüm Yetmişbeş"i yayımladı. Avustralya'ya yerleşti.

1980'li yıllarda "Y. Adalı, A. Dosteli, C. Toprak" takma adlarıyla Avrupa ve Avustralya'da çıkan gazete ve dergilerde şiirleri yayımlandı.

1999 yılında İngilizce çevirisi Gün Gencer tarafından yapılan "Şehirde Martı Sesleri" adlı şiiri "Fire In The Heart-The International Library of Poetry Editörlerin Seçkisi" ödülünü aldı.

Yapıtları:

1. "Yollar Mektupların" (Şiir, Türkçe/İngilizce 1996)
2. "Üryan" (Şiir, Türkçe/İngilizce 2000)
3. "Küba'dan Gece Notları" (Anı Gözlem, Türkçe 2000)
4. "Her İnsan Bir Roman" (Göç Söyleşileri 1, Türkçe 2005)
5. "İki Ülke Arasında" (Göç Söyleşileri 2, Türkçe 2008)

"CANIM AĞABEYİM" TARIK AKAN

■ MÜSLÜM KABADAYI

Canım Kardeşim"le bizim iç dünyamızdaki özveriyi, sevgiyle adanmışlığı ve çaresizliğe meydan okuma duyarlığını yakalayan Tarık Akan, "Sürü" filmiyle de yoksulların isyan duygusunu bize taşımıştı. Filmde Ankara Ulus'tan da görüntüler vardı ve o yıllarda duvarlara damgasını vuran sosyalist sloganlar arka fonda görünüyordu. Yeşilçam'ın jönü, artık bizim devrimci aktörlerimizden biri olmuştu.

Filmle ilk tanışmam 1967 yılında gerçekleşti. Öyle hemen aklınıza sinema filmi gelmesin, ilkokul birinci sınıftayken karanlık bastıktan sonra okulumuzun duvarına yansıtılan kolera salgınını konu edinen belgesel bir filmdi izlediğim. Biz çocukların da içinde bulunduğu Kışlak halkı, bu eğitici filmi izlerken neler hissetmiştir bilemiyorum ama benim aklımda kalan kusma sahneleriydi. Anam, yoksulluğumuza karşın temizliğe özen gösteren bir kadındı ve ciddi bir hastalığa yakalanmadan çocukluğumuzu geçirmiştik.

Sanıyorum 1968 yılıydı; ailecek Ceyhan'a bağlı Baklalı köyüne tütüne gitmiştik. Mehmet abim delikanlı, akşamları çadırdan arkadaşlarıyla kayboluyordu. Meğer, dere düzlüğünde açık hava sineması varmış, oraya film izlemeye gidiyorlarmış. Bunu fark ettiğimde beni götürmesini istedim. Karşı çıktıysa da anamıza söyleyeceğim tehdidini alınca, akşam anam ekmek pişirmeye odaklandığında biz film izlemeye gittik. Paramız olmadığı için perdeyi gören bir söğüt ağacına çıkıp aşk filmini izlemeye başladık. Bir süre sonra uyku bastırınca ben aşağıya indim. Ağacın gövdesine yaslanıp uyuklamaya başlamıştım ki, ne olduysa bir çatırtı kopmuştu ve abim yanı başıma düşmüştü. Kendime geldiğimde anlatılanlardan anladım ki, perdeye öpüşme sahnesi yansıyınca galeyana gelen izleyicilerden bazıları silahlarına davranıp havaya ateş etmişler ve mermilerden biri abimin oturduğu dala isabet edip kırılmasına yol açmıştı. Bunu duyan anam, can havliyle sinemanın oraya elinde kendirle gelmiş, "Ya desdelikanlı oğlumu vursalardı, şimdi ben ne yapardım!" diyerek kendirle abimi dövmüştü. Bu sahneler, sık sık gözümün önüne gelir. O zaman köylere kadar yaygınlaşan bir sinema kültürünün olmasına hem şaşırır hem de o atmosferi kaybedip halkımızın cam ekranlara hapsolmasına üzülürüm.

Mehmet Ali & Akşamsefası

"CANIM KARDEŞİM"İ İZLEYİNCE TARIK AKANCI OLDUK

Sinemayla ilgili çocukluk anılarıma, esas olarak 1971-1976 arasında okuduğum Düziçi İlköğretmen Okulu'nda gittiğim filmler damgasını vurmuştur. Hem okulumuzun sinemasında hem de Haruniye'deki Haydar Algan'ın sinemasında ve Yeniköy ya da Hacılar dediğimiz kasabadaki sinemada izlediğimiz filmleri, arkadaşlarımızla daha sonra tartışırdık. Çocuk düşlemi ve yaratıcılığıyla bazı karakterleri kendimizce canlandırırdık. Okulumuzun alanları, bahçeleri bunun için çok uygundu. İşte o yıllarda Yılmaz Güneyci ya da Cüneyt Arkıncı olurduk. Ne zaman "Canım Kardeşim" filmini Haydar'ın sinemasında izledik, ondan sonra Tarık Akancılarımız çoğaldı. Sanıyorum 1973'tü ve Matematik dersimize gelen Ömer Çakar Öğretmen, Tarık Akan'a çok ben-

ziyordu. O nedenle sınıfın iyi Matematikçileri olarak Ömer Topal'la ben öne çıkıyorduk. Kendimizi "Canım Kardeşim"deki Kahraman'a, Ömer Öğretmenimizi de Murat'a benzetiyorduk. Öğretmenimiz bazen sertleşse de bizdeki Murat ağabeyliğinden bir şey yitirmiyordu. 1975-1976 Eğitim-Öğretim Yılı'nda İlköğretmen Okullarının Öğretmen Lisesine dönüştürülmesi üzerine başlattığımız boykot nedeniyle Düziçi'nden başka okullara sürgün edilene kadar, bu atmosferin büyüsünde kaldık.

Yazları Amik'e ya da Çukurova'ya pamuk toplamaya giderdik. Pamuk tarlasından okula giderdim o zamanlar. Hiç unutmuyorum, yanılmıyorsam 1974'tü ve biz Ceyhan'ın Yeşilhöyük köyünde pamuk topluyorduk. Birkaç gün sonra okullar açılacak ve ben Düziçi'ne gidecektim. Kimdi şimdi hatırlayamıyorum, adamın biri elindeki Günaydın Gazetesi'ni sallayarak, "Yılmaz Güney, Yumurtalık Hakimi Sefa Mutlu'yu öldürmüş!" diye bağırdı. O zaman, genç böğrüme demir bir yumruğun indiğini sandım. Pamuk topladığım yere çöktüm. Amelenin, bu haberi duyunca "Vah ki vah!" dediği mıh gibi aklımda. Evet, Düziçi'nde ben Yılmaz Güneycilerdendim. Onun Umut, Arkadaş, Acı filmlerinden çok etkilenmiştim. Sonra Tarık Akan dünyamıza girmişti ama o yakışıklı zengin çocuğu gibi gelirdi bize ve yabancılık duyardık. Yılmaz gibi kendimizden sayamazdık.

GERÇEĞİN PEŞİNDEKİ SİNEMANIN AKTÖRÜ

Peki, ne zaman Tarık Akan'ı kendimizden saymaya ve giderek sanatını yakından takip etmeye başladım? 1978'de Ankara'da üniversite öğrenciliğime başladığımda kaliteli filmlerin gösterildiği Maltepe'deki Eti Sineması'na gidiyordum. Bir gün "Sürü" filminin afişini gördüm. Arkadaşlarımızla filmi izlerken çok etkilenmiştik. "Canım Kardeşim"le bizim iç dünyamızdaki özveriyi, sevgiyle adanmışlığı ve çaresizliğe meydan okuma duyarlığını yakalayan Tarık Akan, "Sürü" filmiyle de yoksulların isyan duygusunu bize taşımıştı. Filmde Ankara Ulus'tan da görüntüler vardı ve o yıllarda duvarlara damgasını vuran sosyalist sloganlar arka fonda görünüyordu. Yeşilçam'ın jönü, artık bizim devrimci aktörlerimizden biri olmuştu; Yılmaz Güney sinemasının sürdürümcüsü olarak bilincimizi ışıtmaya başlamıştı. İşin ilginç tarafı, 1970'li yıllarda izlediğimiz filmleri hoşumuza gitmeyen Cüneyt Arkın, "Maden" filminde Tarık Akan'la birlikte devrimci sinemaya katkıda bulunmuştu. Gerçi, onun da genç oyuncuları arasında olduğu Orhan Kemal'in yapıtından sinemaya uyarlanan "Gurbet Kuşları" filmindeki rolünü de beğenmiştim.

Tarık Akan'la yüz yüze ilk tanışmamız, 2004'te Ankara Nâzım Kültürevi'nde oldu. O zaman ben de NKE yürütmesindeydim. Kendisini sinema üzerine söyleşiler yapmak üzere davet etmiştik. 1970'li yıllarda "ulaşılmaz" olarak gözümüzde büyüttüğümüz Yeşilçam aktörünü değil, yaşama dört elle ve sevecenlikle sarılan, birikimlerini paylaşmaktan zevk alan bir ustayı karşımda görünce çok sevinmiştim. Bu düşüncemi kendisiyle paylaştığımda, "Kalıcı olan gerçekliktir. Zamanla gerçeğin peşindeki sinemanın insanı olmaktan onur duyuyorum." demişti. Öğleden sonra da Hacettepe Düşünce Kulübü'ndeki arkadaşların düzenlediği konferansını vermek üzere salona gittik. Gençlerle orada söyleşmekten müthiş mutlu olmuştu. Çıkışta da kendisiyle fotoğraf çekinmiştik.

Sanıyorum 2006 yılıydı, bir akşam TRT'de "Taşların Sırrı" adlı diziye takıldı gözüm. Ayşegül Aldinç'le Tarık Akan'ı gördüm. İlgimi çekti. Devamında bir de kimi göreyim, hem şaşırdım hem de çok sevindim. Burçay Anger'di oyunculardan biri. Sonra öğrendim ki, bu dizinin senaryosunu yazan da o idi. Peki, neden hem şaşırmış hem de sevinmiştim? 1983'te Burçay Ağabey'le çocuk oyunları sahnelemiştik de ondan. Onlar Ankara Lalegül'deki SSK Bloklarında oturuyorlardı. 12 Eylül faşizminin keskin olduğu günlerdi ve biz ilkokullarda "Hansel ve Gretel" masalını sahneliyorduk. Oyunların kostümlerini, dekorlarını, ışık aksesuarını, afişini kendimiz yapıyorduk. Bu konuda çok maharetliydi Burçay Ağabey. Onun iki ucu keskin bıçak gibi bir kişiliği vardı. Ele avuca sığmayan, dinamik yapısıyla herkesi hareketli kılardı. Ortak yanımız, DTCF'li olmamızdı. Arkeolojiden mezun olduğu ve bir süre Doğuda Müze Müdürlüğü de yaptığı için dizinin senaryosunu yazmıştı. O günlerde ilgi çeken bir dizi olmuştu.

Tarık Akan'ı, daha sonraki süreçte de politik eylemliliğini ve duruşunu sürdüren bir sanatçı olarak görmekten hep sevinç duydum. Bizden olduğunu ölene kadar göstermişti. Onu sevgi ve özlemle anıyorum.

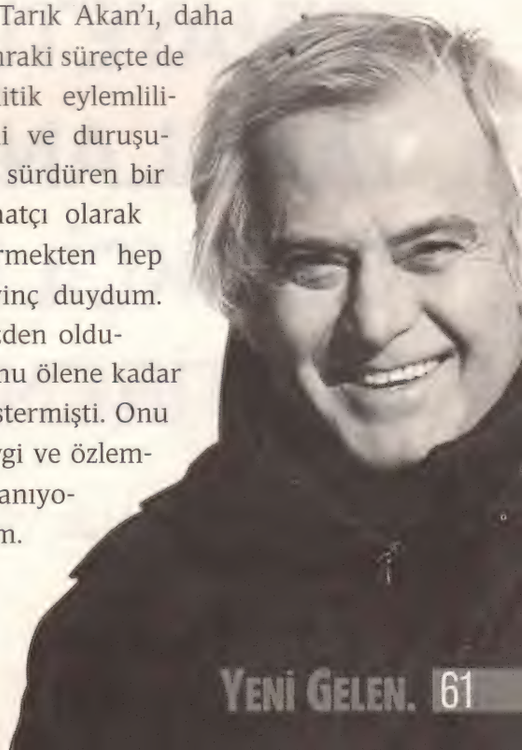

Mehmet Ali & Akşamsefası

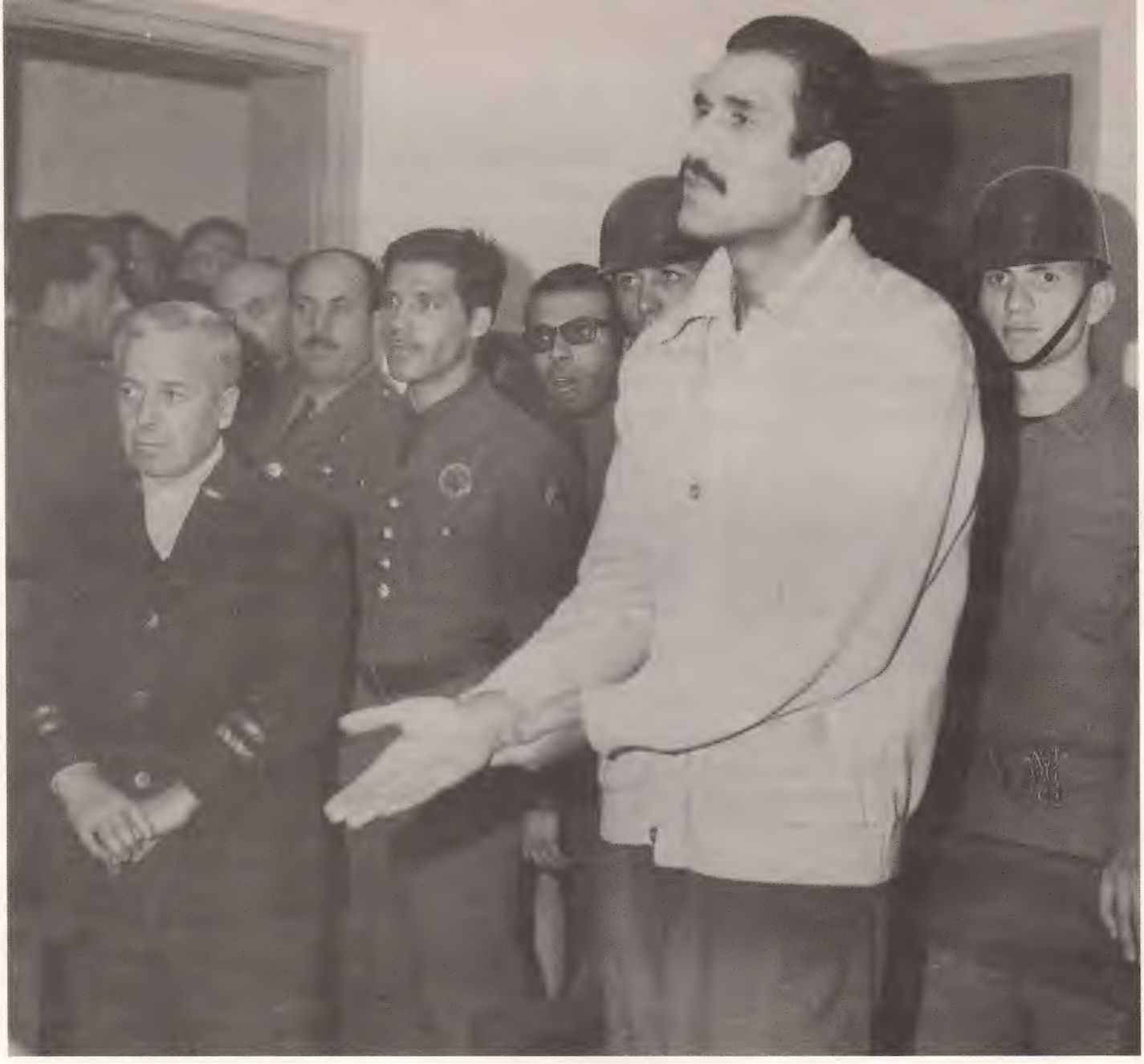

ORHAN TÜLEYLİOĞLU'YLA SÖYLEŞİ

"CİNAYETLERİN ARDINDAN YAKALANANLAR HEP "TETİKÇİLER" OLDU. TETİĞİ ÇEKTİRENLER MEÇHUL KALDI."

■ SÖYLEŞİ: HALİL YENİ

Mehmet Ali & Akşamsefası

Orhan Tüleylioğlu'nun *50 Maddede Siyasi Cinayetler* kitabı 2020 yılında Karakarga yayınları tarafından yayımlandı. Tüleylioğlu kitabında 1930 yılından 2015 yılına kadar yaşanan önemli siyasi cinayetleri ele alırken, İzmir Menemen'den Gezi Direnişi'ne, Mustafa Fehmi Kubilay'dan Ahmet Atakan'a kadar bir Türkiye panoraması çiziyor.

Tüleylioğlu 50 siyasi cinayetin nasıl gerçekleştiğini, cinayet öncesi ülkenin siyasi durumunu ve sonrasında neler yaşandığını anlatırken hayatını yitirenlerin kısa yaşam hikâyelerine ve haklarında söylenenlere de yer veriyor. Yazar kitabıyla hafızamıza dokunuyor. Unutulanı hatırlatıyor.

50 Maddede Siyasi Cinayetler kitabının yazarı Orhan Tüleylioğlu'yla hem kitabını hem de ülkemizde yaşanan faili meçhul siyasi cinayetleri konuştuk.

HALİL YENİ- Cumhuriyetin ilk yıllarından 2000'lere kadar uzanan, sonu gelmeyen, önüne geçilemeyen, aslında failleri belli olan fakat meçhul bırakılmış siyasi cinayetlerle ilgili bir kitap yazma fikri nasıl doğdu?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- Bu fikir, 2003 yılından başlayarak, on üç yıl yayın yönetmeni olarak çalıştığım Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı'nda doğdu. Daha doğrusu, tümünü okuduğum Uğur Mumcu'nun kitapları ve yazılarından doğdu diyebilirim. Öldüğü güne kadar, ülkemizde yaşadığımız olayların perde arkasını, kamuoyundan saklanmaya çalışılan gerçekleri bütün belgeleriyle ortaya koyan, yılmadan ve usanmadan hepimizi düşündürmeye, aydınlatmaya ve uyarmaya çalışan Uğur Mumcu, siyasi cinayetlerle de yakından ilgilenmiş, birçok yazı kaleme almıştı. Yaşasaydı, bu konuda da çok önemli yapıtlar verebilecek donanıma sahipti.

HALİL YENİ- Ülkemizin aydınlık yüzlü insanlarının neden ve nasıl öldürüldüğünü okurken bir kez daha acı ve öfke duydum. Ben okurken "zorlandım" siz yazarken neler hissettiniz?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- Evet, çok haklısınız. Benim için de hiç kolay olmadı. Ancak, aradan onca zaman geçmesine karşın, henüz aydınlığa kavuşmamış olaylar, henüz söylenmemiş sözler vardı. Ayrıca bu değerli insanların unutulmaması, unutturulmaması adına tüm zorluklara katlanmaya değer diye düşündüm.

"ÜÇ FİDAN"A YASAYA AYKIRI CEZA

HALİL YENİ- Sabahattin Ali Cumhuriyet tarihinin ilk aydın cinayetiyle yaşamını yitirdi. Ali Ertekin " milli hislerini tahrik ettiğini" öne sürerek cinayeti üstlense de Ali'nin nasıl ya da kim tarafından öldürüldüğüne dair farklı düşünceler hep oldu. Üzerinden 73 yıl geçmesine rağmen Sabahattin Ali cinayetindeki kördüğüm neden çözülmüyor?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- Sabahattin Ali cinayetiyle ilgili sürdürülen soruşturma kapsamında MİT'le bağlantılı olduğu ortaya çıkan Ali Ertekin tek fail olarak gözaltına alınıp tutuklandı. Ertekin cinayeti itiraf etti ve dosya kapatıldı. Olayın ardındaki bağlantılar hiçbir zaman aydınlatılamadı. Sabahattin Ali'nin sorguda öldürüldüğü ve cesedinin de daha sonra sınırdaki sazlık alana atıldığı yaygın bir kanı olarak kaldı.

HALİL YENİ- 60'lı yılların sonlarından 70'li yılların başına değin gerçekleşen Doktor Necdet Güçlü, sendikacı Necmettin Giritlioğlu ile öğrenci cinayetleri, Vedat Demircioğlu, Ali Turgut Aytaç, Taylan Özgür, Koray Doğan ve daha niceleri... 12 Mart'a giden yolda öldürülenlerin ortak değerleri ve özellikleri nelerdi?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- Anti-emperyalist bilinçle yetişen üniversite gençliği, o yıllarda, eğitim ve öğretim konularında sorunlarını ortaya koymuş ve bunlara çözüm bulunmasını istemiş, bu amaçla bildiriler yayınlamış, yürüyüşler yapmıştı. Zamanla, üniversite ve eğitim sorunlarının bağımsız sorunlar olmadığını, bu sorunları toplumsal düzenden soyutlamanın olanaksız olduğunu anlayan gençlerin mücadelesi, üniversite sorunlarından, yurt sorunlarına

Orhan Tüleylioğlu 50 siyasi cinayetin nasıl gerçekleştiğini, cinayet öncesi ülkenin siyasi durumunu ve sonrasında neler yaşandığını anlatırken hayatını yitirenlerin kısa yaşam hikâyelerine ve haklarında söylenenlere de yer veriyor. Yazar kitabıyla hafızamıza dokunuyor. Unutulanı hatırlatıyor.

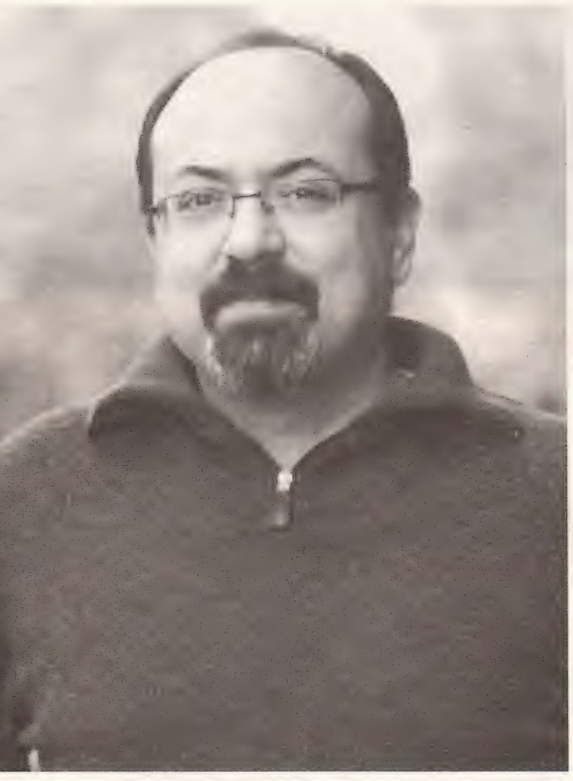

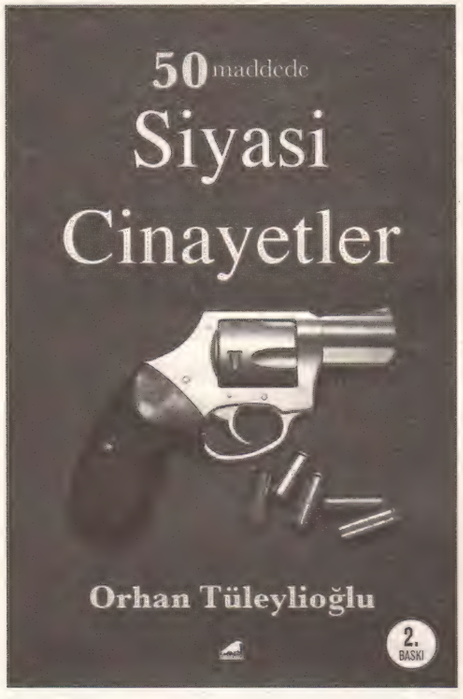

"Amaç demokratik düzeni yıkmak, can güvensizliğinden doğan korku ortamında faşist iktidarların ülkeye egemen olmasını sağlamaktı."

dönüştü. Artık hedef bağımsızlıktan ve halktan yana bir devlet yönetimi, hakça bir toplum düzeniydi. Bir anlamda haksızlıklara karşı bir başkaldırmaydı bu. Gençliğin, bu istekleri kamuoyuna ve yöneticilere duyurabilmek için giriştiği yasal eylemler, siyasal iktidarın en acımasız baskısı ve terörü ile karşılaştı. Siyasal iktidarın sözcüleri ve bu iktidarın dayandığı sınıfların çıkarlarını savunanlar, kamuoyunu belli bir yönde oluşturmak için büyük bir kampanya başlattılar. Yalan yanlış bilgilerle son Türk Devleti'nin ortadan kaldırılmak istendiğini söyleyip yaydılar.

Ardından 12 Mart darbesi gerçekleşti. Bu dönemde birçok faili meçhul cinayetin yanı sıra 20 bine yakın genç, işkence ve sorgulamalardan geçti. Ünlü yazarlar, sanatçılar, profesörler tutuklandı, maddi manevi işkenceye tabi tutuldu. Anayasal düzen ortadan kalkmış; hukuk, bir baskı aracına dönüşmüştü. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan Anayasa'nın temel ilkelerine aykırı, bağımsızlıktan ve hâkimin güvencesinden yoksun bir mahkemede yargılanmışlar ve mahkûm edilmişlerdi. Verilen idam ve hapis cezaları, ceza yasasının uygulanan maddelerine aykırıydı.

23-25 yaşlarındaki devrimci gençler demokrasiden, özgürlükten ve tam bağımsız bir Türkiye'den yanaydılar. Gözlerini kırpmadan, korku nedir bilmeden inançlarını ve davalarını savundular...

HALİL YENİ- Öğretim üyesi Necdet Bulut, Doç. Dr. Orhan Yavuz, Bedrettin Cömert, Prof. Dr. Ümit Doğanay, Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu... Liste o kadar uzun ki. Katiller bilim insanlarını neden hedef olarak seçti?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- Sözünü ettiğiniz cinayetler "12 Eylül öncesi" diye anılan dönemde gerçekleşti. 1976 yılında başlayan bu dönem, hiç kimsenin yaşam garantisinin olmadığı, insanların sokak ortasında öldürüldüğü kahvelerin tarandığı, bombalandığı; katillerin bulunamadığı bir dönemdi. Kapsamlı imha planını adım adım uygulamaktan çekinmeyen bir faşist örgütlenmenin, halkın her kesimini hedef alan, bir ulusu birbirine düşürme tezgâhıydı bu aynı zamanda. Amaç demokratik düzeni yıkmak, can güvensizliğinden doğan korku ortamında faşist iktidarların ülkeye egemen olmasını sağlamaktı.

İtalya, Almanya, Şili, Endonezya gibi birçok ülkedeki uygulanan benzer yöntemler sahneye kondu. Önce öğrencileri hedef alan şiddet, özgür düşünceli öğretim üyelerine, bağımsız yargıya, sendikacılara, gerçeği yansıtan gazetecilere de yönelmişti. Ülkemizde binlerce kişi bu karanlık planın gerçekleşmesi için acımasızca katledildi. Bilim insanlarımız toplumumuzun en aydın kesimini oluşturuyordu. Bu yüzden bilim ve öğretim kurumlarını sindirmek ilk hedef oldu.

FAŞİZM DEMOKRATİK YOLLARLA DA GELİR

HALİL YENİ- 1977 1 Mayıs'ı, Ankara Bahçelievler katliamı, 16 Mart Beyazıt katliamı, Kahramanmaraş Alevi halkının yaşadığı katliam ve Çorum. 1970'lerden 80'lere doğru ilerlerken bireysel cinayetlerin yerine toplu katliamların yaşandığını görüyoruz. Genel inanış bu katliamların darbeye zemin hazırlamak için yapıldığı yönünde. Sizin farklı bir yorumunuz var mı? Darbeciler darbe yapmak için mutlaka bir zemine mi ihtiyaç duyar?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- İtalyan faşizmi ile Alman Nazizm'i 2. Dünya Savaşı sonunda yıkılmış olsa da, kapitalizme özgü bir rejim olan faşizm, çeşitli toplumlarda yaşamayı sürdürdü veya uygulamaya konuldu. İleri düzeydeki kapitalist ülkeler, sömürme alanına aldıkları geri kalmış ülkelerde faşist rejimlerin yerleşmesini her alanda destekleyerek, bu ülkelerin yönetimlerini çıkar bağlarıyla kendilerine bağladılar. Böylece emperyalist ülkelerin maşası durumuna gelen bu ülkeler polisi, ordusu ve diğer devlet örgütleri yoluyla halka en acımasız yöntemleri uygulamaktan geri durmadılar.

Emperyalizmin oyunu çoktur. Faşizm, demokratik yollarla da gelebilir, gelmiştir de... Kendini iktidarda tutacak yasaları demokratik kurallara uyarak da çıkarabilir, çıkarmıştır da...

HALİL YENİ- Prof. Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun, Doç. Bahriye Üçok, Musa Anter, Uğur Mumcu ve sonu gelmeyen faili meçhul cinayetler zinciri... 12 Eylül öncesi faşist çetelerin gerçekleştirdiği olaylara 90'lı yıllarda da tanık olduk. Siz bu dönemi nasıl yorumluyorsunuz?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- 1990 yılı, Türkiye'nin, yeniden, adım adım, bir kanlı ortama doğru sürüklenmesinin başlangıcıydı.

Irak ordu birliklerinin Kuveyt'i işgali ile başlayan ve ardından ABD öncülüğündeki uluslararası gücün Irak'a yönelik "Çöl Fırtınası" harekâtıyla devam eden süreç Ortadoğu'yu ucu sonu belli olmayan, karanlık bir serüvene sürükledi. Türkiye'de aydınlara yönelik suikastlar bu dönemde hız kazanmaya başladı.

Ortadoğu'da ve ülkemizde oynanan oyunlara cesaret ve yüreklilikle karşı koyan aydınları hedef alan bu cinayetleri planlayanlar, gerçekte ülkemizin geleceğe dair umutlarını hedef almışlardı. Onlara göre yeni Ortadoğu düzeninde laik, demokratik, halkçı, özgürlükçü, güçlü bir Türkiye'ye yer yoktu. Cinayetler, tozlu raflara kaldırılan dosyalar, savsaklanan soruşturmalarla aydınlatılmaya çalışıldı. Cinayetlerin ardından yakalananlar ise hep "tetikçiler" oldu. Tetiği çektirenler meçhul kaldı. Cinayetlerin ardındaki güçlere ulaşılamaması ise yeni cinayetleri de beraberinde getirecekti...

BİR TUĞLASINA DOKUNDURTULMAYAN DUVAR

HALİL YENİ- Cinayet sonrası açıklamalara baktığımızda faillerin bulunup yargılanacağına dair sorumlu olan herkes namus sözü verse de davalarının sonuçlarına baktığımızda hukuk işlemiyor, adil yargılanma gerçekleşmiyor, adalet yerini bulmuyor. Neden?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- 1993 yılında Uğur Mumcu öldürüldüğünde, dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar ile Uğur Mumcu'nun eşi Güldal Mumcu arasında bir diyalog geçmişti. Uğur Mumcu'nun avukatı Emin Değer'in de bulunduğu görüşmede, soruşturmadaki aksaklıkları gündeme getiren Güldal Mumcu'nun "Görüyorsunuz, bir sürü yanlışlık üst üste dizilmiş, önümüzde bir duvar gibi duruyor" sözlerine Ağar, "Altından bir tuğla çekerseniz hepsi yıkılır" yanıtını verdi. Mumcu'nun "Çekin, o zaman" sözlerine karşılık "Yapamam, mümkün değil" diyen Ağar'a, Mumcu, "O halde çekilin, başkası yapsın" dedi. Ağar'ın yanıtı netti: "Onu da yapamam." Bunun üzerine Güldal Mumcu "O zaman çekerler siz de altında kalırsınız" dedi.

Ne yazık ki, o tuğla hâlâ yerinde duruyor.

HALİL YENİ- Doksanlardan çıkıyoruz bu kez de İki binlerin başında, AKP iktidarı ve Gülen Cemaatiyle karşılaşıyoruz. Necip Hablemitoğlu, Hrant Dink Cinayetleri ve gencecik çocukların öldürüldüğü Gezi direnişi... Son olarak şunu sormak istiyorum. Siyasi cinayetlerin sonu gelmeyecek mi?

ORHAN TÜLEYLİOĞLU- Elbette gelecek. Gerçekler er geç ortaya çıkacak. Uğur Mumcu'nun deyişiyle: "Bir gün mutlaka!"

Ortadoğu'da ve ülkemizde oynanan oyunlara cesaret ve yüreklilikle karşı koyan aydınları hedef alan bu cinayetleri planlayanlar, gerçekte ülkemizin geleceğe dair umutlarını hedef almışlardı. Onlara göre yeni Ortadoğu düzeninde laik, demokratik, halkçı, özgürlükçü, güçlü bir Türkiye'ye yer yoktu.

BAFRA'DA BİR DON KİŞOT: CELAL KARACA

"BAFRA'DA DERGİMİZİN SATILACAĞI BİR KİTABEVİ BİLE YOK!"

■ SÖYLEŞİ: DAVUT KÖKSOY

Yayıncılık sektöründe sıkça tartışılır: "Sanal yayıncılık kâğıdın pabucunu dama atmıştır." Son gelişmeler, durumun hiç de öyle olmadığını gösterdi. Kâğıt hâlâ yayıncılık için en önemli gereksinim.

Bafra gibi bir ilçede dergi çıkarmak ve bunu yıllarca sürdürmek oldukça zor. Bu yüzden Celal Karaca arkadaşıma "Bafralı Don Kişot" adını yakıştırıyorum. Bu ekonomik koşullarda, hele de kargonun olanca zorluklarına rağmen, dergi çıkarmaya devam etmek zaten Don Kişot'un yel değirmenlerine saldırmasına benziyor. Orada hiç olmazsa saldırılan nesne somuttu. Celal'in yaptığı ise soyut şeylerle savaşmak gibi. Bir de şimdi "Maraşantiya" şiir dergisinin sorumluluğunu üstlendi.

Bütün bunları göz önüne alarak sevgili Celal'le Anadolu dergiciliği konusunda söyleştik. Buyurun okuyun ve bu Don Kişot'u alkışlayın!

Mehmet Ali & Akşamsefası

DAVUT KÖKSOY- Dergi çıkarma düşüncesi nasıl oluştu? Başlangıçta çıkan engeller zorlamıştır mutlaka. Bunlar nasıl aşıldı?

CELAL KARACA- Dergi çıkarma fikri memleketim Bafra'ya taşınmaya karar verdikten sonra kafamda şekillendi. Taşınma tamamlandıktan sonra ilçemizde arkadaşlarımızla toplantılar yaparak "edebiyat nöbeti"ne başladık.

1997-2015 tarihleri arasında İstanbul'da yaşadım. Bu yıllarda ayda bir iki dergide yazı ve kültür sanat insanlarıyla yaptığım söyleşilerim yayınlanmaktaydı. Bu söyleşilerimde konuk ettiklerim sadece şair/yazarlar değildi. Sinema/tiyatro oyuncuları, ressamlar/karikatüristler konuğum oluyordu. Bugün dergimiz Edebiyat Nöbeti'ne yazar/şairlerimizin ilgi göstermesinin bir nedeni de benim o yıllardan kalan dostluklarımdandır.

DAVUT KÖKSOY- Kargo ile sık sık sorunlar yaşadığını yakından takip ediyorum. Bu gidişle daha çok zorlanacaksın diye düşünüyorum.

CELAL KARACA- Evet, kargolarla sık sık sorun yaşıyorum. Fiyat artışlarını, dergilerin gideceği adreslere ulaşmadan geri dönmesini geçtim. Bir kurye şirketi ile dağıtım konusunda anlaştık. Bu anlaşmaya göre kurye şirketine sadece dağıtım yapılacak kişi ve adresleri göndereceğiz, şirket de matbaadan dergileri 1-2 gün içinde alacak, paketleyip dağıtıma başlayacaktı. Ancak şirketi matbaadan aldığı 176 dergimi daha dağıtamadan sahada kaybetti. Yani ilk işinde çuvalladı kurye şirketi. Ödeme de yapmadı. Hâlâ mahkememiz devam ediyor.

KÂĞITSIZ ÜLKEDE YAYINCILIK

DAVUT KÖKSOY- Sevgili Celal, dergi çıkarmanın ne kadar zor olduğunu biliyoruz. Üstelik kâğıt zamlarının can yaktığı bugünlerde daha da zorlaştı. Durumu nasıl değerlendiriyorsun?

CELAL KARACA- Artık sadece dergi çıkarmak değil, yayıncılık sektörü çıkmaza girdi. Kâğıtla ilgili ne yapıyorsanız, işiniz zor demektir. Kâğıdın gereksinim duyulmadığı hiçbir alan yok gibi. En basiti elinizi yıkasanız ya da kalemle bir şey yazmak isteseniz kâğıtsız olmaz.

Yayıncılık sektöründe sıkça tartışılır: "Sanal yayıncılık kâğıdın pabucunu dama atmıştır." Son gelişmeler, durumun hiç de öyle olmadığını gösterdi. Kâğıt hâlâ yayıncılık için en önemli gereksinim.

Gelecek için de çok umutlu değilim, çünkü matbaacılıkta kullanılan malzemeler dışarıdan alınmaktadır. Kâğıdından tutun matbaa mürekkebine, cilt malzemesine kadar. Bütün bunları alırken hesap TL ile değil, döviz üzerinden yapıldığına göre işimiz oldukça zor. Anadolu'da yayınını sürdürmeye çalışan, bizim gibi yayınlandığı ilçede derginin satılabileceği bir kitabevi dahi bulunmayan koşullarda nasıl devam edeceksiniz? Size ara sıra da olsa destek verebilecek bir sermaye grubu, ya da herhangi bir kurum yok. Sadece sürdürümcü katkısıyla, 300-500 Lira gibi bağışlarla devam etmeniz çok zor.

DAVUT KÖKSOY- Maraşantiya'nın sorumluluğunu almak nasıl bir duygu? Bir koltukta iki karpuz taşımak gibi geliyor bana.

CELAL KARACA- Maraşantiya dergisinde çok fazla bir sorumluluğum yok. Sadece sorumlu yazı işleri müdürlüğünü yapıyorum. Bir derginin yazı işleri müdürlüğü angarya bir iştir aslında! Bir tür "geri hizmet" görevi. Dergide hukuksal bir sıkıntı yaşandığında hâkim karşısına çıkacak olan derginin ne editörleri ne genel yayın yönetmenidir. Diyelim dergide yayınlanan bir yazı için dava açıldı. Bu yazının altında imzası olan yazar ceza almaz, derginin sahibi ve yazı işleri müdürü alabilir. Bunun örneği var. 1990'lı yıllarda Yaba Edebiyat dergisinde Musa Anter ile yapılan bir röportaj yayınlanır. Bu röportajı yapan yazar değil, derginin sahibi ve

Anadolu dergiciliği "taşra" kavramıyla açıklanmaktadır. Taşrada dergi çıkarmak, taşrada yazar olmak gibi kavramlar üzerinden yürür bu tür tartışmalar. Aslında genel adıyla yayıncılığın çok da taşra yönü kalmadı. Çünkü sosyal medya dediğimiz iletişim ağının gelişmesiyle istediğiniz dergiye, gazeteye, yazara, şaire kolaylıkla ulaşabiliyorsunuz.

yazı işleri müdürü olarak Aziz Aydın Doğan ceza alır. 1995'de bu nedenle Haymana Cezaevi'ne gönderilir.

DENEYİMLİ DERGİCİNİN SÖZLERİ

DAVUT KÖKSOY- Dergi çıkarmak isteyenlere ne tavsiye edersin?

CELAL KARACA- Ekonomik sıkıntıyı, dağıtım sorunlarını geçtim. Arkanızda sermaye olmadan böyle bir işe girişiyorsanız eninde sonunda 'ekonomik nedenlerle' kapanmak zorunda kalırsınız. Dergi çıkarmaya niyetlenen dostlarım incinmeyi, kırgınlıklar yaşamayı göze alarak dergi çıkarmaya niyetlenmelidirler. İncinmeden kastım, bazen dostlarınızı siz incitirsiniz. Bu incinme çoğunlukla yazısını ya da şiirini yayınlamaya değer görmediğinizde gerçekleşir. "Benim yazım, şiirimde mi..." arkasından küskünlükler, dedikodular... Bazen de "dostlarınız" sizi incitir!

Afrodisyas Sanat dergisi kapanınca Ahmet Zeki Muslu'yla sosyal medyada yazıştık. "Hocam, 300/400 sürdürümcü sayısıyla devam eden bir dergiyi niye kapattınız" dediğimde, "Celal sen yeni dergicisin. Şimdi değil, birkaç yıl sonra bu söylediklerimi daha iyi anlayacaksın" dedi. Ne zaman böyle bir soru ile karşılaşsam Ahmet Zeki Muslu'nun devamında söyledikleri kulaklarımda çınlar:

"Edebiyat çevrelerinde sık kullanılan bir deyim vardır. 'Düşman kazanacaksan, dergi çıkar' denir. Düşmanlarım çoğaldıkça benim hevesim azaldı, dokuz yılın sonunda 'pes' demek zorunda kaldım."

DAVUT KÖKSOY- Bize Anadolu dergiciliğini kısaca değerlendirebilir misin?

CELAL KARACA- Anadolu dergiciliği "taşra" kavramıyla açıklanmaktadır. Taşrada dergi çıkarmak, taşrada yazar olmak gibi kavramlar üzerinden yürür bu tür tartışmalar. Aslında genel adıyla yayıncılığın çok da taşra yönü kalmadı. Çünkü sosyal medya dediğimiz iletişim ağının gelişmesiyle istediğiniz dergiye, gazeteye, yazara, şaire kolaylıkla ulaşabiliyorsunuz. Yazdıklarınız beğenilirse o dergi/ gazetede yer alabiliyor, yazarlarla karşılıklı konuşuyor gibi yazdıklarınız üzerine yazarla/şairle yazışabiliyorsunuz. Dergicilik konusunda tek taşralılığı dağıtımda, kitabevlerini takip aşamasında yaşıyorsunuz. Biraz açmak gerekirse; Ankara'da, İstanbul'da dergi çıkaranlar dergilerini sırt çantasına yükleyip kendi eliyle satış noktalarına bırakabiliyor. Sık sık kitabevine gidip dergilerinin görünürlüğünü kontrol edebiliyorlar. Taşrada dergi çıkaran birisinin ise böyle bir şansı yok. Dergisini söz konusu kitabevlerine kargo ile gönderdiğinde bırakın görünürlüğünü sağlamayı, rafa konup konmadığını bile öğrenemiyor.

DAVUT KÖKSOY- Bana bu söyleşiyi yapma olanağı verdiğin için hem kendi adıma ve Yeni Gelen dergisi adına teşekkür ediyorum. Ayrıca yel değirmenleri ile giriştiğin savaşta başarılar diliyorum.

CELAL KARACA- "Yel değirmenleri ile olan savaşımda" rüzgârımı/enerjimi hızlandırdığınız için sana, ortak dostumuz B. Sadık Albayrak'a ve Yeni Gelen dergisine sonsuz teşekkürler. Hep birlikte "yeni gelen" "edebiyat nöbeti"nde buluşmak dileğiyle.

İNSAN ÖLÜR FAKAT EĞİLMEZ*

■ SERTAN BALKAN

bu yol ipek yoludur
topraktan ve insandan tanırım
kederle kırışmış yüzde, dil anlaktır
bilgeyi baştan değil işten tanırım
evelik otunun yerini bilen, çobandır.

bu yol, ipek yoludur
zenginlik nerede bol
yoksuldan tanırım.

kervanların ayak izlerine basıyor sürüler
arif'in yüzünde yazıdır bu düzende bu çıban
patlasa yeridir
kurtlar, kuzudan itten evvel çobanı yerler
teyzem bilmem mi
zengin olan asker olmaz
erler ve astsubaylar balam, ilk ölürler
zemheri, kulakta kurşun sesidir.

yıl yirmi birinci yüzyıldır
kızıl kale'de sıra sıra tırlar dinlenir
erivan'da bakü'de tanklar
tebriz'de sevişeni asarlar, kirvem
yoksulu düşman belleyenler
sınırda eşkıya diye kaçakçı vururlar.

bu yol ipek yoludur
aras'ın sınır illerinde
dünya teşrin-i sani dolaylarında
ekmek ve tuz uzatılanlar kendilerine
o ekmeğe muhtaçtır şimdi
barışa hasrettir
ölülerini tuza gömerler.

gökte yıldızın, karın, boranın
yeryüzünde dağın, taşın, ırmağın
bir adı vardır kürdün değil.

kurdun, kuzunun, kartalın
ağacın dili vardır kürdün değil.

gözü yüksek dağların koynunda aklar
doruklarında karlar eksik olmazmış, kirvem
boranı, tipisi derken
dik kayalıkların ve sarp geçitlerin
alçak namlusunda
ilkin insan sınanmış
böyle yazar tarihin avlusunda.

bu yol ipek yoludur
bu kesekli toprak, fırat'ın dicle'nin bağrında
ağaya, meleye, paşaya baş eğmeyen
dilsiz halkların canıyla kutsanmış.

fakat
düş kuranlar birikiyor, balam
koynunda tuz tepelerinin
çoğalıyor yarını özleyenler
yalnız, ağaç değil ki beklesin bizi
zaman geçiyor.

tarihin hafızasında
ileri olan geride kalıyor
acelemiz var
kızıl kamanın
muhakkak bir bileyeni var
o büyüyor, yürüyor.

alın terini satan biliyor
dövüşen biliyor
aşk emektir, tarihtir öğretmen
yaşam şimdi kaç dilde yeniden
örgütleniyor.

**kürt ağaç değildir, ölür fakat eğilmez* bir kürt atasözüdür.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Winslow Homer

ORSA SEYRİ VE KÖPEK

■ AHMET KURTLUTEPE

Önden tekneye doğru esen bir rüzgârın, tekneyi ileri yönde götürmesi şaşırtır insanı. Yelken tecrübesi olanlar, bu rüzgârın itmediğini, tam tersine çektiğini bilirler. Orsa seyri de işte böyle bir seyirdir. Ön taraflardan eser ve alır götürür tekneyi. Adeta görünmez bir el sizi çekiyor gibidir.

Yelkenli teknelere pek fazla aşina olmayanlar, teknenin tam arkasına üfleyen rüzgârı, en iyi rüzgâr olarak düşünürler. Doğru değildir bu. Yelken dünyasında, Pupa seyri olarak adlandırılan bu seyir çok verimli olmadığı gibi, dikkat edilmezse tehlikeli durumlar bile yaratabilir. Oysaki, teknenin öne yakın veya yan taraflarından esen rüzgârlarla çok daha iyi seyirler oluşturulur. Önden tekneye doğru esen bir rüzgârın, tekneyi ileri yönde götürmesi şaşırtır insanı. Yelken tecrübesi olanlar, bu rüzgârın itmediğini, tam tersine çektiğini bilirler. Orsa seyri de işte böyle bir seyirdir. Ön taraflardan eser ve alır götürür tekneyi. Adeta görünmez bir el sizi çekiyor gibidir.

Acele etmeliydik; o yüzden sabahın beşinde, limanda uyuyan tekneleri şefkatle kucaklamış olan sakin sudan gelen sese aldırış etmedim. Olsa olsa biri yüzüyordur diye düşünmüş olmalıyım. Acelemiz, bir an önce teknemizi hazırlayıp yola koyulma acelesi. Zira erkenden yola çıkmak ve hava kararmadan önce planladığımız limana girmek istiyoruz.

Fakat bu saatte kim yüzüyor olabilir ki? Hem de çoğunluğu balıkçı teknesi olan bir limanın içerisinde? Bir yandan yelkenleri kontrol ederken, bir yandan da sesin geldiği yöne göz ucuyla bakıp ne olduğunu anlamaya

Mehmet Ali & Akşamsefası

Winslow Homer

çalıştım. Gördüğüm manzara şüphemi haklı çıkarttı; biri(!) değil, bir köpekmiş suda yüzen.

"Bu köpekçik, sabah güneşinin ılık sıcağında bile bunaldı demek, yüzmeyi tercih etmiş" diye düşünerek işime devam etmeye başlamıştım ki, mışıl mışıl uyuyan limanın huzurlu sessizliğini yol arkadaşımın çığlığı bozdu:

"Bu hayvan boğuluyor yahu!"

"Boğulan bir köpek mi? Saçmalıyor herhalde." diye söylenerek dönüp baktığımda, gerçekten de köpeğin bir yüzme keyfi içerisinde olmadığını fark ettim. Hayvan soluk soluğa bir o yana, bir diğer yana çılgın gibi yüzüyordu. Durumu anlamak uzun sürmedi. Limanı çevreleyen beton duvarlar, deniz seviyesinden en az iki metre yüksek olduğu için, köpek sudan çıkacak bir yer bulamıyor, soluk soluğa her yöne yüzerek kendini karaya atacak bir yol arıyordu.

Arkadaşımla ne yapabileceğimizi konuşmaya başladık. Ama acele de etmek zorundaydık. Belli ki hayvancık suya gireli epeyi bir süre geçmiş, metrelerce uzaktan duyulabilecek kadar sesli soluk alıp veriyor, bir yandan da su üstünde durmaya çabalıyordu.

Bizi görünce yardım etmemiz için bize doğru yüzmeye başladı. Biz de "Hadi yavrum gel buraya" diye seslenmeye, ona cesaret vermeye başladık. Gerçekten de işe yaradı ve teknemizin yanına kadar yüzerek geldi. Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı. Yaklaştıkça gördük ki, koskoca bir sokak köpeği ve onu borda yüksekliği bir metreden fazla olan teknemize elimizle çekip almak olanaksız.

Teknemizin yanına kadar geldiğinde o bize, biz ona çaresizce bakıştık. Bu durum birkaç saniye sürdü ve bizden bir fayda göremediği için, tekrar duvar diplerinde doğru kâh çırpınarak kâh yüzerek bizden uzaklaştı. Ne yapmalıydı? Biraz daha gecikirsek, gözlerimizin önünde boğuluşunu görecektik.

Bir süre daha sağa sola yüzdükten sonra tekrar döndü geldi, gözleri, "Ne olur yardım edin boğuluyorum" diye çığlık çığlığa bakıyordu. Bir şeyler yapmalıydık! Suya atlasak ne yapabilirdik ki? Can simidi atmak işe yarar mıydı? Ah bir kepçe olsaydı, alabilir miydik?

Bu düşünceler kafamda uçuşurken, limandaki görevlilerden biri çıktı geldi. Hemen tekneden karaya sıçrayarak ona durumu gösterdim, "Boğuluyor bir şeyler yapalım." diye adeta yalvardım.

Adamcağız sakin bir şekilde "Yine mi atmışlar vicdansızlar?" dedi.

Ben "Ne yani kendi girmemiş suya, biri mi atmış bu hayvanı?" diye sordum kızarak.

"Biri değil, diğer köpekler bunu yapan. Yabancı köpek gördüler mi, kovalayıp denize atıyorlar."

Kızgınlığın yerini şaşkınlık aldı. Suda boğulmak üzere olan bir köpek, onu boğulması için suya atan da bir köpek! Aslında şaşıracak ne vardı ki? İnsan da bazen bu köpekler gibi davranmıyor mu? Ama şimdi bunları düşünecek zaman değil, bir şeyler yapmazsak, diğer köpekler amacına ulaşmış olacaklar.

Adama sordum "Ne yapabiliriz?"

Yüz metre kadar ileride, duvara bağlı olan küçük sandalları gösterdi. "Eğer oraya gelmesini sağlayabilirsek, sandala çekip alabiliriz."

İyi de köpeğe bunu nasıl anlatacağız? Üstelik, yüzerek gelmesini istediğimiz sandallara ulaşması için, duvar dibinden yüzüp, doksan derecelik bir dönüş yapması gerekiyor.

Şöyle düşünün. Elli metreye yüz metre dikdörtgen bir havuz, köpek bu havuzun kısa kenarından başlayıp, duvar dibini takip ederek yüzecek, daha sonra köşede doksan derece dönüp uzun kenarı takip ederek ortalarına gelecek ve biz de onu oradaki küçük sandala çekip alacağız. Elbette bundan daha basit bir çözüm o sandalın motorunu çalıştırıp gelip köpeği sudan çıkartmak; ama, o saatte tekne

Mehmet Ali & Akşamsefası

sahiplerinden kimse yok ki ortalıkta!

Liman görevlisi hemen gösterdiği yere gitti, duvarda bağlı olan merdivenden inerek orada bağlı olan bir küçük sandala atladı ve köpeğe seslenip çağırmaya başladı. Adam bağırdıkça hayvancığız ne olduğunu ne istendiğini anlayamıyor, çok daha şakın bir şekilde çılgınca soluk alıp vererek su üstünde kalmaya çalışıyordu. Adam el çırpıp, ıslık çalıp dikkat çekmeye çalışıyor, ama bir yararı olmuyordu.

Artık köpek suda çırpınmaya başlamıştı. Tekrar duvar dibine kadar yanımıza geldi. Onu, ilerideki liman görevlisinin bulunduğu küçük tekneye götüremezsek çok kötü bir sahneye şahit olacağımız korkusu bizi sarmaya başladı. Ne yapmalıydı? İki metre aşağıdan yalvaran gözlerle bakıyor, biz ise bir çözüm getiremiyorduk. Az sonra sulara gömülüp gidecekti işte...

Ben karada, arkadaşım ise, bulunduğum yerin hemen altındaki duvara bağlı olan teknemizin içerisinden izliyorduk ki... hani çizgi romanlarda olur ya, işte tam da öyle oldu! Kafamda bir ışık parladı. Hemen arkadaşıma seslendim. "Tekneden kakıcı ver" diye adeta çığlık attım.

Bilenler bilir, kakıç, hemen hemen her teknede bulunan ucu kancalı iki-üç metre boyunda bir sopadır. Arkadaşımın teknenin kamarasına girip kakıcı getirmesi birkaç saniye sürdü. Bir yandan aceleyle kakıcı bana uzatıyor, bir yandan da, "Ne yapacaksın bunu, kakıçla çekip almak olanaksız" diye beni uyarıyordu.

Kakıcı alır almaz, hemen aşağımda, duvarın dibinde bizden yardım dilenen köpeğin burnunun ucuna doğru, suya uzattım. Köpek can havliyle kakıca doğru yüzdü. Bunu görünce duvarın üzerinde yürüyerek kakıcı ilerlettim; köpek de kakıcı takip etmeye başladı. İşe yaramıştı! Kakıç ile ona yüzmesi gereken parkuru işaret ediyordum; o da buna uyum gösteriyor, kakıcı takip ediyordu. Adeta görünmez bir el köpeği çekiyordu!

Onun yüzme hızına uyum sağlayarak duvar üzerinde yürümeye başladım. Yığılı duran balıkçı ağlarının üzerinden atlayarak ilerliyordum. Zira, bir an için kakıcı sudan çıkartsam, köpek de kılavuz olarak algıladığı, onu çeken görünmez eli kaybettiğinden panik halinde tekrar uzaklaşabilirdi.

Kısa bir sürede doksan derecelik dönüşe, yani limanın köşesine geldik. Burada dağ gibi yığılmış, ne olduğunu anlayamadığım bir metal yığını vardı. Üzerinden aşmam olanaksız olduğu için, etrafından dolaşmam gerekiyordu. Bu da kakıcın sudan çıkması ve belki de köpeğin takipten vazgeçmesi olabilecekti.

Korkulan olmadı. Metal yığınının etrafını dolaşıp, kakıcı tekrar köpeğin burnunun ucuna uzatmam birkaç saniye sürdü. Köpek de bu zamanı bana çok görmemişti anlaşılan. Artık köşeyi dönmüştük!

Bir yandan duvar üzerinden kakıcı uzatarak kılavuzluğa devam ederken, bir yandan da hedefimize ne kadar kaldığını kontrol ediyordum.

Limana geliş nedenimizi tamamen unutmuş, sudaki yaşam savaşının bir parçası olmuştuk adeta. Duyduğum soluk alıp verme sesleri, kötü bir sonuca varmamız halinde, hiç şüphesiz ömür boyu kulaklarımdan gitmeyecek korkunç tınılara dönüşecekti.

Yaklaşık elli metre daha ilerlersek bu iş tamamdı. Ama köpekte de derman kalmamıştı. Ağzı açık soluk alıp verirken çaresiz su da yutuyordu. Bir süre daha böyle devam ederse suya gömülüp gözden kaybolması an meselesi olabilirdi. İşe yarayıp yaramadığını bilmediğim halde "Hadi yavrum, hadi az kaldı, bitiyor" gibi cesaret verici sözlerle parkuru tamamlamak çabasındaydık.

Ringde savaş veren bir boksör ve ring dışında ona taktik veren antrenör. Hangisinin işi daha zor?

İki dakika daha bu şekilde devam edebilirsek bu iş tamamdı. Ben kakıcı sudan çıkartmamaya dikkat ederek, önümdeki engellerin üzerinden atlaya zıplaya kılavuzluk görevini yapıyor, o da suda yaşam savaşını veriyordu. Son dakikada yorulup vazgeçmesinden korkuyordum. Vazgeçerse, artık yapacak bir şey kalmayacaktı.

İki dakikayı bu şekilde bu korkuyla, ama başarıyla tamamladık. Artık hedefimiz olan küçük teknenin önüne gelmiştik. Ben durunca o da durdu. Son bir gayretle kafasını kaldırıp bana baktı. "Ne oluyor der" gibiydi.

Tam o sırada beklemediği bir şey oldu. Bir çift el ensesine yapıştığı gibi çekti çıkardı onu sudan. Küçük teknede beklemekte olan liman görevlisiydi bu.

Teknenin güvertesine yığılıp kaldı önce; sonra yuttuğu suları çıkarttı güverteye. Liman görevlisiyle birlikte karaya çıkarttık. Karaya ayak basar basmaz tüylerine yapışmış olan suyu atmak için bir süre silkindi. Biz de bundan nasibimizi aldık, sırılsıklam olduk.

Sonra çekip gitti; arkasına bakmadı, teşekkür bile etmedi. Biz de arkasından koşup yetişmeyi düşünmedik.

Limanı arkamızda bırakmıştık. Kısa bir süre sonra, kolayına bir lodos ile Orsa seyrine geçmiştik bile; o görünmez el teknemizi çekmeye başlamıştı.

Temmuz 2018 İğneada

RULET MASASI

■ MUSTAFA EROĞLU

M. Fatih Uslu için

---merkezin ayarını bozmak bizimkisi!
Musallat olmak, paranın hırsız mesaisine
Yalnızlıkla ölüm arasındaki gri bölgede
Bir şarkının mahrem nakaratı kadar...
-"lambaya püf de"-

Ama bir derviş söylemiştir vakti zamanında:
"Bir sırtlandır hayat!
Beyninde o tembel Tanrı, midesinde gangsterler,
Kıçındaysa yoksullar
Yaşar.
Paranın cehennemine,
Sadakatle hizmet ederken bu sonuncular,
Birbirlerinden cinayetle çalarlar!"

Haramilerin rulet masasını yakmak bizimkisi!
Düşmek, bir kadının gözlerindeki uçurumdan
Gecenin bir vakti, kerhanelerle, karakollar
Hesap hatası yaparken -işte nasıl sefil sorumluluk-
Bitiş çizgisi kalmaz dünyanın takviminde.
Yarının ırmağı, şimdinin içine akar durmadan.
Tanrım! Ya ganimetin cehennemini kov dünyadan,
Ya da kurtar bizi kendinden!

KAYNAKÇILAR

■ OSMAN ÇALIN

Kaynakçılar kaynak yapıyor
Nizami gemisinin balast tankında
Emeği emeğe, demiri demire
Kaynatmak işleri
Demir boyun eğiyor
Bükülüyor eriyor kaynıyor
İşin doğrusu bu emekçileri
Demir bizden iyi tanıyor

Nizami gemisinin tankında
Kaynakçılar kaynak yapıyor
Nasırlı ellerinde penseler
Peş peşe elektrod yakıyor
Elektrotla bitiyor kaynak sırası
Kaynak sırasıyla hesaplanıyor
Ekmek parası
Hava sıcak, gazlı, dumanlı
Öksürükler bazen derinden
Bazen kısık ama durmuyor
Belli ki duman dolu bronşlar
Yeterince soluk alamıyor

Nizami gemisinin balast tankında
Kaynakçılar kaynak yapıyor
Demir bükülüyor, eriyor kaynıyor
Ve ne yazıktır ki
Yaşamın bu acımasız potasında
Demirden önce kaynakçı eriyor

ROMAN TARİHİMİZİN EKSİK BİR ÖZETİ-2

■ B. SADIK ALBAYRAK

Halkın sözlü geleneği içinde oluşmuş mitler, masallar, efsaneler, folklorik değerler romanlarında işlevsel bir yer tutarken, onun diline destansı bir boyut katıyor.

Lukacs'ın cümlesiyle söylersek, epiğini yitirmek üzere olan bir toplumda Yaşar Kemal eliyle romanlaşan epik ya da epikleşen roman diyebiliriz...

Mehmet Ali & Akşamsefası

Sabahattin Ali, İçimizdeki Şeytan romanıyla düşünce ile eylem arasındaki çelişkileri tartışmaya açmıştır. İradesiz Ömer ile tuttuğunu koparan, ahlaki değerlerine bağlı Bedri ve onları kuşatan ırkçı, Turancı yazarlar takımı, sadelik ve güzellik timsali Macide romanın tipleridir. Yakup Kadri'nin *Panorama*'da iktidarın içinden baktığı aydın dünyasına Sabahattin Ali dışındakileri ele alarak bakar. 40'ları anlamak için ikisini birlikte okumak çok verimli olabilir.

Hikâyelerinde Anadolu insanının yoksulluğunu, iktidar güçlerince ezilmesini, duyarsız bürokratlar ve okumuşlarca hor görülmesini sergileyen Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* romanı bu temaları küçük bir kasaba çevresinde işler. Varlıklılar ile yoksullar arasındaki büyük eşitsizliği, eşrafın devlet mekanizmasındaki etkinliğini sorgular. Romanın kahramanı Yusuf'un kaçak duruma düşüp dağa çıkmanın eşiğine geldiği yerde roman biter. Haksızlıklara karşı direnen ve eşkıya olup dağa çıkanların romanı 1950'lerde Yaşar Kemal eliyle yazılacaktır.

Mithat Cemal Kuntay'ın 1938 tarihli *Üç İstanbul*'u, Türkiye'nin devrim çağının romanıdır. En gelişmiş Jöntürk tipi bu romandadır; Adnan'ın bütün iyiliği ve ahlaksızlığı, yüceliği ve bayağılığı, iç dünyasını da gösteren bir anlatımla ortaya konmuştur. Konaklar, yoksul mahalleleri, çamurlu sokaklarıyla Mütareke İstanbul'unu, paşazadeler, devrim kaçkını Rus prensler, hafiyeler, fahişeler, onlarca kişiyi ince ince işleyen bir romandır. Okurken sürekli Tevfik Fikret'in Sis şiirinin boğucu havası solunur. Osmanlı'nın çürüyüşü ve çöküşünü, bir kuşağın yok oluşunu anlatırken, Anadolu'da doğan yeni çocuğun, Cumhuriyet'in de uzaktan seslerini duyurur. Adnan'ın tabutunun başına yaşarken hiç giyemediği kalpak konulur.

KEMAL TAHİR'İN TEZLERİYLE ÇELİŞEN ROMANLARI

Bu dönemi Kemal Tahir *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu* ve *Yol Ayrımı* romanlarında işlemiştir; işgalden başlayarak millici aydın Kamil Bey'in hikâyesiyle yeni kurulan Cumhuriyet'in sınıfsal ayrışmasına kadar tarihsel ve toplumsal değişmeyi odağına alır. Kemal Tahir'in bir başka roman dizisi *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* ve *Büyük Mal* ise Türkiye'nin değişmesini bu kez taşrada, Çorum çevresinde toprak mülkiyeti, eşraf banka ilişkileri, köylülüğün grotesk görünümleri ekseninde ele alır. Taner Timur, Türk tarihiyle ilgili özgün tezler öne süren, *Devlet Ana* romanıyla bu tezini kanıtlamaya çalışan Kemal Tahir'in Çorum çevresindeki romanlarının kendi tezleriyle çelişen gerçekleri ortaya koyduğunu belirtir. Osmanlı toplumunun "sui generis", kendine özgü olduğunu, Batı toplum modelleriyle açıklanamayacağını öne süren Kemal Tahir, bu romanlarında Engels'in "feodalizmin ilkel ve barbar biçimleri" olarak nitelediği, Osmanlı'nın geç feodalitesinin izdüşümlerini sergilemiştir.[1] Kemal Tahir toplumcu kuşaktan bir romancı olarak tarihe eleştirel bakar, yeni düzenin sınıfsal niteliğini sorgular; Kurtuluş Kayalı'ya göre, sosyologlardan daha önce Kemalizmi eleştiren bir romancıdır.[2] *Kurt Kanunu* romanında 1926 İzmir Suikastı çevresinde İttihat ve Terakki'nin kimi liderlerinin tasfiyesini polisiye roman kurgusuyla ele almıştır. Kurtuluş Savaşı'nı ele alan romanının adı *Yorgun Savaşçı*'dır; son on yılını savaşlar içinde geçiren ve milyonlarca çocuğunu bu savaşlarda kurban veren Türk halkının tarihsel durumunu çok iyi anlatan bir nitelemedir.

Otuzlar biterken yazılan *Huzur* romanında Ahmet Hamdi Tanpınar, çok etkisinde kaldığı Yahya Kemal'in eğilimlerini temsil eden İhsan, kendisinden çizgiler taşıyan Mümtaz tipleri aracılığıyla yenilik-gelenek çelişkisinin çözümlerini tartışmayı denemiştir. Mümtaz ile Nuran'ın aşk öyküsü çevresinde gelişen romanın varoluşçu karakteri Suat'ın görüşleri de tartışmanın kapsamını genişletir. Cumhuriyet devriminin getirdiği

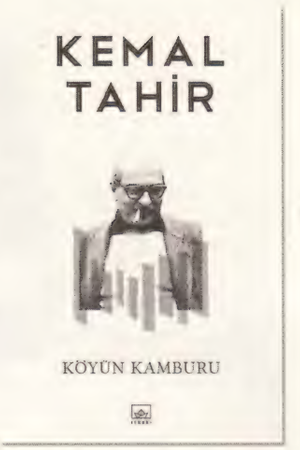

yenilikler ile eski toplumun kaybolan değerleri arasında bir senteze giderek yeni bir kimlik arayışının huzursuzlukları dile getirilir. Romanı içerdiği düşünsel tartışmalar nedeniyle denemeye benzeten Taner Timur, "ulusal kimliğimiz ile ilgili ciddi sorunları gündeme getiren, fakat bunlara verdiği yanıtlarla değil, bu bağlamda sorduğu sorularla"[3] edebiyatımızda önemli olduğunu vurgular. Yazarın 1960'ta yazılan romanı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ise bir toplumsal hicivdir. *Huzur*'daki metafizik tartışmaların yerini somut toplumsal gözlemlere dayalı bir eleştiri almıştır. Saatlerin ayarsızlığı simgesinin olasılıkla 1950-1960 DP döneminin plansız programsız uygulamalarının, demagojik siyasi çekişmelerinin yansıması olduğu söylenebilir.[4] Göreceliği abartılı bir tarih felsefesi, psikanaliz tartışmaları romanın toplumsal hicvinin araçlarını oluşturur. Bu romana ilişkin Taner Timur cevabını içinde taşıyan su soruyu sorar:

Osmanlı geçmişinden kurtarılabilecek ve kurtarılması gereken tüm değerlerin özlemiyle yaşayan Beş Şehir yazarı, Türkiye'yi 'küçük bir Amerika' yapmaya çalışan, bilgisiz bir iktidar ekibiyle ve 'Nizamı alemci' bir muhalefet ve aydın takımıyla hesaplaşmak mı istemiştir?[5]

Aynı yıllarda gelenek-yenilik, Doğu-Batı çatışması ve sentezi gibi temaları daha çok tutucu bir perspektiften ele alan Peyami Safa'nın romanları da anılmayı hak eder. Onlardan özellikle *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ilginçtir.

TÜRKMEN ARİSTOKRASİSİNİN ÇÖKÜŞÜNÜN ROMANI

Edebiyatımızda 1950'li yıllarda eser veren, "Üç Kemaller" olarak adlandırılan romancılardan Yaşar Kemal'in yazdıklarında, Çukurova özgülünde feodalitenin çöküşü ve onların egemenliğinin yerini kapitalist toprak sahiplerinin alması destansı bir anlatımla sergilenir. Yaşar Kemal'de ana tema toprak kavgasıdır. "O güzel insanlar o güzel atlara bindiler gittiler" dediği Türkmen aristokrasisinin çöküşünün destanını anlatır.[6] Yaşar Kemal'in uluslararası ilgi gören *İnce Memed* romanı, Abdi Ağa'nın zulmünden dolayı dağa çıkan ve halktan yana eylemde bulunan bir eşkıyanın romanıdır. Dört ciltten oluşan romanın ilk kitabı 1955'te son cildi 1987'de yayınlanmıştır. Bir başkaldırının destanı olan *İnce Memed*'in ilk kitabı ile son kitabı arasında geçen otuz iki yılda ülkede ve dünyada büyük değişiklikler olmuştur. "İnce Memed tek parti dönemini ele alıyor ve Kemalizmin sosyolojisini yapıyor"[7] diyen Taner Timur'a göre, 1970'lerin Türkiye'sinde devrimcilerin dağa çıktıkları düşünülürse sorunun yakın tarihe kadar güncelliğini koruduğu söylenebilir. *İnce Memed*'in temel sorunsalı Çukurova topraklarının ağalar tarafından paylaşılmasıdır. Yarı feodal kökenlerden veya Orhan Kemal'in *Kanlı Topraklar* romanının kahramanı Topal Nuri gibi yeni yağmacılardan oluşan bu büyük toprak sahipleri toplumsal değişimin gereklerince büyük tarım kapitalistlerine dönüşmektedirler. Onların topraklarını elinden aldığı ve ırgatlarına çevirdiği köylülerin savunuculuğunu dağa çıkan İnce Memed üstlenir. Köylülerin direniş yöntemleri kökü Köroğlu'na kadar giden feodal eşkıyalık geleneğine bağlıdır. İdeolojileri de efsanelere, mitlere, hurafelere dayalıdır. Buna karşılık ağaların hem tek parti dönemi iktidarıyla siyasi ortaklıkları hem de tarımda modern yöntemleri kullanma yönünde rasyonel bakış açıları vardır. İnce Memed'in öldürdüğü ağanın yerini yenisi ve daha zalimi almaktadır. Eşkıyalık başkaldırısı toplumsal çözüm üretmeyen bir yoldur. 1950'lerde çok etkili olan ve hızla dünya dillerine çevrilen *İnce Memed* romanında eşkıyalığa olumlu bir değer yüklenmesine karşı çıkan Ke-

mal Tahir, onun antitezi niteliğinde bir eşkıya portresi çizdiği bir roman yazmıştır: *Rahmet Yolları Kesti*. Bu romanın eşkıya karakteri basit bir soyguncu olarak çizilmiştir. Kemal Tahir'in genel kabul gören düşüncelere karşı, değişik ve özgün tezler geliştirme özelliği, onun Köy Enstitülerine olumsuz bakan bir roman yazmasına da yol açacaktır. Yan kişileri arasında Tonguç'un da olduğu *Bozkırdaki Çekirdek* romanında bir Köy Enstitüsünün kuruluş sürecindeki olayları sergilerken bu uygulamaya yönelik eleştiriler getirmiştir.

ROMANDA TOPRAK KAVGASI VE KÖYLÜLÜK

Yaşar Kemal'in Çukurova'daki toprak paylaşımını ve tarımsal üretim ilişkilerini ortaya koyduğu önemli iki roman dizisi daha vardır. *Dağın Öte Yüzü* altbaşlığını taşıyan *Ortadirek*, *Yer Demir Gök Bakır* ve *Ölmezotu* dizisi Toroslar'da bir dağ köyünde yaşayanların her yıl pamuk toplamak için Çukurova'ya inişleri, çalışıp kazandıkları parayla kışlık gereksinimlerini satın alıp köye dönüşleri ve ertesi yaz yine aynı döngüyü tekrarladıkları bir yaşam düzeninin aksamasıyla ortaya çıkan trajik sonuçları sergiler. O yıl muhtar-tefeci işbirliği sonucu aldatılan köylüler, kışlık gereksinimlerini karşılayacak geliri elde edemeyip tefeci Adil Ağaya borçlarını ödeyemeyince sert kış koşullarında büyük bir çaresizlik ve umutsuzluk içine sürüklenirler. Köylülerin bu çaresizlik içinde harekete geçen kitle psikolojisi, muhtara ve tefeciye karşı direnen komşularından Taşbaşoğlu'nu bir ermiş haline getirmelerine yol açar. *Yer Demir Gök Bakır*'da Yaşar Kemal bunu inandırıcı bir biçimde romanlaştırmayı başarmıştır. Köylüler yüzyıllarca anlatılan efsanelerden yararlanarak onlardan birinin kahramanı haline getirdikleri Taşbaşoğlu'nu ermiş katına çıkardıktan sonra onun mistik koruyuculuğuna sığınırlar. Romanda kolektif psikolojik süreçler ustalıkla anlatılır. Rasyonel bir insan olan Taşbaşoğlu bile köylülerin kendisine yakıştırdığı ermişlikten kuşkulanmaya başlar. Köylüler kıtlıktan ve tefeci korkusundan kurtulunca Taşbaşoğlu'nun ermişliğini de unuturlar. Olaylar DP döneminde geçmektedir. Taner Timur bu romanları Çukurova sosyolojisine olduğu kadar, kitle psikolojisine ve din sosyolojisine bir katkı olarak değerlendirir.[8]

Yaşar Kemal'in *Demirciler Çarşısı Cinayeti* ve *Yusufçuk Yusuf* adlı iki romandan oluşan *Akçasaz'ın Ağaları* dizisi geçmişi Türkmen aşiretlerinin kan davasına dayanan çatışmaların toplumsal değişmeyle kuşak ve sınıf çatışmasına evrimini sergiler. Çukurova toprağının yağmalanması bu romanların da temel sorununu oluşturur. Yaşar Kemal, bu romanlarında Orhan Kemal'in *Kanlı Topraklar*'da işlediği Ermeni topraklarının paylaşımına da daha açıklıkla yer vermiştir. Yaşar Kemal'in romanları, kapitalistleşme sürecinde Çukurova topraklarının giderek tarım kapitalistlerine dönüşen ağalar tarafından paylaşılma kavgasını sergiler. Orhan Kemal'in romanlarında ise, *Kanlı Topraklar*'da olduğu gibi toprak yağmasının örnekleri yer almakla birlikte asıl ağırlık sanayideki üretim ilişkilerine, işçileşme süreçlerine verilmiştir. Çukurova'nın çıkardığı bu iki romancıyı karşılaştırırsak, Orhan Kemal'in daha bütünsel bir perspektifle baktığı, fabrika ve işçi merkezli, dolayısıyla şehir merkezli bir roman dünyası kurduğunu söyleyebiliriz. Yaşar Kemal, feodal aristokrasinin çözülüşü, tarım kapitalizminin gelişim sürecinde toprağa el koyuluşunu sergileyen köy ve kasaba merkezli romanlar yazmıştır. Taner Timur da, Fethi Naci de Yaşar Kemal'in köylülerin tuhaf, paradoksal davranışlarını ortaya çıkarmasına dikkat çekerler. Yaşar Kemal, İnce Memed'in bakış açısından köylülerle ilgili şunları yazar:

Köylüler zalim olurlar. Şu dünyada şu köylü milleti kadar zalim bir millet var mı, hele de zulmü kendi kendine. Dünyada hiçbir şeyden... korkmayacaksın, ille de bu köylü milletinden korkacaksın. Ne dostluğuna güveneceksin ne de düşmanlığına.[9]

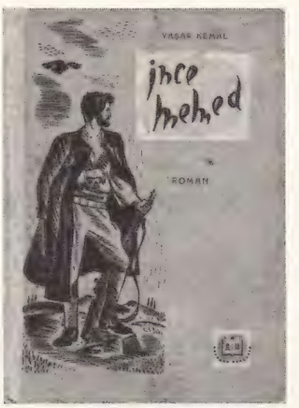

Yaşar Kemal'in yazdıklarında, Çukurova özgülünde feodalitenin çöküşü ve onların egemenliğinin yerini kapitalist toprak sahiplerinin alması destansı bir anlatımla sergilenir. Yaşar Kemal'de ana tema toprak kavgasıdır. "O güzel insanlar o güzel atlara bindiler gittiler" dediği Türkmen aristokrasisinin çöküşünün destanını anlatır.

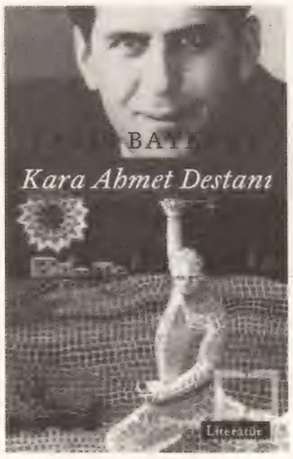

Fakir Baykurt, Kara Ahmet Destanı'yla 68 Kuşağının köy kökenli bir tipini romanlaştırdı. Siyasal'da okuyarak kaymakam olmaya çalışan Ahmet, ülkenin yönetiminde söz sahibi olmak isteyen köylünün özlemlerini simgeler; şehre göçmüş köylülerin gecekondularını yıkmaya gelen devlet güçlerine karşı direnirken tutuklanıp hapse düşecektir.

Köylülerin burada belirtilen tutumuna ilişkin birçok sahne Yaşar Kemal'in romanlarında yer alır. Bolluğa kavuşunca, kıtlıkta ermiş katına çıkardıkları Taşbaşoğlu'nu adam yerine koymazlar. Onların arasından Taşbaşoğlu gibi iyi, aklıbaşında, ilkeli bireyler çıksa da köylülerin bütünsel değerlendirmesi olumsuzdur. Taşbaşoğlu köylüler için, "Bu köylü milleti yedi yaşında bir çocuk gibidir"[10] diye düşünür. Köylüler hayati çıkarları konusunda bile doğru kararlar veremezler. Ortadirek'in köylüleri onları aldattığını bildikleri halde tefeci ile işbirliği içindeki muhtarın arkasından giderler.

Türk köylüsü çıkmaz sokağa benzer şartlar içinde yaşamaktadır; bunun için elle tutulur, gözle görülür çıkarlarına rağmen, bu çıkarlara sırt çevirmek zorunda kalmakta, apaçık çıkarının değil, bu çıkarı baltalayan muhtarının ardından gitmektedir.[11]

Nâbizâde Nâzım'ın 1891 yılında yazdığı *Karabibik* ile gerçekçi biçimde edebiyata giren köylü tipi, ondan kırk yıl sonra yazılan *Yaban*'da kendisine sığınmış bir yaralı subaya gösterdiği sevgisiz, dışlayıcı tutumla anlatılmıştı. Yakup Kadri'nin Anadolu köylüsünü çok kötü ve çirkin bir biçimde gösterdiği, bunun haklı olup olmadığı hep tartışılmıştır. Yakup Kadri de, şehirli bir yazar olarak köylüyü "tren penceresinden" gördüğü kadarıyla anlattığını kabul etmiştir. Yaşar Kemal'in romanlarında ise, köylü, köyden çıkmış birinin içselleştirilmiş anlatımıyla romana girmiştir. Onun köylüyle ilgili olumsuz değerlendirmeleri aynı zamanda onun geriliğini ve ilkelliğini yenmesi özlemiyle iç içedir. Yaşar Kemal içinden çıktığı bu sınıfı geliştirmek için eleştirir. Yaşar Kemal'den sonra edebiyata giren, köyden yetişmiş Köy Enstitülü yazarlar köylünün içselleştirilmiş anlatımını daha da çeşitlendirmiş ve geliştirmişlerdir.

NÂZIM OKULUNUN ROMANCILARI

Fethi Naci, Yaşar Kemal'in başarısını, "Hem roman okurlarını, hem de toplum ve insan gerçekliğimizi araştırmak isteyen toplumbilimcileri doyurabilmesinde"[12] buluyor. Halkın sözlü geleneği içinde oluşmuş mitler, masallar, efsaneler, folklorik değerler romanlarında işlevsel bir yer tutarken, onun diline destansı bir boyut katıyor. Lukacs'ın cümlesiyle söylersek, epiğini yitirmek üzere olan bir toplumda Yaşar Kemal eliyle romanlaşan epik ya da epikleşen roman diyebiliriz...

Nâzım Hikmet'in şiirleriyle 1920'lerde insana, topluma ve tarihe sosyalist bakış açısıyla yaklaşan bir edebiyat doğmuştur. 1930'lardan başlayarak bu edebiyat gelişimini sürdürmüş, özellikle 40 Kuşağı olarak adlandırılan şairlerin şiirlerinde yansımasını bulmuştur. Nâzım Hikmet'in hapishanedeki öğrencileri Kemal Tahir ve Orhan Kemal ile 1950'lerde roman türünde yetkin ürünlerini vermiştir. Köy Enstitülerinden halkçı yazarlarla bu çizgi Türk edebiyatının ana akımı haline gelmiştir. Aynı akım içinde roman yazan Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Samim Kocagöz'ü özellikle anmak gerekir. Dinamo özyaşamöyküsüne dayanan *Savaş ve Açlar, Öksüz Musa, Musa'nın Mapushanesi, Musa'nın Gecekondusu, Koyun Baba* romanlarında Birinci Dünya Savaşı'nın yolaçtığı açlık ve yıkım koşullarındaki çocukluğundan başlayarak yetişme yıllarını, sınıf bilinçli bir şair ve yazar olarak baskıcı bir toplumda yaşamını sürdürmenin zor koşullarını ortaya koymuştur. Musa'nın yaşamı Türkiye'nin tarihinin ve toplumsal düzeninin bir aynasına dönüştürülmüştür. Dinamo nehir romanları *Kutsal İsyan* ve *Kutsal Barış* dizileriyle Kurtuluş Savaşı'nı ve Cumhuriyet'in kuruluşunu romanlaştırmıştır.

Samim Kocagöz'in *Yılan Hikâyesi* 1950'lerle yoğunlaşan el koyarak birikim sürecinde Ege bölgesinde bir gölün özel mülkiyete geçirilmesinin romanıdır. *Onbinlerin Dönüşü*, Türkiye'nin 1946'dan sonra izlediği ABD'ye bağımlı politikanın ve Soğuk Savaş ülkesi oluşunun aydın kesimlerdeki etkisini ele alır. *İzmir'in İçinde* romanı DP döneminin toplumsal çelişkilerini işler. Kocagöz de *Kal-*

paklılar ve Doludizgin ile Kurtuluş Savaşı'na eğilir.

Rıfat Ilgaz daha önce değindiğimiz *Karartma Geceleri*'ne ek olarak yaşamını daha geniş bir çerçevede ele aldığı *Sarı Yazma* romanını yazmıştır. *Karadeniz'in Kıyıcığında* fındık üretimi ekseninde sömürü ilişkilerini romanlaştırır. *Yıldız Karayel* ise, Karadeniz bölgesinde yapılacak bir yol için büyük toprak sahiplerinin güzergâh üzerinde giriştikleri çıkar çatışmalarını işler. Bu dönemde,

Sosyalist veya halkçı fikirler edebi eserlerde çeşitli yollarla işlenerek okuyucuya sunulmuştur. Nâzım Hikmet, Rıfat Ilgaz, Hasan İzzettin Dinamo, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Talip Apaydın gibi yazarlar şiir ve roman alanında bu yönde bir tavır sergilemişlerdir.[13]

KÖY ENSTİTÜLERİNDEN ÇIKAN ROMANCILAR

Köy Enstitülerinden yetişmiş Talip Apaydın'ın 1959'da yayınlanan *Sarı Traktör* romanı, dönemin tarımda makineleşme sorunsalını orta Anadolu'da şeker pancarı yetiştiren bir köylü ailesi çevresinde işler. Devlet işletmesi olan şeker fabrikasına yaz sıcağında at arabasıyla şeker pancarı taşıyan Arif, romanda babasını komşularınınki gibi bir traktör almaya ikna etmeye çalışır. Talip Apaydın'ın sonraki romanları da köyün piyasaya açılması sürecinde karşılaşılan sorunları işler. Onun romanları tarımsal üretim sürecinin yol açtığı çelişkileri ve insan tiplerini ele alır. *Ortakçılar* romanında İç Anadolu'da pirinç yetiştiren yarıcı köylüleri ve toprak sahibinin dünyasını sergiler. *Yar Bükü*'nde yine pirinç üretimi sürecinde çok gerekli olan su için verilen kavgayı konu alır. *Tütün Yorgunu*, endüstriyel tarım ürünü tütün yetiştiren küçük köylünün akıl sağlığını yitirmesi üzerine, hurafelere dayalı tedavi yöntemleriyle daha da delirmesini sergiler. *Yoz Davar*'da hayvan yetiştiriciliği konu alınmıştır. Talip Apaydın üç kitaptan oluşan bir diziyle Kurtuluş Savaşı'nı köylü cephesinden romanlaştırmıştır: *Toz Duman İçinde, Vatan Dediler, Köylüler.*

Köy Enstitülü romancıların en verimlilerinden biri Fakir Baykurt'tur, 1958 tarihli ilk romanı *Yılanların Öcü* ile başlayarak 1960'larda çok okunan ve tartışılan eserler vermiştir. Metin Erksan'ın 1960'ta sinemaya uyarladığı *Yılanların Öcü*'nün filmi yazarın köyünde çekilmiştir. Köydeki yoksulluğu gösterdiği için sansür gösterimine izin vermemiş, ancak 27 Mayıs'tan sonra, yazarın ve yönetmenin çabasıyla filmi Çankaya köşkünde izleyen ve çok beğenen Cemal Gürsel'in isteğiyle gösterime girebilmiştir.[14] *Yılanların Öcü*, yoksul köylü Kara Bayram'ın, muhtar ile zengin bir köylünün ortak tezgâhıyla evinin önüne ev yapılmasına karşı mücadelesini sergiler. Romanın en önemli tipi yazarın anasından esinlenmiş çizgiler taşıyan Irazca Ana'dır. Fakir Baykurt daha sonra romanın devamı olan iki kitap daha yazmıştır: *Irazcanın Dirliği* ve *Kara Ahmet Destanı*. Üçüncü kitap, Ahmet'i okutmak için şehre göçen Kara Bayram ailesinin şehir macerasını Türkiye'nin hareketli yılları 1960'larda anlatıyordu.

SİYASAL'DA OKUYAN KÖYLÜ

Fakir Baykurt, Ahmet karakteriyle 68 Kuşağının köy kökenli bir tipini romanlaştırdı. Siyasal'da okuyarak kaymakam olmaya çalışan Ahmet, ülkenin yönetiminde söz sahibi olmak isteyen köylünün özlemlerini simgeler; şehre göçmüş köylülerin gecekondularını yıkmaya gelen devlet güçlerine karşı direnirken tutuklanıp hapse düşecektir. Romanın son sayfalarında, hapisteki Ahmet, radyodan işçilerin 15-16 Haziran 1970 işçi kalkışmasının haberlerini dinler. Toplumun temel dinamiği işçi sınıfının büyük siyasal eylemiyle romanı bitiren yazar, köy kökenli devrimci Ahmet'in yönünü işçiden yana çevirir. "Edebiyat, tıpkı eğitim gibi, insanlarımızı hayata karşı, devrimci tavır ve davranışlı yapmada önemli bilinçlendirme aracıdır"[15] diyen yazar köyü ve köylüleri ya-

Üç İstanbul, Türkiye'nin devrim çağının romanıdır. En gelişmiş Jöntürk tipi bu romandadır; Adnan'ın bütün iyiliği ve ahlaksızlığı, yüceliği ve bayağılığı, iç dünyasını da gösteren bir anlatımla ortaya konmuştur. Konaklar, yoksul mahalleleri, çamurlu sokaklarıyla Mütareke İstanbul'unu, paşazadeler, devrim kaçkını Rus prensler, hafiyeler, fahişeler, onlarca kişiyi ince ince işleyen bir romandır.

zarak başladığı romanlarını onların yaşam çizgisini izleyerek şehirlerde ve yurtdışında göçtüğü ülkelerde yansıtmayı sürdürdü. *Kaplumbağalar*, *Köygöçüren*, *Tırpan* Fakir Baykurt'un köylüleri, köylerin yoksulluğunu anlatan önemli romanlarıdır. 1979'da Almanya'ya yerleşen yazar *Yüksek Fırınlar* ve *Koca Ren* romanlarında bu ülkeye göçen Türk işçilerini anlatır. Aydın yazar tipolojisinin gelişmiş bir örneği olan Fakir Baykurt, 1960'larda Türkiye Öğretmenler Sendikasının kuruluşuna katılmış ve başkanlığını üstlenmiştir. Öğretmenlerin haklarının elde edilmesi, bilimsel ve laik eğitimin geliştirilmesi yolunda kitlesel bir mücadelenin önderliğini yürütmüştür. Bu kuşaktan yine Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlar Mehmet Başaran, Dursun Akçam, Yusuf Ziya Bahadınlı, Ümit Kaftancıoğlu, Hasan Kıyafet, Osman Şahin, Behzat Ay hemen ülkenin bütün bölgelerini mekân alan romanlarında Türkiye'nin toplumsal yapısını ve değişmesini edebiyatın sahnesine çıkarmışlardır. Biz bu kısa özette, konumuz açısından yalnızca bazı romanlar ve roman yazarları üzerinde durduk. Oysa Ömer Seyfettin'in başlattığı ve Refik Halit Karay, Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Sait Faik Abasıyanık, Orhan Kemal, Adnan Özyalçıner, Osman Şahin'in çok yetkin örneklerini verdiği büyük bir hikâye edebiyatımız vardır. Yine şiirimiz ve şairlerimizi de bu özete katmadığımız gözden kaçmamıştır.

Taner Timur, Türk romanını "Tarih, Toplum ve Kimlik" ekseninde incelediği çalışmasında gerçekçi romancıların egemen değerlerle hesaplaşmasını önemser:

(...) toplumsal gerçekçi yazarlarımız, bu konudaki değer hiyerarşisini tersine çevirerek ve halk kültürünü ve sömürü ilişkileriyle kavga halinde sergileyerek, kültür hayatımızda çok aydınlatıcı bir rol oynamışlardır. Bununla beraber bu akımın temsilcileri evrenselliğe, halkın hâlâ yaşattığı Ortaçağ efsaneleriyle değil, Taşbaş, Memidik, Parpar Ahmet, Kelleci Mehmet, Irazca vb. gibi yüzlerce unutulmaz karakterler yaratarak sosyo politik çözümlemelerle ulaşmışlardır. Böylece, en sade tipleriyle Anadolu insan manzaraları, kendini üreten yerel koşulları aşmış ve 'insan koşulu' içinde evrenselliğe hak kazanmıştır.[16]

Bu evrensel tipler arasına Taner Timur'un unuttuğu Orhan Kemal tiplerini de ekleyebiliriz; Murtaza, Topal Eskici, Güllü, İflahsızın Memed, Müfettişler Müfettişi Kudret Yanardağ, kurt gibi hırslı Topal Nuri. Türk edebiyatının ana kanalı 1980'lere kadar gerçekçi bir edebiyat olmuştur. Toplumsal gerçeği yansıtmaya çalışan bir edebiyattır. Bireyin toplumla çatışmalarını, toplumun sınıfsal ayrışmasını, eşitsizliklerin yol açtığı insani dramları sorunsal haline getirmiştir. Gerçekçi romanlar okurlarını bu gerçeği özümsemeye ve ona ilişkin yargıda bulunmaya, giderek değişmesi için bilinç ve irade oluşturmaya yöneltirler. Yazarlar gerçeği gözlemleyerek, toplumbilimin verileriyle anlayarak, estetik bakışıyla değerlendirerek oluşturdukları tipler, olaylar ve kurgu yoluyla romanlarında yeniden yaratırlar. Yazarın bakış açısıyla gerçeğe bakan okur, onda görmediklerini, hissetmediklerini, kavramadıklarını keşfeder. Bilim gibi edebiyat da bizi gerçeği keşfe çıkarır.

---

[1] Taner Timur, Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, s.180.
[2] Kurtuluş Kayalı, a.g.e., s.81.
[3] Taner Timur, a.g.e., s.321.
[4] A.g.e., s.322.
[5] A.g.e., s.328.
[6] A.g.e., s.178.
[7] A.g.e., 154.
[8] A.g.e., s.167.
[9] Yaşar Kemal, Aktaran: Taner Timur, a.g.e., s.158.
[10] A.g.e., s.166.
[11] Fethi Naci, Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme, Gerçek Yayınevi, 1990, İstanbul, s.289
[12] A.g.e., s.286.
[13] Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, a.g.e., s.16.
[14] "(...) Ankara'da, Ulus sinemasındaki gala gecesinde, film ve yazar, el altından kışkırtılan gericiler tarafından gazoz şişeleri atılarak saldırıya uğramıştır (1962)." (Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman-3, Dünya Kitapları, 2004, İstanbul, s.550).
[15] Fakir Baykurt, Aktaran: Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman-3, Dünya Kitapları, 2004, İstanbul, s.547.
[16] Taner Timur, Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, s.377-378.

ÇIKTI!

ATADAM

Yeniden Doğuşun Baharına Yolculuk

Tarih öncesi bir atadamın "yeniden doğuşun baharına" yaptığı bir yolculuk...

Farklı kollardan akan iki nehir gibi başlayan, olayların geçtiği coğrafyadaki Dicle ve Fırat nehirleri gibi önce bağımsız aksalar da sonra şaşırtıcı şekilde birleşen iki öykü...

Klasik ve çağdaş iki mitin bir araya gelmesi herkesin katılaşmış fikir, çıkar ve beklentilerinde sabitlendiği, bireylerin kitlelere dönüştürülerek yönlendirildiği bir çağda sorunlarımıza yeniden farklı gözle bakmayı sağlayabilir mi?

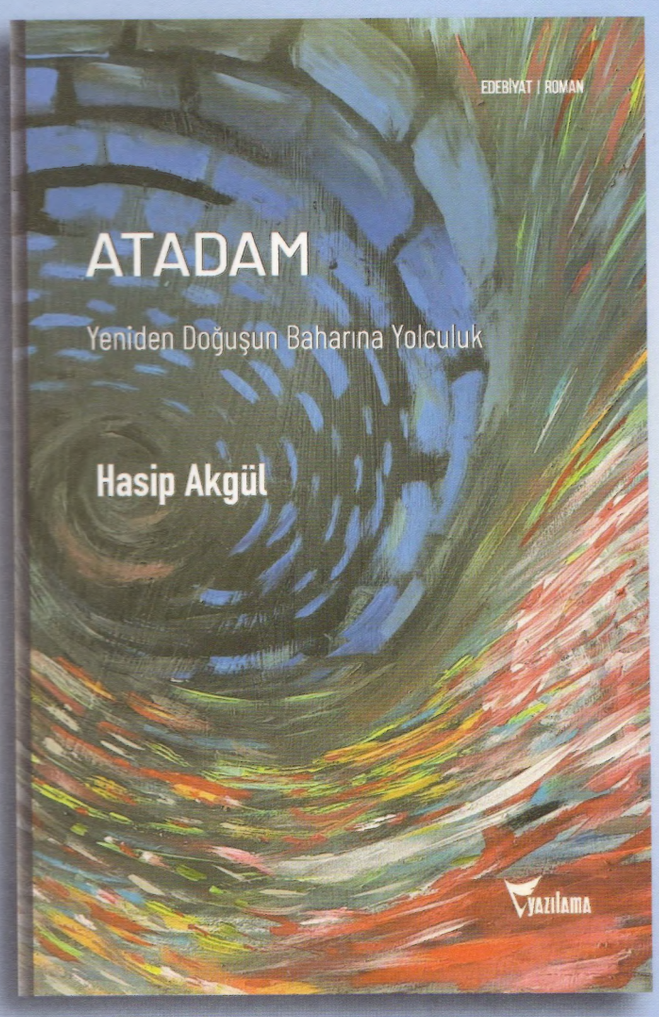

Egemen siyasetin metamorfoza uğrattığı sorunlara, edebiyatın yaratıcı penceresinden farklı bir bakış...

yazilama yazilama YazilamaYayın www.yazilama.com

Yazılama

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 1914

Şehir Tiyatroları

MART BİLETLERİ İÇİN
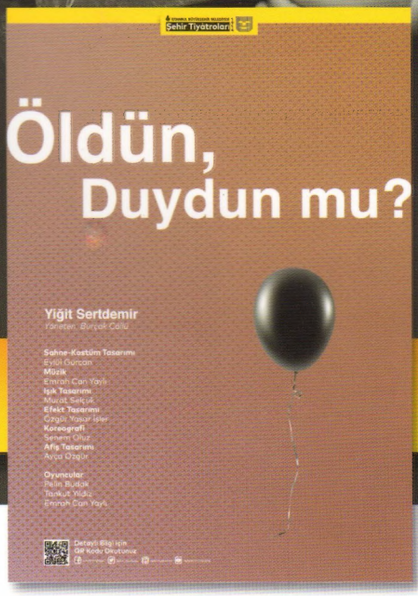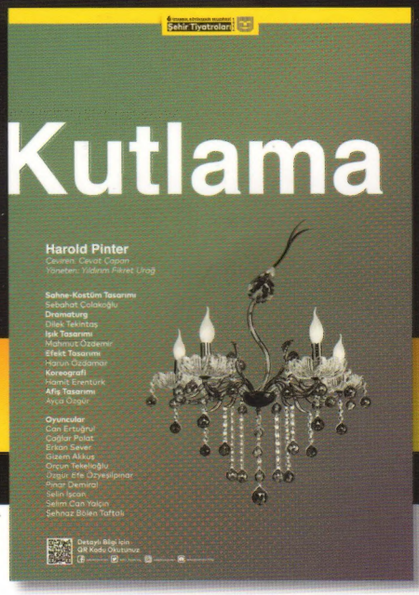
sehirtiyatrolari.ibb.istanbul